

«Τά Κατηχητικά Σχολεῖα στή Ρόδο τὴν περίοδο τῆς Ἱταλοκρατίας καί ἡ προσφορά τους στήν παιδεία»

Σταύρου Παπαδόπουλου,
Διδάκτορος Ἱστορίας τῆς Ἑκπαίδευσης¹

Εἰσαγωγή

Μῖς ἱστορία τῆς ἐκπαίδευσης τῆς Δωδεκανήσου τὴν περίοδο 1910-1950 παρουσιάζει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον καὶ ἀποτελεῖ μιά ξεχωριστὴ περίπτωση μελέτης καὶ ἔρευνας, ὃχι μόνο γιὰ τοὺς ἱστορικοὺς τῆς ἐκπαίδευσης ἀλλὰ καὶ γιὰ ἱστορικοὺς, κοινωνιολόγους, πολιτικοὺς ἐπιστήμονες, παιδαγωγούς καὶ αὐτὸ γιατί μέσα σέ χρονικὸ διάστημα σαράντα ἐτῶν ἔχουμε συνεχεῖς ἀλλαγές στοῦ καθεστώτος κτήσης τῶν νησιῶν (Ὀθωμανικὴ κατοχὴ, Ἱταλική, Γερμανικὴ, Ἀγγλικὴ κατοχὴ) καὶ κάθε κατακτητὴς ἐφάρμοζε τὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα πού θεωροῦσε ὅτι τὸν ἐξυπηρετοῦσε στοῦ νὰ κατέχει καὶ νὰ διοικεῖ χωρὶς προβλήματα τὰ νησιά.

Οἱ Ἱταλοί Κυβερνήτες καὶ ἡ πολιτικὴ τοῦ ἐξιταλισμοῦ

Στὴν εἰσήγησή μας θὰ παρουσιάσουμε καὶ θὰ ἀναλύσουμε τὰ Κατηχητικά σχολεῖα πού λειτούργησαν στή Ρόδο τὴ χρονικὴ περίοδο 1937-1945. Τὴν περίοδο αὐτὴ τὰ νησιά τῆς Δωδεκανήσου βρίσκονται ὑπὸ Ἱταλικὴ κατοχὴ, ἡ ὁποία ἔχει ἀφετηρία τὸ 1912. Βρισκόμαστε δηλαδή μετὰ ἀπὸ 25 ἔτη κτήσης τῶν νησιῶν ἀπὸ τοὺς Ἱταλούς καὶ θὰ πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι ὅταν κατέλαβαν τὰ νησιά διαβεβαίωναν τοὺς Ἕλληνες κατοίκους τῶν ὅτι «μετὰ τὴν λήξιν τοῦ Ἱταλοτουρκικοῦ πολέμου αἱ προσωρινῶς ὑπὸ τῆς Ἱταλίας κατεχόμεναι νῆσοι θὰ ἔπρεπε νὰ λάβωσιν αὐτόνομον πολίτευμα ὅπως τῆς Σάμου καὶ ἡ Τουρκία δὲν θὰ ξαναγυρίσῃ ποτέ²».

Οἱ Ἱταλοί ἀπὸ τὴ μεριά τους ἔδειξαν ἀπὸ πολὺ νωρὶς ὅτι στόχος τους ἦταν ἡ μονιμότητα τῆς κτήσεως τῶν Δωδεκανήσων. Μὲ στοχευμένες ἐνέργειες καὶ παρεμβάσεις σέ ὅλους τοὺς τομεῖς: τὴν διοίκηση, τὴν οἰκονομία, τὸ ἐμπόριο καὶ κυρίως τὴν

Καί σ' αὐτὸ τὸ περιοδικὸ συνεχίζεται ἡ παρουσίαση ἄρθρων καὶ ὁμιλιῶν σχετικῶν μὲ τὸν ρόλο καὶ τὴ δράση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στὰ Δωδεκάνησα κατὰ τὸ πρῶτο ἡμισυ τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, ὅταν βρίσκονταν κάτω ἀπὸ ξενικὴ κατοχή. Τὰ κείμενα αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ τὸν ἐορτασμὸ τῶν ἐκατὸ χρόνων ἀπὸ τὸ αἱματηρὸ Πάσχα τοῦ 1919 καὶ ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ ἔρευνα κάποιων συνεργατῶν.

Ὅλες τὶς δύσκολες στιγμὲς τῆς ἱστορικῆς πορείας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τὸ στήριξε καὶ τὸ προστάτευσε.

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ὑπῆρξε ἡ πνευματικὴ τροφὸς τοῦ ἔθνους. Ἄς θυμηθοῦμε πὺς οἱ θυσίες τῶν νεομαρτύρων ἀναχαίτισαν τὴ ροὴ τοῦ ἐξισλαμισμοῦ τῶν ὑποδούλων στὴν Τουρκοκρατία.

Οἱ περισσότεροι διδάσκαλοι τοῦ γένους ὑπῆρξαν κληρικοί, π.χ. ὁ ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός. Πολλὰ κρυφὰ σχολεῖα λειτούργοῦσαν στὸν χῶρο τῶν Μοναστηριῶν καὶ τῶν ἐνοριακῶν ναῶν.

Ὁ Πατριάρχης Κων/πόλεως ὑπερασπίζετο ἐνώπιον τοῦ Σουλτάνου τὰ δίκαια τῶν ὑποδούλων μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του. Πολλοὶ Πατριάρχες ἐξάλλου θυσιάστηκαν στὸν βωμὸ τῆς Πατρίδας. Ὁ Γρηγόριος ὁ Ε' θυσιάστηκε γιὰ νὰ ἐκτονωθεῖ ἡ ὀργὴ τῶν Τούρκων πάνω του καὶ νὰ μὴν ἀρχίσει ἱερός πόλεμος ἐναντίον τῶν ἐπαναστατημένων Ἑλλήνων.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

«Τά Κατηχητικά Σχολεία στη Ρόδο τήν περίοδο τής Ιταλοκρατίας και ή προσφορά τους στην παιδεία»

Σταύρου Παπαδόπουλου, σελ. 1

Η συμπόρευση ξθνους καί Έκκλησιᾶς στη Δωδεκάνησο

Θεοδώρου Μιχ. Παπαγεωργίου, σελ. 9

Η θετική συμβολή τών Κατηχητικῶν στη Δωδεκάνησο στά δύσκολα χρόνια τής σκλαβιάς

Κυριάκου Ί. Φίνα, σελ. 14

Ελλάδα-Ίδέα

Δανιήλ Συρόπουλος, σελ. 19

Η Όρθόδοξη Έκκλησία καί ή επιβίωση τοῦ Έλληνισμού

Κωνσταντίνου Χολέβα, σελ. 26

Η χρήση τών ἀρωματικῶν φυτῶν στην ὀρθόδοξη λατρεία (Μέρος δ')

Παρασκευῆς Μαντικοῦ, σελ. 28

Μητροπολίτης Γάνου καί Χώρας Ἀμφιλόχιος (Τσοῦκος): Η ἐν Χριστῷ μαρτυρία του ἀπό τά Δωδεκάνησα ἕως ἐσχάτου τής γῆς

Νικολάου Γ. Τσιρέβελου, σελ. 31

Έκκλησιαστικές Κατασκηνώσεις τής Μητροπόλεως μας (Καλοκαίρι 2019)

Ἀρχιμ. Μαξίμου Παναγιώτου, σελ. 35

Εἰδήσεις Οἴκουμ. Πατριαρχείου, σελ. 37

Εἰδήσεις Ἱερᾶς Μητροπόλεως, σελ. 41

Ίεροψαλτικά Νέα, σελ. 47

Ἀπόψεις καί Σχόλια,

Ἀρχιμ. Μαξίμου Παναγιώτου, σελ. 48

ἐκπαίδευση καί τήν Έκκλησία χάραξαν μιᾶ πολιτική πού εἶχε ἕνα ξεκάθαρο στόχο καί σκοπό: τόν ἐξιταλισμό τών νησιῶν.

Η ἐκπαίδευση καί ή Έκκλησία ἀποτελοῦσαν δύο ἀλληλένδετους τομεῖς καί ἦταν οἱ κύριοι θεματοφύλακες τής ἐθνικῆς ταυτότητας τών Ἑλλήνων. Οἱ Ἱταλοί διοικητές τών νησιῶν (στρατιωτικοί ἀλλά καί διπλωμάτες) διαπίστωσαν ὅτι τά σημαντικότερα ἐμπόδια στην ἐπίτευξη τοῦ στόχου τους ἦταν ή Έκκλησία καί ή παιδεία πού μέσω αὐτῆς παρείχετο στά ἑλληνόπουλα. Ἐπρεπε γιά νά ἐπικρατήσουν νά πλήξουν τόσο τήν Έκκλησία ὅσο καί τήν παιδεία. Πῆραν μιᾶ σειρά ἀπό μέτρα πού ἐπληξαν καίρια τήν ἑλληνική ἐκπαίδευση.

Ὁ Ἱταλός κυβερνήτης τών νησιῶν Μάριο Λάγκο³, ἕνας διπλωμάτης καριέρας ἐφάρμοσε τήν πολιτική τοῦ ἐξιταλισμοῦ μέ πολύ στοχευμένο σχεδιασμό. Στόν τομέα τής παιδείας ἐξέδωσε τό 1926 τόν «Κανονισμό τών Σχολείων τής Στοιχειώδους καί Μέσης Ἐκπαιδεύσεως». Μέ τόν Κανονισμό αὐτόν ἐπιτυγχάνεται ή κυριαρχία τής ἰταλικῆς παιδείας σέ βάρος τής ἑλληνικῆς μιᾶς καί ἐνισχύεται ή διδασκαλία τής ἰταλικῆς γλώσσας σέ ὅλες τίς βαθμίδες τής ἐκπαίδευσης καί παράλληλα μειώνονται αἰσθητά οἱ ὥρες διδασκαλίας τής ἑλληνικῆς γλώσσας. Ἐλέγχεται πλήρως ή ἐκπαίδευση τών Ἑλλήνων, ή ὁποία θεωρεῖται τώρα ἰδιωτική ἐκπαίδευση βάζοντας πολλούς περιορισμούς στην λειτουργία της. Η ἰταλική γλώσσα θεωρεῖται ἀπαραίτητη γιά ὅλους τους διδάσκοντες καί ὁποῖος δέν τήν κατέχει θά βρίσκεται ἐκτός σχολείου, ἐκτός ἐκπαίδευσης.

Τόν Μάριο Λάγκο διαδέχθηκε στην διοίκηση τών νησιῶν ὁ Cesare Maria De Vecchi⁴, ὁ ὁποῖος ἦταν στενός συνεργάτης τοῦ Μουσολίνι καί ἦταν ἕνας ἀπό τούς τετράρχες τοῦ φασισμού. Ὁ Ντέ Βέκκι ἀκολούθησε διαφορετική πρακτική ἀπό τόν Λάγκο. Ἐφάρμοσε τήν πολιτική τής μετωπικῆς σύγκρουσης καί στόχο εἶχε νά ἀποκόψει τούς Ἑλληνες μέ κάθε στοιχεῖο πού τούς ἔνωνε μέ τήν Ἑλλάδα. Στοχοποίησε τήν θρησκεία καί τήν παιδεία τους. Στόν τομέα τής ἐκπαίδευσης ἀποκορύφωμα ὅλων τών μέτρων ἦταν τό περίφημο διάταγμα 149 τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1937. Ὁ Ντέ Βέκκι μέ τό διάταγμα αὐτό ἔδωσε τό καθοριστικό κτύπημα στην ἑλληνική ἐκπαίδευση στά Δωδεκάνησα. Κατάργησε οὐσιαστικά τά ἑλληνικά σχολεῖα, κατάργησε τή διδασκαλία τής ἑλληνικῆς γλώσσας, ἔθεσε στό περιθώριο τούς Ἑλληνες δασκάλους καί καθηγητές καί οὐσιαστικά ἐξιτάλιζε τήν ἑλληνική παιδεία.

Κλείνοντας τήν ἀναφορά μας στούς δύο ἰτα-

Η ΟΔΟΣ

Κωδικός ἐντύπου ISSN 1790-6733

Τετραμηνιαία ἐκδοση
τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ρόδου
Τηλέφωνο: 22410 34300
Fax: 22410 73480
Internet: www.imr.gr
e-mail: imrodou@gmail.com
Συντάσσεται ἀπό ἐπιτροπή

Ἰδιοκτήτης
Ἱερά Μητρόπολις Ρόδου

Ἐκδότης
Μητροπολίτης Ρόδου
κ. Κύριλλος

Υπεύθυνος Σύνταξης
Ἀρχιμ. Μάξιμος Παναγιώτου

Προαιρετικές συνδρομές
ALPHA BANK
822002002008824

Ἐκδοτική Παραγωγή
ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ Α.Β.Ε.Ε.
Ἀρδηττοῦ 12-16, Ἀθήνα
Τηλ. 210-9217513,
Fax: 210-9237033
www.eptalofos.gr
e-mail: info@eptalofos.gr

λούς κυβερνήτες θά πρέπει νά σταθοῦμε στό γεγονός ὅτι ὅταν οἱ Ἴταλοί κατέλαβαν τὰ νησιά ἢ ἰταλική ἐκπαίδευση ἦταν ἀνύπαρκτη καί μέσα σέ σύντομο χρονικό διάστημα ἔστησαν ἕναν ἐκπαιδευτικό μηχανισμό πού στελεχωνόταν μέ αὐξητικούς ρυθμούς⁵. Παράλληλα κατάφεραν νά ἐξουδετερώσουν τή γαλλική παιδεία, πού ὑπῆρχε στή Ρόδο, νά ἀπορροφήσουν τήν ἐβραϊκή παιδεία, πού παρείχετο στά παιδιά τῆς ἐβραϊκῆς κοινότητος στήν πόλη τῆς Ρόδου, νά βάλουν στό περιθώριο τήν τουρκική παιδεία καί ὁ μόνος ἀντίπαλος ἦταν πλέον οἱ Ἕλληνες, διαπνεόμενοι ἀπό αἶσθημα ἀλυστρωτισμοῦ καί τό ὄραμα γιά ἔνωση μέ τήν Ἑλλάδα, ἔδειξαν ὅχι μόνο νά ἀντιστέκονται στήν πολιτική ἐξιταλισμοῦ στόν χῶρο τῆς παιδείας, ἀλλά καί νά παραμένουν ἀλώβητοι στή δύσκολη αὐτή συγκυρία. Στήν προσπάθεια αὐτή ἀρωγός ἦταν ἡ Ἐκκλησία μέ τήν παιδεία πού αὐτή στηρίξε καί ἀνέπτυξε, ὅπως θά δοῦμε στίς ἐπόμενες ἐνότητες.

Ἡ ἀντίδραση τῶν Ἑλλήνων, οἱ ἀρμοδιότητες καί ὁ ρόλος τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ Μητροπολίτη Ρόδου

Στίς πολιτικές αὐτές τῶν Ἱταλῶν ὑπῆρξε ἡ ἀντίδραση τῶν Ἑλλήνων, ἀντίδραση πού ἐκφράστηκε κυρίως ἀπό τήν Ἐκκλησία, τή Δημογεροντία, τό Ἑλληνικό Προξενεῖο. Ὁ ρόλος τῆς Ἐκκλησίας στά νησιά τῆς Δωδεκανήσου ἦταν γιά αἰῶνες πρωταγωνιστικός. Ἀπό τήν περίοδο τῆς Ὀθωμανοκρατίας σφυρηλατήθηκε καί ἔφτασε μέχρι τήν περίοδο τῆς Ἱταλοκρατίας. Στό νησί τῆς Ρόδου ἡ Ἐκκλησία ἀναδείχθηκε καί ἐξελίχθηκε σέ βασικό πυρῆνα καί κέντρο ἀναφορᾶς τῆς ζωῆς τοῦ ἑλληνορθόδοξου πληθυσμοῦ. Ἀποτέλεσμα ὧν αὐτῶν ἦταν νά ὀργανωθεῖ ὁ ἐθνικοθρησκευτικός χώρος τῶν ὀρθόδοξων γύρω ἀπό τήν Ἐκκλησία. Τήν ἐποχή αὐτή στή Ρόδο ἡ Ἐκκλησία ἦταν ἡ πῶ ὀργανωμένη τοπική δύναμη. Εἶχε διοικητική διάρθρωση (μητροπόλεις, ἐπισκοπές, ἐνορίες) καί ἦταν ἕνας θεσμός πού ἀσκοῦσε τή διοίκηση τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ. Τήν ὕστερη περίοδο τῆς Ὀθωμανοκρατίας, ὁ Μητροπολίτης τῆς Ρόδου εἶχε, ὡς «Ἐξαρχος πασῶν τῶν Κυκλάδων νήσων» τόν ρόλο ὅχι μόνο τοῦ θρησκευτικοῦ ἡγέτη, ἀλλά καί τοῦ πολιτικοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ὀρθόδοξων Ἑλλήνων μέ αὐξημένες ἀρμοδιότητες. Ὁ Μητροπολίτης ὀργάνωνε καί διεύθυνε τήν ἐκπαίδευση τῶν Ἑλλήνων, ὄντας πρόεδρος τῶν σχολικῶν Ἐφορειῶν τόσο στήν πόλη τῆς Ρόδου ὅσο καί στά χωριά τοῦ νησιοῦ. Οἱ ἀρμοδιότητές του δέν τόν περιορίζαν

στόν θρησκευτικό του ρόλο, ἀλλά τόν καταξίωναν ὡς ἐθνικό ἡγέτη καί πολιτικό ἐκπρόσωπο τῶν Ἑλλήνων ἀπέναντι στόν Ὀθωμανό κυρίαρχο. Μέ τήν προσφορά καί τόν ρόλο του, ἀναδείχθηκε στό πρόσωπο, πού κατέφευγαν ὅλοι οἱ ὀρθόδοξοι Ἕλληνες, ὅταν ἀντιμετώπιζαν ὁποιοδήποτε πρόβλημα μέ τόν κατακτητή.

Ὁ Μητροπολίτης Ρόδου Ἀπόστολος Τρύφωνος

Τήν περίοδο αὐτή Μητροπολίτης Ρόδου ἦταν ὁ Ἀπόστολος Τρύφωνος (Ἀπόστολος Χατζηαποστόλου). Ὁ Ἀπόστολος Τρύφωνος γεννήθηκε στίς 26 Νοεμβρίου 1878 στήν Κριθιά τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου, στήν περιοχή τῆς Μαδύτου. Ἡ οἰκογένειά του ἦταν ἀπό τίς εὐπορότερες τῆς Κριθιάς. Ὁ πατέρας του ἦταν μορφωμένος καί διετέλεσε δήμαρχος. Τά πρῶτα γράμματα τά διδάχτηκε στήν κοινοτική Σχολή τῆς Κριθιάς. Ὑστερα μετέβη στά Δαρδανέλια καί φοίτησε στό Σχολαρχεῖο. Τό 1894 πῆγε στήν Κωνσταντινούπολη καί φοίτησε στή Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή. Εἰσάγεται στή Θεολογική Σχολή τῆς Χάλκης, ἀπό τήν ὁποία ἀποφοίτησε τό 1901. Σέ ἡλικία 23 ἐτῶν χειροτονεῖται διάκονος καί στίς 6 Ὀκτωβρίου 1906 διορίζεται ὑπογραμματέας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καί στή συνέχεια προάγεται σέ ἀρχιγραμματέα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, θέση στήν ὁποία παρέμεινε μέχρι τίς 11 Ἰουνίου 1913, ἡμέρα κατά τήν ὁποία ἐκλέγεται Μητροπολίτης Ρόδου. Ἄν καί ἐκλέχτηκε τόν Ἰούνιο τοῦ 1913 ὁ Ἴταλοί δέν τοῦ ἐπέτρεπαν νά ἔρθει στή Ρόδο. Τελικά, κατάφερε νά ἔλθει στή Ρόδο τήν 1η Ἀπριλίου 1914, μέ τή μεσολάβηση τῆς Ρωσικῆς πρεσβείας, ἐννέα μήνες μετά τήν ἐκλογή του. Ὅταν ἔφτασε στή Ρόδο διαπίστωσε τό χαμηλό ἐπίπεδο τοῦ κλήρου καί μέ συντονισμένες ἐνέργειες πέτυχε τήν ἀνύψωση τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου του. Ἰδρυσε ἱερατικά φροντιστήρια γιά νά ἐπιμορφωθοῦν οἱ ἱερεῖς. Μιά ἀπό τίς ἐνέργειές του ἦταν ἡ κυκλοφορία τοῦ περιοδικοῦ «Ὁρθόδοξος Διδαχή». Πραγματοποίησε σημαντικές ἀλλαγές σχετικά μέ τή διοίκηση καί τή διαχείριση τῶν Μονῶν.

Ὁ Ἀπόστολος Τρύφωνος ἦταν ἐκεῖνος πού δι-οργάνωσε τό συλλαλητήριο καί τίς διαμαρτυρίες τοῦ Πάσχα τοῦ 1919. Οἱ πρωτοβουλίες του, εἰδικά σέ ἐθνικά θέματα, ἐνόχλησαν ὅπως ἦταν φυσικό τούς Ἱταλούς καί ἀποφάσισαν τήν ἀπέλασή του. Ἀπελάθηκε τό 1921 καί παράμεινε ἐκτός Δωδεκανήσου περίπου τρία ἔτη.

Στις 2 Σεπτεμβρίου 1927, συνέβη απόπειρα δολοφονίας σέ βάρος του Μητροπολίτη Αποστόλου στη διαδρομή από τό Μονόλιθο στην Απολακκιά. Τόν πυροβόλησε άγνωστος καί ό Μητροπολίτης τραυματίστηκε στό δεξιό πνεύμονα καί έπεσε ανάισθητος αλλά τελικά διεσώθη. Συνέχισε τά έπόμενα πολύ δύσκολα χρόνια πού άκολούθησαν νά εΐναι Μητροπολίτης Ρόδου. Εΐχε πολλά καί μεγάλα προβλήματα τήν περίοδο πού Κυβερνήτης τών νησιών ήταν ό τετράρχης του φασισμού Ντέ Βέκκι πού μέ πολλές αποφάσεις καί διατάγματα του άποδόμησε τό ρόλο της Έκκλησίας. Στα δύσκολα χρόνια του πολέμου πρόσφερε άνθρωπιστική καί έθνική ύπηρεσία στους Δωδεκανήσιους.

Τόν Ιούνιο του 1946 ύποβάλλει τήν παραίτησή του από τή θέση του Μητροπολίτη Ρόδου προς τό Οικουμενικό Πατριαρχείο τό όποιο τήν έκανε δεκτή. Παρέμεινε στη θέση του Μητροπολίτη Ρόδου επί 33 έτη (1913-1946). Μετά τήν παραίτησή του καί μέχρι τό θάνατό του (1946-1957) ό μητροπολίτης Αποστόλος έζησε στο χωριό Τριάντα της Ρόδου. Ό Μητροπολίτης Αποστόλος άπεβίωσε στις 29 Νοεμβρίου του 1957 καί ή κηδεία του ήταν πάνδημη.

Ίδρυση τών Κατηχητικών Σχολείων πρώτη φάση λειτουργίας τους 1934-1937

Ή Ίδρυση τών Κατηχητικών Σχολείων στο νησί της Ρόδου είχε αρχίσει νά δρομολογείται από τίς άρχές της δεκαετίας του 1930. Τήν περίοδο 1934-1936 τά Κατηχητικά Σχολεία λειτουργούσαν μέ τόν ίδιο τρόπο πού λειτουργούν καί στίς μέρες μας, δηλαδή πραγματοποιούνταν μιά έβδομαδιαία συνάντηση τό Σάββατο ή τήν Κυριακή, στο ναό, όπου ό θεολόγος-κατηχητής άνέλυε στά παιδιά τό κήρυγμα του Ευαγγελίου καί τούς μάθαινε έκκλησιαστικούς ύμνους καί ψαλμούς. Θά πρέπει επίσης νά σημειώσουμε ότι Κατηχητικά Σχολεία τήν περίοδο αυτή λειτουργούν άποκλειστικά στην πόλη της Ρόδου καί έλάχιστα στίς κοινότητες του νησιού. Αυτό συνέβαινε, έπειδή, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, οι κληρικοί είχαν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο καί δέν μπορούσαν νά εΐναι οι ίδιοι κατηχητές καί για αυτό τόν λόγο ό Μητροπολίτης Αποστόλος ξεκίνησε δειλά-δειλά τόν θεσμό τών κατηχητικών υπό τήν επίβλεψή του καί τά στελέχωσε μέ θεολόγους. Πρώτος θεολόγος ό όποιος προσελήφθη από τήν Ίερά Μητρόπολη Ρόδου ως ιεροκλήρυξ-κατηχητής ήταν ό θεολόγος Έμμανουήλ Μπακίρης.

Πολύτιμες πληροφορίες για τήν Ίδρυση τών

Κατηχητικών έχουμε από τόν Έμμανουήλ Μπακίρη⁶ ό όποιος αναφέρει σχετικά: «Τό 1931 ό Μητροπολίτης Αποστόλος μέ έφοδιάσε μέ σημείωμα προς τόν Αρχιεπίσκοπο Αθηνών για νά μέ διευκολύνει νά παρουσιαστώ στο Υπουργείο Έξωτερικών. Πράγματι έγινε δεκτός από τόν άρμόδιο υπάλληλο στον όποιο άνέφερα τό εκπαιδευτικό πρόβλημα της Δωδεκανήσου καί ζήτησα οικονομική ένίσχυση για τήν Ίδρυση Κατηχητικών Σχολείων, υπέβαλα δέ καί σχετικό υπόμνημα, πού μου εΐχε δώσει ό Μητροπολίτης καί στο όποιο ζητούσε 10.000 λιρέτες για τά σχολεία στη Ρόδο καί στην Κω».

Τά Κατηχητικά λειτουργήσαν για πρώτη φορά μέ άδεια της Ιταλικής διοίκησης καί άρχισαν τή λειτουργία τους τό 1934. Πρώτος κατηχητής καί Ίεροκλήρυκας άνέλαβε ό Έμμανουήλ Μπακίρης. Τό 1936 άνέλαβε ό αρχidiaκονος της Ί. Μ. Ρόδου Αποστόλος Παπαϊωάννου, τό 1937 μετά τό κλείσιμο τών σχολείων άνέλαβε ό Κανάρης Πουζουκάκης, καθηγητής τών Θρησκευτικών στο Γυμνάσιο, τό 1938 ό Ήλίας Κουντούρης καί τό 1939 μετατέθηκε στη Ρόδο από τή Σύμη ό Γ. Άσκητής. Οι τέσσερις πρώτοι ήσαν περιοδεύοντες καί ό πέμπτος μόνιμος στον Αρχάγγελο καί τήν Μαλώνα. Μέ τήν πάροδο του χρόνου καί μέ τήν εργασία, πού γινόταν σέ αυτά, οι χριστιανοί τά αγκάλιασαν καί τ' αγάπησαν, οι δέ χωρικοί μας άνέμεναν τόν κατηχητή-ιεροκλήρυκα νά φέρει τό μήνυμα της πίστης καί έλπίδας για τήν έθνική άποκατάσταση.

Ή περίοδος 1934-1937 θεωρείται καί εΐναι ή πρώτη φάση λειτουργίας τών Κατηχητικών Σχολείων στο νησί της Ρόδου. Τήν περίοδο αυτή δύο ήταν οι κατηχητές: ό Έμμανουήλ Μπακίρης, ό όποιος εΐχε αναλάβει από τήν 1ην Οκτωβρίου 1935 ύπηρεσία περιοδεύοντα Ίεροκλήρυκα καί Κατηχητή⁷ καί ό διάκονος Αποστόλος Παπαϊωάννου, πού διορίστηκε τό έπόμενο έτος, στον όποιο ό Μητροπολίτης έδωσε τό όφίκιο του Αρχidiaκόνου. Μέ τίς δύο αυτές προσλήψεις θεολόγων-κατηχητών από τή Μητρόπολη Ρόδου τέθηκαν οι βάσεις για τή συγκρότηση της ομάδας, πού θά αποτελούσε τόν πυρήνα τών κατηχητών, πού θά είχαν τήν συνολική ευθύνη για τή λειτουργία τών Κατηχητικών Σχολείων.

Τήν περίοδο αυτή τά Κατηχητικά Σχολεία όπως μάς πληροφορεί ό Έμμανουήλ Μπακίρης⁸ λειτουργούσαν μέ τόν εξής τρόπο: «Τό άπόγευμα της Κυριακής ό περιοδεύων ιεροκλήρυκας μάζεγε στο ναό τά παιδιά καί δίδασκε ιστορίες από τήν Αγία Γραφή. Ύστερα έκανε άπογευματινό κήρυγμα για τούς μεγάλους, πού μαζεύονταν στο ναό. Τό

έσπερινό κήρυγμα προτιμούσα πάντοτε νά περι-
στρέφεται γύρω από τις παραδόσεις της Ἐκκλησί-
ας καί τοῦ Γένους. Θυμοῦμαι στήν Ἑμπωνα πῆρα
ἀφορμή ἀπό τήν τοπική ἐνδυμασία, πού τόσο δια-
τηροῦσαν ἀκόμη τότε ἄνδρες καί γυναῖκες, τή συν-
δύασα μέ τή βράκα τοῦ Μιαούλη καί Κανάρη, γιά
νά καταλήξω στά ναυτικά κατορθώματα».

Διαπιστώνουμε ὅτι καί τήν περίοδο αὕτη (1934-
1937) πρὶν δηλαδή τεθεῖ σέ ἐφαρμογή ὁ Κανονι-
σμός τοῦ Ντέ Βέκκι τὰ Κατηχητικά Σχολεῖα ἤδη
εἶχαν ἐθνικό χαρακτήρα, ἀπόρροια τοῦ σχολικοῦ
κανονισμοῦ τοῦ Λάγκο ἀλλά καί τῶν διώξεων, πού
ὕφιστανται οἱ Ἕλληνες.

Ἐκτός ἀπό τὰ παιδιά σύμφωνα μέ τή μαρτυρία τοῦ
Μπακίρη, παρακολουθοῦσαν τὰ Κατηχητικά καί ἐνή-
λικοι καί μέσω αὐτῶν ἐνημερώνονταν γιά τήν ἱστορία
καί τίς παραδόσεις τοῦ ἔθνους. Παρατηροῦμε τόν
πολλαπλό χαρακτήρα τοῦ Κατηχητικοῦ σχολείου
τῆς περιόδου, πού ξεπερνοῦσε τά στενά θρησκευτικά
πλαίσια λειτουργίας τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων.

Οἱ κατηχητές διόλου τυχαῖα δέν ἐπέλεξαν τή συ-
γκεκριμένη θεματολογία ἀλλά στοχευμένα ἐστίαζαν
τό κήρυγμά τους ἐκεῖ γιά νά ἀναδείξουν τή διαφο-
ροποίηση ἀπό τοὺς Ἱταλοὺς καί νά προσδώσουν τό
αἶσθημα τῆς ἐθνικῆς ὑπηρεφάνειας καί τῆς ἐτερό-
τητας στοὺς καταπιεσμένους Δωδεκανησίους.

Δεύτερη φάση λειτουργίας Κατηχητικῶν Σχολείων (1937-1943)

Μετά τό διάταγμα τοῦ Ντέ Βέκκι τό 1937 τὰ Κα-
τηχητικά Σχολεῖα, περνοῦν τώρα σέ μιά νέα φάση,
μέ πολύ διαφορετικό καθεστώς καί τρόπο λειτουρ-
γίας. Ἡ φάση αὕτη διήρκεσε ἀπό τό 1937 ἕως τό
1943. Ἡ δεύτερη αὕτη φάση εἶναι ἡ σημαντικότερη
καί εἶναι ἡ περίοδος τῆς μεγάλης προσφορᾶς τῶν
Κατηχητικῶν Σχολείων στήν παιδεία τῶν Ἑλλήνων.

Τό σχολικό ἔτος 1937-1938 πολλά καί ἱστορικά
ἐκπαιδευτήρια κλείνουν (Βενετόκλειον Γυμνάσι-
ον- Ἀστική Σχολή), πολλοί Ἕλληνες δάσκαλοι καί
καθηγητές εἶναι ἐκτός σχολείων. Ἡ κατάσταση εἶ-
ναι πολύ κρίσιμη καί ὁ Μητροπολίτης Ἀπόστολος
Τρύφωνος, ἀποσπᾷ μέ ἐξαιρετικά εὐφυῆ τρόπο
τήν ἄδεια ἀπό τόν ἴδιο τόν Ντέ Βέκκι γιά τή λει-
τουργία τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων.

Τὰ Κατηχητικά Σχολεῖα θά ἀποτελοῦσαν τὰ scho-
λεῖα τῶν Ἑλλήνων καί θά τοὺς παρεῖχαν παιδεία λει-
τουργώντας κατ' ἐπίφαση ὡς Κατηχητικά ἀλλά οὐ-
σιαστικά ὡς σχολεῖα παροχῆς ἐλληνικῆς παιδείας.

Σέ ἔρευνα πού πραγματοποιήσαμε στά Ἀρχεῖα

τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν⁹ ἐντοπίσαμε ἄρθρο
τοῦ πρωτοσύγκελου Ἀπόστολου στό περιοδικό
«Ἀναγέννησις» ὅπου ἀναφέρεται: «Πολλοὶ διδά-
σκαλοι παρά τήν τρομοκρατίαν τῶν Καραβινιέρων
καί τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἀρχῶν, δέν παρέλειψαν νά
διδάσκουν ἐλληνικήν ἀνάγνωσιν καί γραφήν καί
ἐλληνικήν ἱστορίαν. Διά τοῦ διατάγματος ἐκείνου
ἀντιτίθετο ἡ ἐποπτεία τοῦ θρησκευτικοῦ μαθήμα-
τος εἰς τὰς Θρησκευτικὰς ἀρχάς. Ἐδόθη ὁμως καί
προφορική ἄδεια διά τήν διδασκαλίαν τῶν θρη-
σκευτικῶν εἰς τὰς Ἐκκλησίας, ἐκάστην Κυριακήν
ἀνετέθη εἰς 5 θεολόγους καί εἰς τοὺς ἐφημερίους.
Ἡ οἰκογένεια καί ὁ νάρθηξ ἀνέλαβον καί πάλιν νά
παίξουν τό ρόλο τοῦ σχολείου. Οἱ πατέρες καί αἱ
μητέραι ἐδίδασκον εἰς τὰ παιδιά των τήν μητρι-
κήν γλῶσσαν μόνοι ἢ βοηθούμενοι ἀπό τοὺς παυ-
θέντας διδασκάλους. Οἱ δέ ἱερεῖς καθοδηγούμενοι
ἀπό τοὺς θεολόγους ἐδίδασκον εἰς τήν Ἐκκλησίαν
ἀνάγνωσιν, γραφήν, προσευχάς, Ἐκκλησιαστικὴν
Ἱστορίαν κάποτε καί Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν».

Μέσω τῶν Κατηχητικῶν λοιπόν παρέχεται ἐλ-
ληνική παιδεία στά ἐλληνόπουλα, πού πλέον τή
στεροῦνταν καί γιά τήν ἐπίτευξη καί ὑλοποίηση
τοῦ στόχου αὐτοῦ ὑπάρχει μιά ὁμάδα στενῶν συ-
νεργατῶν του πού ἦταν: ὁ πρωτοσύγκελος Ἀπό-
στολος καί οἱ θεολόγοι Ἑμμανουήλ Μπακίρης,
Κανάρης Πουζουκάκης, Ἡλίας Κουντούρης καί
μετέπειτα ὁ Γιώργος Ἀσκητής. Αὐτοὶ συμπεριλαμ-
βάνονταν στὸν κατάλογο τῶν ὀνομάτων πού ἔδω-
σε ὁ Μητροπολίτης στὸν Ντέ Βέκκι.

Ὁ Μητροπολίτης Ἀπόστολος ἀναφέρει σχετικὰ
μέ τή λειτουργία τῶν Κατηχητικῶν ὑπὸ τή νέα τους
μορφή¹⁰: «Ἀμέσως διωργάνωσα τὰ Κατηχητικά τῶν
χωρίων. Τὰ θρησκευτικά βιβλία ἐχρησιμοποιοῦντο
ὡς καί ἀναγνωστικά, οἱ δέ ἀγνοοοῦντες παντελῶς
ἀνάγνωσιν, ἐδιδάσκοντο αὐτὴν ἐπὶ τοῦ πίνακος».

Περисσότερες πληροφορίες γιά τήν ὕλη στὰ
Κατηχητικά Σχολεῖα μᾶς παραθέτει ὁ Ἑμμανουήλ
Μπακίρης. «Ἡ ὕλη πού διδάσκαμε ἦταν: γραφή,
ἀνάγνωσις, λίγη γραμματική, θρησκευτικά, ὕμνους,
σελίδες ἀπὸ τήν ἱστορία. Ὁ ἐθνικός φρονηματισμός
τῶν παιδιῶν μας καί τῶν μεγάλων μέ τὰ κηρύγματα
ἦταν θετικός. Τὰ κηρύγματα δέν περιορίζονταν στὰ
στενά θρησκευτικά πλαίσια, ἀλλὰ ἦταν ἐθνικά σαλ-
πίσματα, ὅσο συγκεκαλυμμένα καί ἂν λέγονταν».

Τὰ Κατηχητικά τύποις ὀνομάζονται Κατηχη-
τικά Σχολεῖα καί στήν οὐσία ἔχουν μεταβληθεῖ σέ
ἐλληνικά δημοτικά σχολεῖα. Τὰ παιδιά στοὺς νάρ-
θηκες, στοὺς γυναικωνίτες, στό ὑπερῶο τῶν ναῶν
διδάσκονταν γραφή καί ἀνάγνωσις, μάθαιναν τήν

ιστορία και τη γεωγραφία του τόπου τους. Οι γονείς των ικανοποιούνται και ανακουφίζονται μιάς και με τον τρόπο αυτό καταφέρνουν να δώσουν στα παιδιά τους αυτό που ο κατακτητής τους στέρησε: την ελληνική παιδεία. Τό επιτελείο του Μητροπολίτη, οι λιγοστοί θεολόγοι-κατηχητές αλλά και ο αρχidiaκόνος του σε συνεργασία με τους ιερείς των χωριών αλλά και τους παυθέντες Έλληνες δασκάλους δημιούργησαν ένα αξιοζήλευτο δίκτυο, ἄρτια οργανωμένο, τό οποίο λειτούργησε και προσέφερε κάτω από πολύ αντίξοες συνθήκες. Σε όλες σχεδόν τις ἐνορίες της πόλης της Ρόδου αλλά και στα χωριά λειτούργησε Κατηχητικό Σχολείο. Υπήρχαν ομοιομορφίες και κοινά προγράμματα, αλλά υπήρξαν και μεμονωμένες καταστάσεις και περιστατικά ανάλογα με την κατάσταση σε κάθε κοινότητα.

Δυσκολίες και ἐμπόδια για τους Κατηχητές - Ἱεροκήρυκες

Ἡ δράση της ομάδας του πρωτοσύγκελου και των θεολόγων παρόλα τά μέτρα που ἔπαιρναν δέν διέφυγε της προσοχής των Ἱταλῶν, οἱ ὁποῖοι ἄρχισαν νά τούς βάζουν ἐμπόδια και νά τούς δημιουργοῦν προβλήματα και δυσκολίες στό ἔργο τους.

Ὁ Ἐμμανουήλ Μπακίρης συνελήφθη, δικάστηκε και ἐξορίστηκε στην Ἱταλία για τή δράση του, ἐνῶ ὁ Κανάρης Πουζουκάκης τό 1939, ἐπειδή πέρασε μέσα ἀπό τις στρατιωτικές ἐγκαταστάσεις των Ἱταλῶν τήν ὥρα που κατευθυνόταν πρὸς τόν Προφήτη Ἡλία, συνελήφθη ὡς ὑποπτος κατασκοπείας και ἀνακρίθηκε ἀπό τούς Ἱταλούς. Ὁ πρωτοσύγκελος συνελήφθη στην Κρεμαστή και κρατήθηκε στην ἰταλική ἀσφάλεια τέσσερις ἡμέρες.

Διώξεις εἶχαν και ὁ ἀρχιμανδρίτης Κλεόβουλος Παπαϊωάννου-Πιάγκος, ὁ ὁποῖος πραγματοποιοῖσε ἐξαιρετικό ἔργο στό Κατηχητικό Σχολείο στα Κοσκινού. Ὁ ἴδιος ἀναφέρει ὅτι ἐπὶ τέσσερα ἔτη κινδύνευε καθημερινά ἀπό τούς κατακτητές. Ὁ δάσκαλος Σταῦρος Ἀναστασιάδης, ἐπίσης συνελήφθη.

Τά Κατηχητικά Σχολεία τήν περίοδο της γερμανικῆς κατοχῆς 1943-1945

Μετά τή συνθηκολόγηση των Ἱταλῶν τό γνωστό «ἀρμιστίσιο»¹¹ οἱ συνθήκες ἄλλαξαν¹² και ἐπηρέασαν και τή λειτουργία των Κατηχητικῶν Σχολείων, που μπαίνει τώρα σε μία νέα φάση. Τήν περίοδο της γερμανικῆς κατοχῆς των νησιῶν ἀπό τό Σεπτέμβριο τοῦ 1943 ὡς και τόν Μάιο τοῦ 1945,

τά Κατηχητικά χάρις στις πρωτοβουλίες τοῦ Μητροπολίτη Ἀπόστολου Τρύφωνος και τήν ἀκούραστη δράση τοῦ πρωτοσύγκελου και των θεολόγων-ἱεροκηρύκων ἀναπτύσσονται. Ὁ Μητροπολίτης καταφέρνει νά ἀποσπάσει ἀπό τούς Γερμανούς τή συγκατάθεσή τους νά λειτουργοῦν τά Κατηχητικά σε καθημερινή βάση τό μεσημέρι. Μάλιστα προβαίνει και σε διορισμούς δασκάλων.

Ὁ λαός της Ρόδου ἀγκαλιάζει τά Κατηχητικά Σχολεία και στέλνει τά παιδιά του μαζικά σε αὐτά, ἀφοῦ ἀποτελοῦν τή μόνη ἐπιτρεπτή μορφή παιδείας των Ἑλλήνων. Τό ἀποτέλεσμα ἦταν τά ἰταλικά σχολεία που λειτουργοῦσαν πρωινές ὥρες νά ἐρημώσουν ἀπό τήν ἔλλειψη μαθητῶν, ἐνῶ ἀντίθετα ἡ συντριπτική πλειοψηφία των παιδιῶν νά φοιτᾷ ἀποκλειστικά και μόνο στα Ἀπογευματινά Κατηχητικά Σχολεία. Εἶναι εὐνόητο ὅτι οἱ ἀλλαγές αὐτές δέν πραγματοποιήθηκαν χωρίς δυσκολίες και ἐμπόδια ἀπό τήν πλευρά των Ἱταλῶν¹³ κυρίως, οἱ ὁποῖοι διαπίστωναν ὅτι ὅλες οἱ προσπάθειές τους τῶν ἐτῶν για νά ἀφανίσουν τήν ἑλληνική παιδεία ἔπεφταν στό κενό.

Λειτούργησε ὁλόκληρος ἐκπαιδευτικός μηχανισμός τήν περίοδο ἐκείνη ὁ ὁποῖος περιλάμβανε 6 Κατηχητικά Σχολεία στην πόλη της Ρόδου και 40 Κατηχητικά Σχολεία στα χωριά τοῦ νησιοῦ. Συνολικά 46 σχολεία λειτουργοῦσαν με τόν μανδῦα τοῦ Κατηχητικοῦ Σχολείου και δέν υπήρχε κοινότητα στό νησί της Ρόδου που νά μήν παρείχε στα ἑλληνόπουλα ἑλληνική ἐκπαίδευση. Σχετικά με τό ἐκπαιδευτικό προσωπικό στην πόλη της Ρόδου ἀπασχολοῦνταν 20 δάσκαλοι και δασκάλες και στα χωριά 103. Συνολικά τό διδακτικό προσωπικό των Κατηχητικῶν Σχολείων ἦταν 125 ἐκπαιδευτικοί περίπου. Οἱ δάσκαλοι προσφέρθηκαν νά ἐργαστοῦν δωρεάν και τελικά ἔλαβαν ἕνα μικρό ποσό ὡς ἀμοιβή ἀπό τά ἐπιδόματα και τις εἰσφορές των ἐκκλησιαστικῶν ταμείων¹⁴.

Καταρτίστηκε και ὠρολόγιο ἀναλυτικό πρόγραμμα, που ἐφάρμοσαν ὅλα τά Κατηχητικά Σχολεία. Τό ἀναλυτικό ἐβδομαδιαῖο πρόγραμμα των Κατηχητικῶν Σχολείων τήν ἐποχή ἐκείνη περιλάμβανε: 7 ὥρες Ἑλληνικά, 2 ὥρες Ὀρθοσκευτικά, 3 ὥρες Μαθηματικά, 2 ὥρες Ἱστορία και 2 ὥρες Γεωγραφία, σύνολο διδακτικῶν ὥρῶν 16.

Ἀποτίμηση της προσφορᾶς των Κατηχητικῶν Σχολείων

Τά Κατηχητικά Σχολεία ἀπέτελεσαν, τόν μοναδικό φορέα παροχῆς ἑλληνικῆς παιδείας κατά τήν

ἐξαιρετικά κρίσιμη αὐτή χρονική περίοδο. Μία περίοδο πού σημαδεύτηκε ἀπὸ τὸν πόλεμο τῆς Ἰταλίας πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν Β' παγκόσμιο πόλεμο πού ἔφερε τοὺς Γερμανοὺς στὰ νησιά. Μία περίοδο πού λόγω τῶν σκληρῶν μέτρων τῶν Ἰταλῶν σέ βάρος τῶν Ἑλλήνων εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μετανάστευση τῶν νησιωτῶν καὶ τὴ μείωση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Δωδεκανήσου σέ ποσοστὸ περίπου 25%.

Οἱ Δωδεκανήσιοι καὶ εἰδικότερα οἱ Ρόδιοι βρέθηκαν σέ δεινὴ θέση. Οἱ ἐκπαιδευτικοὶ διώκονταν, ἀπολύονταν, ἐξορίζονταν ἐνῶ ἕνα σημαντικό ποσοστὸ ἐξ αὐτῶν παρέμεινε –ἀκολουθώντας τὶς ὁδηγίες τοῦ Ἑλληνικοῦ προξενείου– ἐργαζόμενοι σέ συνθήκες πολὺ δύσκολες.

Τὰ ἐλληνόπουλα εἶχαν δύο ἐπιλογές: εἴτε θὰ ἔμεναν ἐκτὸς ἐκπαίδευσης, ἐπειδὴ οἱ γονεῖς τοὺς δέν τὰ ἔστελναν στὰ ἰταλικά σχολεῖα, εἴτε θὰ φοιτοῦσαν στὰ ἰταλικά σχολεῖα διδασκόμενοι ὅλα τὰ μαθήματα στὴν ἰταλική γλῶσσα.

Καὶ στίς δύο περιπτώσεις τὸ ἀποτέλεσμα θὰ ἦταν ἡ γενιὰ αὐτῆ τῶν Ροδίων, πού βρισκονταν στὴ σχολικὴ ἡλικία, νὰ στερηθεῖ τὴν ἐλληνικὴ παιδεία καὶ νὰ προέκυπτε μιὰ γενιὰ Δωδεκανησίων, πού δέν θὰ ἦταν ἱκανοὶ νὰ γράψουν καὶ νὰ διαβάσουν τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα.

Τὰ Κατηχητικά Σχολεῖα ἦταν αὐτὰ πού κράτησαν ζωντανή τὴν ἐλληνικὴ παιδεία καὶ μόρφωσαν τὴ γενιὰ αὐτῆ τῶν Δωδεκανησίων πού τοὺς εἶχαν ἀπαγορεύσει τὴν ἐκπαίδευση. Ἡ προσφορά τοὺς ἦταν τεράστια καὶ δέν περιορίστηκε στὸν τομέα τῆς ἐκπαίδευσης. Ἀποτέλεσαν τὰ Κατηχητικά Σχολεῖα ἐστῆς ἀντίστασης καὶ ἐμφύσησαν στὰ παιδιά καὶ στὴ νεολαία τῆς Ρόδου τὸν πόθο τῆς λευτεριάς καὶ τῆς ἐνσωμάτωσης μὲ τὴν Ἑλλάδα. Μέσω τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων καθοδηγήθηκαν οἱ νέοι στὴν ἀντίσταση καὶ τελικὰ στὴν ἀκύρωση τῶν σχεδίων τῶν Ἰταλῶν.

Ὅφειλουμε μιὰ ξεχωριστὴ μνηεὶα σέ ὅσους ὁραματίστηκαν, σχεδίασαν, ὑλοποίησαν καὶ δίδαξαν στὰ Κατηχητικά Σχολεῖα. Ὁ Μητροπολίτης Ρόδου Ἀπόστολος Τρύφωνος, ἦταν ὁ ἐμπνευστὴς καὶ ἰθύνων νοῦς τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων. Ὁ Μητροπολίτης Ἀπόστολος μὲ διπλωματικές ἐνέργειες καὶ ἀποφασιστικές κινήσεις ἐξασφάλισε τὴν ἄδεια λειτουργίας τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ντέ Βέκκι καὶ ἀμέσως ἔθεσε σέ ἐφαρμογὴ τὸ σχέδιό του μετατρέποντας τὰ Κατηχητικά Σχολεῖα σέ πλήρη δημοτικά ἐλληνικά σχολεῖα. Στὴν προσπάθεια αὐτὴ δέν ἦταν μόνος. Εἶχε μιὰ ομάδα ἐκλεκτῶν συνεργατῶν, καταξιωμένων ἐκπαιδευτικῶν καὶ ἀγνῶν πατριωτῶν.

Ὁ ἀρχιδιάκονος καὶ μετέπειτα πρωτοσύγκελος Ἀπόστολος, ὁ Ἐμμανουὴλ Μπακίρης, ὁ Κανάρης Πουζουκάκης, ὁ Ἡλίας Κουντούρης ἀπέτελεσαν τὸν πυρῆνα τῶν κατηχητῶν-θεολόγων, ὁ ὁποῖος ἦταν οἱ στυλοβάτες τοῦ ὅλου ἐγχειρήματος. Ἡ ομάδα αὐτὴ τῶν τεσσάρων εἶχε τὴ δικαιοδοσία καὶ τὴν εὐθύνη ὅλων τῶν Κατηχητικῶν τοῦ νησιοῦ. Μὲ συνεχεῖς ἐπισκέψεις καὶ περιοδεῖες, μὲ ἐπιμόρφωση καὶ φροντιστήρια σέ ἱερεῖς, μὲ συνεργασία μὲ τὸν Μητροπολίτη ἔλυναν ὅλα τὰ προβλήματα καὶ ἐνίσχυαν τὴν προσφορά τῶν Κατηχητικῶν. Παράλληλα ἡ ομάδα αὐτὴ πλαισιώθηκε ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς τῶν κοινοτήτων καὶ τῆς πόλεως Ρόδου ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς δασκάλους καὶ τοὺς καθηγητὲς τῆς Ρόδου. Πρόκειται γιὰ τοὺς ἐκπαιδευτικούς ἐκείνους πού ἐργάζονταν στὰ σχολεῖα καὶ πού ἡ ἐκπαιδευτικὴ πολιτικὴ τῶν Ἰταλῶν τοὺς ἄφησε ἀνεργούς μιὰς καὶ τὰ σχολεῖα ἐκλείσαν καὶ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐκδιώχθηκαν, γιὰτὶ δέν συμμορφώθηκαν στίς διαταγές καὶ τὰ μέτρα τῶν κατακτητῶν. Αὐτοὶ οἱ ἐκπαιδευτικοί, ἀμισθὶ ἀρχικά καὶ μὲ ἐλάχιστη ἀμοιβή στὴ συνέχεια, δίδαξαν στὰ Κατηχητικά μὲ πολλοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποῖους ὅμως παραμέρισαν, τοποθετώντας πάνω ἀπὸ ὅλα τὴν προσφορά γνώσης καὶ παιδείας στὴ νεολαία τῆς Ρόδου.

Ὅλοι αὐτοὶ μᾶς διδάσκουν, πὼς τὸ ὄραμα καὶ ἡ ἀφοσίωση σέ ἕνα σκοπὸ σέ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἀγάπη γιὰ τὴν πατρίδα, μᾶς καθιστοῦν ἱκανοὺς νὰ ξεπεράσουμε ὅλες τὶς δυσκολίες καὶ τὰ ἐμπόδια.

Τὰ Κατηχητικά Σχολεῖα ἀπέτρεψαν τὸ σκοτάδι τῆς ἀμάθειας γιὰ τοὺς Δωδεκανησίους, ἀλλὰ ταυτόχρονα ἀπέτελεσαν τὴ βάση στὴν ὁποία στηρίχτηκε ἡ παιδεία στὰ πρῶτα ἔτη μετὰ τὴν ἐνσωμάτωση τῆς Δωδεκανήσου στὴν Ἑλλάδα. ■

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ὁ Σταῦρος Παπαδόπουλος εἶναι συγγραφέας τοῦ βιβλίου: «Τὰ Κατηχητικά Σχολεῖα στὴ Ρόδο τὴν περίοδο τῆς Ἰταλοκρατίας 1937-1945», πού βραβεύτηκε μὲ τιμητικὸ ἔπαινο τὸ 2017 ἀπὸ τὸ Δημοτικὸ Ὄργανισμὸ Πολιτισμοῦ καὶ Ἀθλητισμοῦ τοῦ Δήμου Ἀθηναίων.

2. Δῆλωση τοῦ πρώτου διοικητῆ τῶν νησιῶν, στρατηγοῦ Giovanni Ameglio τὸν Μάιο τοῦ 1912.

3. Mario Lago: πληρεξούσιος ὑπουργός, Κυβερνήτης τῶν νησιῶν ἀπὸ τὶς 16-11-1922 ἕως τὶς 22-10-1936. Ὁ Λάγκο σπούδασε Νομικὴ στό Πανεπιστήμιό τῆς Γένοβας καὶ ἀμέσως μετὰ ξεκίνησε τὴ διπλωματικὴ του καριέρα στό ἰταλικὸ προξενεῖο τῆς Νίκαιας στὴ Γαλλία. Τὸ 1920 εἶχε προαχθεῖ σέ Γενικὸ Διευθυντὴ Εὐρωπαϊκῶν ὑποθέσεων καὶ Ἑγγὺς Ἀνατολῆς τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν τῆς Ἰταλίας. Ὁ Λάγκο ὑπῆρξε ὁ διοικητὴς μὲ τὴ μακροβιότερη θητεία στὰ Δωδεκάνησα. Χαρακτηριστικὰ ἀναφέρουμε ὅτι ἡ Ἰταλοκρατία στὰ Δωδεκάνησα διήρκεσε 33 ἔτη καὶ ὑπῆρέτησαν στὴ θέση τοῦ διοικητῆ ἢ τοῦ κυβερνήτη 16 συνολικά στρατιωτικοὶ καὶ διπλωμάτες καὶ ἀπὸ τὰ 33 ἔτη τὰ 14 ἦταν διοικητὴς ὁ Λάγκο.

4. Ο Cesare Maria De Vecchi ήταν απόφοιτος της Νομικής Σχολής του Τορίνο. Διακρίθηκε για την ανδρεία στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο. Υπηρέτησε σε σημαντικές κυβερνητικές θέσεις πριν αναλάβει κυβερνήτης των «Ιταλικών νησιών του Αιγαίου», όπως ύφυπουργός στρατιωτικών θεμάτων, ύφυπουργός Οικονομίας και Οικονομικών, διοικητής στη Σομαλία και Υπουργός Παιδείας. Ήταν κυβερνήτης των νησιών από τις 2-12-1936 έως τις 27-11-1940. Θά πρέπει νά σημειώσουμε ότι ο Ντέ Βέκκι ήταν ο οργανωτής του τορπιλισμού της «Έλλης» στό λιμάνι της Τήνου ανήμερα του Δεκαπενταγούστου μιάς και αυτός διέταξε τό ύποβρύχιο «Delfino» νά αναχωρήσει από τή Λέρο γιά τόν πυρπολισμό.

5. Σχετικά μέ τήν ιταλική εκπαίδευση στη Ρόδο και γενικότερα στά Δωδεκάνησα παραπέμπουμε στον Δ. Άντωνίου και στό βιβλίο του: «Ιταλικά Σχολεία στην Ελλάδα» σελίδες 239-255, στον Παπαδόπουλο Σταύρο: «Η εκπαίδευση στην πόλη της Ρόδου κατά την πρώτη περίοδο της Ιταλοκρατίας 1912-1920» (αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή) και στον Emano Armao: «Annuario amministrativo e statistico per l'anno 1922». Πρόκειται γιά μιά μελέτη μέ άφορμή τήν δεκαετή παρουσία των Ιταλών στά νησιά 1912-1922 και παραθέτει στοιχεία γιά όλους τους τομείς και γιά τήν εκπαίδευση.

6. Έμμανουήλ Μπακίρης: «Η Έκκλησία της Ρόδου στά χρόνια της Ιταλικής κατοχής 1912-1945». Τό «Άφιέρωμα εις τόν Μητροπολίτη Ρόδου Σπυρίδωνα επί τη συμπληρώσει τεσσαράκοντα έτών αρχιερατείας», σελίδες 244-245.

7. Έμμανουήλ Μπακίρης: «Έσωτερική Ίεραποστολή της Έκκλησίας της Ρόδου στά χρόνια της Ιταλοκρατίας», Δωδεκανησιακά Χρονικά, τόμος Ζ', 1978, σελίδα 62.

8. Έμμανουήλ Μπακίρης, όπου παραπάνω, σελίδα 62.

9. Πηγή: Ιστορικό και Διπλωματικό Άρχείο Υπουργείου Έξωτερικών, Φάκελος 20/1946 Τίτλος Φακέλου: Έκκλησία Δωδεκανήσου – Φάκελος Μητροπολίτου Έδέσσης Παντελεήμονος.

10. Μητροπολίτου Ρόδου Άποστόλου: «Άπομνημονεύματα ήτοι χρονογραφική ιστορία της εκκλησιαστικής έπαρχίας Ρόδου επί Ιταλο-Γερμανοκρατίας 8-5-1912 έως 8-5-1945. Τόμος Α', σελίδα 266.

11. Η νέα κυβέρνηση των Ιταλών υπό τόν στρατηγό Pietro Badoglio ύπογράφει τήν ανακωχή (armistizio) και ή Ιταλία έγκαταλείπει τίς δυνάμεις του άξονα. Τά Δωδεκάνησα καταλαμβάνονται από τούς Γερμανούς.

12. Μετά τό άρμιστίσιο έχομε αλλαγή κατακτητή και τά Δωδεκάνησα βρίσκονται υπό Γερμανική κατοχή, ή όποία επίσημα άρχισε στίς 13-9-1943 μέ πρώτο στρατιωτικό διοικητή τόν Ulrich Kleemann.

13. Ο άρχιμανδρίτης Κλεόβουλος Παπαϊωάννου-Πιάγκος αναφέρει στά άπομνημονεύματά του: «Οί Έλληνες χριστιανοί επέζοντο σκληρότατα από τούς κυριάρχους Γερμανούς, συμμάχους των Ιταλών κατακτητών, εις τούς όποιους Γερμανούς οί Ιταλοί διέβαλλον τούς Έλληνας Ορθόδοξους».

14. Μητροπολίτης Καρπάθου-Κάσου Άπόστολος, όπου παραπάνω, σελίδα 93.

Ἡ συμπόρευση ἔθνους καί Ἐκκλησίας στή Δωδεκάνησο

(Ἡ συμβολή τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στήν παιδεία καί στό ἐθνικό ζήτημα
καί τό εἰδικό καθεστώς τῆς Δωδεκανήσου σήμερα)

Θεοδώρου Μιχ. Παπαγεωργίου,

Νομικοῦ Συμβούλου Δήμου Ρόδου - Ἀρχοντα Δικαιοφύλακα τῆς Μ.τ.Χ.Ε.

1. Ὁ δεσμός Ἐθνους καί Ἐκκλησίας στή Δωδεκάνησο καί ἡ πολιτική τῆς Ἐκκλη- σίας στήν παιδεία στά πρώτα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας

Στά Δωδεκάνησα ἀπό τά πολύ παλιά χρόνια, πρὶν ἀκόμη τὴν Τουρκοκρατία, ἡ θρησκευτικότητα τῶν κοινοῶν ἦταν ἤδη καταγεγραμμένη στήν ἱστορία ὡς γεγονός ἀξιοθαύμαστο. Ἀπὸ τό ἔτος 1191 κατὰ τὴν τρίτη σταυροφορία, ὁ Ἀγγλος βασιλιάς Ριχάρδος ὁ Λεοντόκαρδος ταξιδεύοντας γιὰ τοὺς Ἁγίους Τόπους πέρασε ἀπὸ τὴ Ρόδο καί διαμένοντας γιὰ ἓνα ἱκανὸ διάστημα, σύμφωνα μέ τό «Ὀδοιπορικό», πού συνέγραψε, αὐτό πού τοῦ ἔκανε ἰδιαίτερη ἐντύπωση ἦταν ὁ αὐτόχθων θρησκευτικὸς πολιτισμός. Ἡ ἔντονη ἐσωτερικά καλλιεργημένη θρησκευτικότητα τοῦ λαοῦ, προκαλώντας του μάλιστα ἐντύπωση τά πολλά, ὅπως ἐπίσης συνέγραψε, τοιχογραφισμένα μοναστήρια, πού βρῆκε τότε στήν ὕπαιθρο τοῦ νησιοῦ.

Ὅμως ἂν πάρουμε ὡς παράδειγμα τὴν Μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Θεολόγου στὸν Ἄρταμιτη, στά τοιχογραφισμένα αὐτά μοναστήρια δὲν καλλιεργεῖτο ἀπλὰ ἓνας αὐτόχθων θρησκευτικὸς πολιτισμός. Ἀπὸ τὴν περίοδο μεταξύ 9ου καί 10ου αἰώνα πού εἶχε ἰδρυθεῖ ἡ Μονή καί μέχρι ἀκόμη καί τὴν ἵπποτική περίοδο, λειτουργοῦσε σ' αὐτὴν καί ἓνα Κέντρο Ἑλληνικῶν Σπουδῶν, στό ὁποῖο Ἕλληνες καί Λατίνοι ἀσχολήθηκαν μέ τὴ μελέτη καί ἀντιγραφή χειρογράφων, δημιουργώντας ἔτσι ἓναν σημαντικὸ πνευματικὸ καί χριστιανικὸ πυρήνα γνώσης καί καταφυγῆς, ἓναν ἀνεκτίμητο πυρήνα παιδείας.

Αὐτὴ ἀκριβῶς λοιπὸν ἡ τόσο μεγάλη θρησκευτικότη-
τα τῶν νησιῶν μέ τά χαρακτηριστικά τῆς πνευματικό-

τητας καί τῆς καταφυγῆς στήν παιδεία, ἦταν καί ἡ αἰτία τῆς δημιουργίας καί στά Δωδεκάνησα ἑνὸς ἄρρηκτου δεσμοῦ καί μίας ἀναλλοίωτης ταυτοποίησης Ἑλληνικοῦ Ἐθνους καί Ὁρθόδοξης Θρησκείας, πού ἦταν καθοριστικὴ γιὰ τό Γένος στά χρόνια τῆς σκλαβιάς.

Στά πρώτα χρόνια τῆς σκλαβιάς καί σύμφωνα μέ τό ἀρχικὸ ὀθωμανικὸ σύστημα διοίκησης γιὰ τοὺς ἄλλοεθνεῖς, οἱ κοινωνίες ὅλων τῶν νησιῶν τῆς Δωδεκανήσου βρέθηκαν χωρὶς τὴν ἐλάχιστη κρατικὴ μέριμνα γιὰ ἐκπαίδευση, μέ προφανῆ σκοπὸ τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων ἀλλοίωση καί τελικὰ τὴν ἀπώλεια τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ τους καί τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Παρ' ὅλα αὐτά ὅμως μέσω τῆς Ὁρθόδοξης Χριστιανοσύνης καί τῆς παρεχόμενης ἀπὸ αὐτὴν παιδείας, οἱ κοινωνίες τῶν νησιῶν μας κατάφεραν καί κράτησαν τὸν δικὸ τους πολιτισμό, φυτρωμένο στέρεα πάνω στὸν μεγαλειώδη ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἑλληνικὸ πολιτισμό, καλλιεργώντας ἔτσι ἀνὰ τοὺς αἰῶνες ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ τὴν ἐθνικὴ συνείδηση καί τὴν ὑπερηφάνεια τῆς ἐθνικῆς καί φυλετικῆς καταγωγῆς, ἀλλὰ καί τό αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας καί τῆς ἑνώσεως.

Φτάνοντας ἔτσι αἰῶνες μετὰ στά σκλαβωμένα ἀκόμη Δωδεκάνησα, νὰ καταγράφεται μέ τὸν πιὸ ἐπίσημο τρόπο τό 1929 σὲ ἐπίσημο ὑπόμνημα, πού σώζεται στὰ ἀρχεῖα τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδας ἡ βαρυσήμαντη παραδοχὴ γιὰ ὁλόκληρη τὴ Δωδεκάνησο ὅτι: «Ἡ Ὁρθοδοξία ἀποτελεῖ τό κυριώτερον ἔρεισμα τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῶν ὑποδοῦλων νήσων».

Γιὰ νὰ ὑπάρξει ὅμως τό ἀποτέλεσμα αὐτό μέσα ἀπὸ τόσο αἰῶνες σκλαβιάς χρειάστηκε ἀπὸ πλευρὰς Ἐκκλησίας μεθοδικότητα, ἀλλὰ καί αὐταπάρνηση. Αὐταπάρνηση συγκεκριμένα ἀπὸ τοὺς σὲ κάθε βαθμὸ Κληρι-

κούς και Μοναχούς της ὀρθόδοξης πίστεως στή Δωδεκάνησο, ἀφοῦ πέρα ἀπό τὰ θρησκευτικά καθήκοντά τους αὐτοί πήραν ἀποφασιστικά στά χέρια τούς τήν εὐθύνη γιά τήν παιδεία τοῦ σκλαβωμένου λαοῦ. Μίας παιδείας μέ ἀμιγῶς ἑλληνορθόδοξο περιεχόμενο πού στήν πρώτη περίοδο τῆς σκλαβιάς παρείχετο κάτω ἀπό σκληρές συνθήκες καί μέ ὑποτυπώδη τρόπο. Μέ τὰ γνωστά δηλαδή στήν ἱστορία κολλυβογράμματα. Ἀπλοί καλόγηροι στούς θόλους τῶν Μοναστηριῶν καί ἀπλοί παπάδες στούς νάρθηκες τῶν Ἐκκλησιῶν, στόν διπλό ρόλο τοῦ παπᾶ καί τοῦ δασκάλου, δίδασκαν στά παιδιά τὰ κολλυβογράμματα.

Ὡστόσο ἀπό τόν 16ο/17ο αἰώνα καί πιό ἔντονα ἀκόμη ἀπό τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰώνα, πού στήν ὀθωμανική αὐτοκρατορία ἄλλαξαν τὰ πράγματα γιά τίς ξένες ἐθνοθρησκευτικές κοινότητες, οἱ Μητροπόλεις στά Δωδεκάνησα πήραν πλέον ὀργανωμένα καί μεθοδικά τήν εὐθύνη τῆς ἐκπαίδευσης τῶν ἑλληνοπαίδων.

Ἐνδεικτικά στή Ρόδο ἀπό τό ἔτος 1870 ἐπὶ Μητροπολίτη Ρόδου Γερμανοῦ καί μέ κορύφωση στή συνέχεια ἀπό τό ἔτος 1900 ἐπὶ Μητροπολίτη Ρόδου Ἀγαπίου, ὑπὸ τήν ἐπιστασία τῆς Μητρόπολης Ρόδου τὰ Ἐκκλησιαστικά Συμβούλια τῶν Ἐνοριῶν ἀνέλαβαν δράση καί ὀργάνωσαν τήν ἑλληνική παιδεία κατὰ τρόπο σύμφωνα μέ τίς συνθήκες ἀπαράμιλλο. Ἀρχικά στή Χώρα, στήν πρωτεύουσα τῆς Ρόδου καί στή συνέχεια σταδιακά καί ξεκινώντας ἀπό τὰ μεγαλύτερα χωριά, σέ ὅλο τό νησί τῆς Ρόδου, τὰ Ἐκκλησιαστικά Συμβούλια τῶν Ἐνοριῶν ἱδρυσαν καί συντηροῦσαν σχολεῖα καί μισθοδοτοῦσαν κανονικούς πιά δασκάλους. Σύμφωνα μέ τούς Κώδικες τῶν Λογαριασμῶν τῶν Ἐνοριῶν πού σώζονται στή Μητρόπολη Ρόδου, τό μεγαλύτερο μέρος τῶν ἐνοριακῶν ἐσόδων ἐκείνη τή περίοδο, προοριζόταν ὄχι γιά ἀμιγῶς θρησκευτικούς σκοπούς, ἀλλά γιά τήν ἱδρυση σχολείων καί τήν πληρωμή τῶν δασκάλων.

Ἔτσι πλέον ἡ δεκαετία 1870-1880 ἐπὶ Μητροπολίτη Ρόδου Γερμανοῦ, καταγράφεται ὡς ἡ περίοδος τῆς συστηματικῆς ἱδρύσεως τῶν σχολείων στά χωριά τῆς Ρόδου. Γιά νά φθάσουμε μάλιστα σέ ἐπόμενη δεκαετία (1900-1910) πού ὁ τότε Μητροπολίτης Ρόδου Ἰωακείμ καταγράφεται στήν ἱστορία ὡς ὁ μέγας ἀναμορφωτής τῆς παιδείας, καθώς ποιμεναρχοῦσε πιστεύοντας πώς πρῶτάνευε ἡ ἱδρυση καί ἡ λειτουργία τῶν σχολείων, περισσότερο ἀκόμη καί ἀπό τήν ἱδρυση καί τή συντήρηση τῶν ναῶν. Μέ αὐτή τήν πεποίθηση ὁ Μητροπολίτης Ρόδου Ἰωακείμ σύνταξε Κανονισμούς καί ἐκπαιδευτικά προγράμματα, διόριζε καί ἐπιμόρφωνε δασκάλους καί ἐπέβαλε ὑποχρεωτική παρακολούθηση τῶν μαθημάτων ἀπό ὅλους τους μαθητές μέχρι 12 ἐτῶν. Ἐπὶ Μητροπολίτη Ἰωακείμ ἦταν πού τό 1909 ἔπese καί ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ Βενετοκλείου Γυμνασίου Ρόδου, ἐμπνέοντας τήν προσφορά τῶν Μεγάλων Εὐεργετῶν ἀδελφῶν Δημήτριου καί Μίνωα Βενετοκλή.

2. Ἡ Ἱστορία τῆς Ὁρθόδοξης Κοινότητας Ρόδου κατὰ τήν ὀθωμανοκρατία

Ὅπως ἀναδείχθηκε στό προηγούμενο κεφάλαιο, ἀπό τήν ἀρχή τῆς ὀθωμανικῆς περιόδου τήν ἐκπαίδευση τῶν ἑλληνορθόδοξων κοινωνιῶν τῆς Δωδεκανήσου εἶχαν ἀναλάβει ἀποφασιστικά οἱ θεσμοί τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας. Ὡστόσο δέν ἄργησε νά ἔλθει τό πλήρωμα τοῦ χρόνου πού πλέον καί ἡ ἐσωτερική διοικητική ὀργάνωση τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων, δηλαδή τῶν νησιῶν, νά βρεθεῖ ἐπίσημα κάτω ἀπό τόν ἔλεγχο τῆς Ἐκκλησίας.

Αὐτό πιό συγκεκριμένα συνέβη στή Ρόδο καί τήν Κῶ, στά δύο δηλαδή μεγαλύτερα πληθυσμιακά νησιά, πού διαβίωναν μέ καθεστῶς διαφορετικό ἀπό τό ἰσχύον στά λοιπὰ νησιά τῆς Δωδεκανήσου. Εἰδικότερα σέ σχέση μέ τό εἰδικό καί κατὰ πολὺ δυσμενέστερο καθεστῶς πού εἶχαν τὰ «διά τῶν ὄπλων δορυαλῶτως» ὑποταχθέντα στόν ὀθωμανό κατακτητή μεγαλύτερα νησιά τῆς Ρόδου καί τῆς Κῶ, ὅλα τὰ ἄλλα μικρότερα καί περισσότερα νησιά τῆς Δωδεκανήσου βρέθηκαν σέ εὐμενέστερη κατάσταση σύμφωνα μέ τὰ προνόμια, πού εἰδικά τό ὀθωμανικό σύστημα προέβλεπε γιά τὰ μὴ δορυαλῶτα νησιά στίς Κυκλάδες καί τίς Βόρειες καί Νότιες Σποράδες, ὅπως ἦταν γνωστά τὰ Δωδεκάνησα. Στά πλαίσια ἀκριβῶς αὐτῶν τῶν προνομίων τήν ἐσωτερική διοικητική ὀργάνωση τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων εἶχαν, κατὰ κάποιο τρόπο αὐτοδιοίκησης, τὰ ὀνομαζόμενα Κοινά, πού δέν ἦταν ἄλλα ἀπό τίς μετέπειτα ὀνομασθεῖσες Δημογεροντίες. Τὰ Κοινά αὐτά στά μικρότερα νησιά τὰ συγκροτοῦσαν κυρίως πρῶτοντες λαϊκοί, χωρίς ὥστόσο νά λείπει καί σέ αὐτά ἡ πολύτιμη συμβολή τῆς Ἐκκλησίας, ἰδιαίτερα στούς τομεῖς τῆς ἐκπαίδευσης τῶν παιδιῶν καί τῆς λαϊκῆς ἐπιμόρφωσης τοῦ ἐνήλικου πληθυσμοῦ.

Χαρακτηριστικά καί ἐξαιρετικά εὐγλωττα τέτοια παραδείγματα ὑπῆρξαν στή Σύμη, ἡ Σχολή τῆς Ἀγίας Μαρίνας, ἡ Σχολή τοῦ Κάστρου καί τό Ἀναγνωστήριο Αἰγλη, θεσμοί πού ἱδρύθηκαν καί λειτουργοῦσαν ἀντίστοιχα ἤδη ἀπό τὰ ἔτη 1765, 1855 καί 1872. Ἀντίθετα ὅμως στή Ρόδο καί Κῶ, τήν κυρίαρχη θέση στήν ἐσωτερική διοικητική ὀργάνωση τῶν κοινωνιῶν τῶν ἑλλήνων ὀρθόδοξων κατοίκων, πού συνιστοῦσαν καί τή συντριπτική πλειοψηφία τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τους, ἀνέλαβε μαζί μέ τήν ἐκπαίδευση ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Σέ αὐτό βοήθησε ἀντικειμενικά ἡ στό μεταξύ ἐγκαθίδρυση ἀπό τό ὀθωμανικό διοικητικό σύστημα τοῦ αὐτοδιοικητοῦ τῶν θρησκευτικῶν κοινοτήτων (μιλλέτ), ὅποτε μέ ἐπίκεντρο γιά τήν Ὁρθοδοξία τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως, δημιουργήθηκαν οἱ Ὁρθόδοξες Κοινότητες.

Μέ τόν τρόπο λοιπόν αὐτό καί οἱ κοινωνίες τῶν νησιῶν τῆς Ρόδου καί τῆς Κῶ αἰσθάνθηκαν μία σχετική ἀποκατάσταση, ἡ ὁποία ἐγίνε ἀκόμη πιό οὐσιαστική

από τον Νοέμβριο του έτους 1839 με τις Μεταρρυθμίσεις (Τανζιμάτ) που διαδραματίστηκαν ακόμη πιο βαθιά στο όθωμανικό διοικητικό σύστημα. Τότε ακριβώς συστάθηκαν και τα Συμβούλια των Χριστιανικών Κοινοτήτων, με ανάλογες αρμοδιότητες των Δημογεροντιών. Συγκεκριμένα τα Συμβούλια αυτά των Ὁρθόδοξων Κοινοτήτων είχαν πλέον μετά του οικείου Μητροπολίτη/Αρχιεπισκόπου, τη συναποφασιστική αρμοδιότητα (Χάτι Σερίφ του Γκιουλχανέ) για άσκηση διοικητικών, δικαστικών και φορολογικών εξουσιών, εύθυνομένων μάλιστα των μελών τους αλληλεγγύως για την ταμειακή διαχείριση, την οποία ειδικότερα ανέθεταν στους αποκαλούμενους σφραγιδοφύλακες.

Στη Ρόδο ή ίδρυση και η συγκρότηση της Ὁρθόδοξου Κοινότητας Ρόδου, με θεσμικό περίβλημα σημερινού σωματίου, έγινε το έτος 1843, όπως υποθετικά υπολογίζεται, καθώς δεν έχουν διασωθεί ακριβείς γραπτές πηγές. Υπολογίζεται να ήταν το έτος 1843, διότι η ίδρυση και συγκρότηση της Ὁρθόδοξου Κοινότητας Ρόδου ήταν σύγχρονη με την αντίστοιχη της Κω, για την οποία υπάρχουν διασωθείσες καταγραφές ίδρυσής της το 1843. Στη συνέχεια και ύστερα από διάφορες ακόμη θεσμικές μεταλλαγές που έγιναν κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισέως του 19ου αιώνα, οι ελληνορθόδοξες κοινότητες τέθηκαν κάτω από τον αποκαλούμενο Ὁργανικόν Νόμον (1862-1863), πάντοτε όμως ως Χριστιανικές Ὁρθόδοξες Κοινότητες, ανεξάρτητα από τις όποιες εσωτερικές ισορροπίες. Συγκεκριμένα σύμφωνα με σωζόμενες γραπτές πηγές προκύπτει ότι ήδη από το έτος 1862 η Ὁρθόδοξη Κοινότητα Ρόδου λειτουργούσε βάσει Κανονισμού.

Αναλυτικότερα σύμφωνα με τον Νόμον περί Βιλαετιών (1865) η ελληνορθόδοξη Κοινότητα της πόλεως της Ρόδου διαιρέθηκε σε δύο Κοινοτικές Περιφέρειες. Μία με τις πέριξ του Μητροπολιτικού Ναού συνοικίες (Μαράσια, προάστια του Κάστρου), όπου κατοικούσαν τα 4/5 των χριστιανών της πόλεως. Και μία άλλη στη διαχωριζόμενη από τις λοιπές συνοικίες και από το Κάστρο δημιουργηθείσα νέα συνοικία, που ονομάσθηκε Νεοχώριον. Την ίδια παραπάνω περίοδο στην Ὁρθόδοξη Κοινότητα Ρόδου υπήρξε έντονη παρουσία μελών ελληνικής υπηκοότητας ή διπλής υπηκοότητας (ελληνικής/όθωμανικής), γεγονός το οποίο αποφασιστικά συνέδραμε ως προς το έθνικό ζήτημα και την πτυχή της και από τυπική άποψη ομοιογενοποίησε και ταυτοποίησε του ελληνικού πληθυσμού της νήσου.

Στά άμεσως επόμενα χρόνια θεσπίσθηκε και εφαρμόσθηκε ο Κανονισμός περί Συνελεύσεως της Ὁρθόδοξου Κοινότητας της πρωτεύουσας Ρόδου. Ο Κανονισμός αυτός θεσπίστηκε στις 11-07-1876 και είναι ο αρχαιότερος που διασώθηκε. Τότε οι περιφέρειες επανασυγκροτήθηκαν σε τέσσερις (Μητροπόλεως, Αγίων Ἀναργύρων, Αγίου Γεωργίου και Νεοχωρίου) με Πρόεδρο της Συνε-

λεύσεως τον Μητροπολίτη. Η Συνέλευσις αυτή συνεδρίαζε μαζί με δεκαέξι κοινοτικούς άρχοντες, εκλεγμένους έτησίως στη δεύτερη Κυριακή των Νηστειών ανάμεσα σε άτομα «άμέμπτου και έγνωσμένης φιλοπατρίας».

Ο Κανονισμός έτυχε στη συνέχεια πολλών βελτιωτικών τροποποιήσεων και συμπληρώσεων που έγιναν κατά τα έτη 1879, 1880, 1891, 1893, 1910, 1911 όχι μόνο επί του αριθμού των μελών της Συνέλευσης αλλά και σε άλλες ουσιαστικές διατάξεις. Όπως π.χ. ότι ο Πρόεδρος της Συνελεύσεως Μητροπολίτης Ρόδου σε περίπτωση ισοψηφίας είχε την «νικῶσαν ψήφον», ότι εκλογικό δικαίωμα είχαν οι άνω των 21 ετών «χριστιανοί ὀρθόδοξοι απολαύοντες των πολιτών και αστικών αὐτῶν δικαιωμάτων» που θα κατέβαλαν «ένιαυσίως ένα άργυροῦν μετζίτιον», ότι εκλεξιμότητα είχαν οι άνω των 35 ετών «υπήκοοι όθωμανοί» καταβάλλοντες και αυτοί «πέντε τουλάχιστον άργυροῦς μετζιτιέδες», ότι θεσπίζεται εκλογή Ἐκκλησιαστικοῦ Μικτοῦ Δικαστηρίου «πρός έκδίκασιν πασῶν τῶν εἰς τήν δικαιοδοσίαν και άρμοδιότητα αὐτοῦ αναγομένων δικῶν κατά τό έν τοῖς Πατριαρχείοις ισχύον διαδικαστικόν σύστημα» κ.λπ. Σύμφωνα επίσης με τό άρθρο 10 του Κανονισμοῦ της 11-07-1876 «Σκοπός της συνελεύσεως ήταν η προαγωγή και η βελτίωση όλων γενικά «τῶν καταστημάτων της κοινότητας», αυτή αποφασίζει «περί έκποιήσεως και ένεχειριάσεως κινητῶν και ακινήτων κτημάτων.... περί νέων συνδρομῶν και έκτάσεων έπισκευῶν, περί δανείων δοθησομένων έκ της περιουσίας τῶν Ἐκκλησιῶν και τῶν άλλων καταστημάτων και περί δανείων ληφθησομένων εἰς βάρος αὐτῶν». Παράλληλα η Συνέλευση «διορίζει Ἐφόρους σχολείων, Ἐπιτρόπους Ἐκκλησιῶν, Νοσοκομείων, Νεκροταφείων και παντός άλλου δημοσίου καταστήματος και κανονίζει τήν δικαιοδοσίαν αὐτῶν. Ἐξελέγχει έτησίως τούς λογαριασμούς αὐτῶν, προνοεί πῶς λυσιτελέστερον να διαθέση τά περισσεύματα τῶν κοινῶν ταμείων, σκέπτεται έν ανάγκη περί έξευρέσεως πόρων πρὸς διατήρησιν τῶν δημοσίων καταστημάτων». Ἀξιοσημείωτο επίσης είναι ότι επί όθωμανοκρατίας τό έτος 1895 προέκυψαν σοβαρές δυσχέρειες από τήν εφαρμογή άνεφάρμοστου μέχρι τότε νόμου του 1891 που απαγόρευε τή συμμετοχή ελληνῶν υπηκόων και για τήν υπέρβαση του όποιου αποφασίσθηκε η παράταση της θητείας της «Γενικής Συνέλευσης», η οποία πλέον από τό 1898 ονομάσθηκε «Δημογεροντία».

3. Η στάση της Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στη σκληρή πολιτική των Ἰταλῶν.

Με τήν έναρξη της πρώτης περιόδου της Ἰταλοκρατίας στά Δωδεκάνησα, (1912-1923), η Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία έπιτελώντας τό έθνικοθρησκευτικό έργο της έπιδίωξε κατ' αρχήν τήν άσκηση συναινετικής πολιτικής δίνοντας πίστη στις αρχικές δηλώσεις πρὸς τήν Δημογεροντία του εκπροσώπου τῶν κατακτητῶν στρατη-

γού Ἀμέλιο ὁ ὁποῖος γιὰ τὸ ἔθνικὸ ζήτημα δήλωσε ὅτι «οἱ κατεχόμενοι νῆσοι θά ἔπρεπε νά λάβωσι αὐτόνομον πολίτευμα....».

Ὁργανωτικά τήν περίοδο αὐτή ὁ Μητροπολίτης Ρόδου διατήρησε τήν Προεδρία τῆς Συνέλευσης (Δημογεροντίας) τῆς Ὁρθόδοξης Κοινότητος Ρόδου μαζί μέ αὐτήν τῶν Σχολικῶν Ἐφοριῶν. Μάλιστα ἀπό τό 1915 ἡ Δημογεροντία ἔγινε «Ἐπαρχιακή» μέ τή συμμετοχή σ' αὐτήν καί ἐκπροσώπων τῶν χωριῶν κατ' ἀπαίτηση τῶν κατοίκων τους, ὁ δέ Κανονισμός τῆς Κοινότητος διαμορφώθηκε καί γιὰ τή διαχείριση τῶν κτημάτων τῶν Μονῶν καί ὀνομάσθηκε πιά «Ἐπαρχιακός Κανονισμός». Ὡστόσο τά πράγματα μέ τούς Ἰταλούς κατακτητές γρήγορα ἀποδείχθηκε ὅτι κάθε ἄλλο θά ἐξελίσσονταν εὐνοϊκά γιὰ τὸ ἔθνικὸ ζήτημα ὅπως στήν ἀρχή ἔδειχναν.

Ξεκινώντας κιόλας ἀπό τό ἔτος 1913 μέ τά γεγονότα πού διαδραματίστηκαν στίς θρησκευτικές τελετές τῶν Θεοφανείων. Στίς ὁποῖες πρωτοστατοῦντος τοῦ Κλήρου, ὁ λαός μέ ἐνθουσιασμό καί δίνοντας πίστη στίς ἰταλικές ὑποσχέσεις εἶχε προετοιμασθεῖ ξεδιπλώνοντας ἑλληνικές σημαίες νά ζητωκραυγάσει γιὰ τήν ἔνωση μέ τή Ἑλλάδα. Πλήν ὅμως αὐτό παρεμποδίστηκε βίαια τήν τελευταία στιγμή ἀπό τούς κατακτητές, ἀφυπνίζοντας ὥστόσο ἔθνικά ὅλο τό νησί τῆς Ρόδου μέ διαμαρτυρίες καί συλλαλητήρια καί δείχνοντας τό ἀληθινό πρόσωπο τῶν νέων κατακτητῶν.

Τά ἴδια γεγονότα ἀκόμη πιό ἔντονα ἐπαναλήφθηκαν καί στά ἔθνικά συλλαλητήρια πού ἔγιναν τό αἵματηρό Πάσχα τοῦ 1919, στίς αὐλές τῶν Ἐκκλησιῶν ὑπό τήν αἰγίδα τοῦ Μητροπολίτη Ρόδου Ἀπόστολου καί πρωτοστατοῦντων ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν Ἐφημερίων. Γεγονότα πού σηματοδεύτηκαν μέ τήν ἡρωϊκή θυσία καί ἐκτέλεση ἀπό τούς ἰταλούς κατακτητές τοῦ Παπα-Λουκά καί τῆς Ἀνθούλας Ζερβοῦ στή Βιλλανόβα, στό σημερινό Παραδείσι τῆς Ρόδου.

Τά πράγματα στή συνέχεια ἔγιναν ἀκόμη πιό δύσκολα ἀλλά καί ὁ ρόλος τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας ἀκόμη ὅμως πιό καταλυτικός ἀπό τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης (1923) καί τή μεταβίβαση τῶν τουρκικῶν δικαιωμάτων στή Δωδεκάνησο στήν Ἰταλία, ὅποτε ξεκίνησε καί ἡ δεύτερη περίοδος τῆς Ἰταλοκρατίας. Ἡ πιό σκληρή περίοδος καταπίεσης καί συστηματικῆς πολιτικῆς ἀφελθηνισμοῦ γιὰ τά σκλαβωμένα Δωδεκάνησα. Στά χρόνια αὐτά καταργήθηκαν οὐσιαστικά οἱ Ὁρθόδοξες Κοινότητες, πλήν ὅμως καί πάλι οἱ κληρικοί τῆς Ἐκκλησίας μέ λεπτές ἰσορροπίες καί κατάλληλους χειρισμούς καί μέ διακινδύνευση τῆς ζωῆς τους κατάφεραν μέ τά Κατηχητικά νά συνεχίσουν νά καλλιεργοῦν μαζί μέ τή θρησκεία καί τήν ἐθνική συνείδηση τῶν παιδιῶν καί τῶν οἰκογενειῶν τους.

Συγκεκριμένα τήν περίοδο αὐτή ἡ Ἐκκλησία καί ἡ Ὁρθόδοξη Κοινότητα Ρόδου σταδιακά μέ συνεχῆ δια-

τάγματα ἀπώλεσε ὅλα τά ἐναπομείναντα «προνόμια» τῆς Τουρκοκρατίας. Μέ τό Κυβερνητικό Διάταγμα τῆς 29-3-1930 καταλύεται ἡ κοινοτική αὐτονομία τῶν νησιῶν καί ἔτσι ὁ Μητροπολίτης Ρόδου δέν εἶναι πιά Πρόεδρος τῆς «Κοινότητος Ρόδου», οὔτε τῶν Σχολικῶν Ἐφοριῶν. Ἀπαγορεύεται ἐπίσης στήν Ἐκκλησία νά ἀπασχολεῖται μέ τήν ἐκπαίδευση ἀκόμη καί μέ τά μαθητικά συσσίτια. Καταργεῖται ἡ δικαστική καί συμβολαιογραφική ἐξουσία τῶν Μητροπόλεων. Ἀπαγορεύεται ὁ διορισμός κληρικῶν ἀπό τήν Ἑλλάδα. Τό «Κοινοτικό Συμβούλιο» τῆς Ὁρθόδοξης Κοινότητος Ρόδου, μετατρέπεται σέ ἑξαμελές, μέ ἔλεγχο τῆς ἐκλογῆς του ἀπό τόν κατακτητή καί μέ πλήρη ἔλεγχο τῆς ἐκπαίδευσης, τῶν προγραμμάτων καί τοῦ προσωπικοῦ τῶν σχολείων καί τῶν πόρων αὐτῶν. Μέ ἐπιβολή τῆς διδασκαλίας τῆς ἰταλικῆς. Μέ ἀπαγόρευση στούς διδάσκοντες νά ἀναμειγνύονται μέ τήν πολιτική, δηλαδή μέ τό ἔθνικὸ ζήτημα. Μέ ὑποχρεωτική καθιέρωση γιὰ τούς διδάσκοντες ἰταλικῶν κρατικῶν ἐξετάσεων. Μέ τήν ἴδρυση ἰταλικοῦ Διδασκαλείου.

Τό 1937 πού ἀνέλαβε Ἰταλός διοικητής τῆς Δωδεκανήσου τό μέλος τῆς φασιστικῆς ἰταλικῆς τετραρχίας De Vecchi, ἐπιβάλλονται πιά οἱ σκληρές πολιτικές ἀφελθηνισμοῦ. Μέ τήν ἴδρυση στρατοπέδων συγκέντρωσης γιὰ τούς Ἕλληνες ὑπηκόους καί τούς ἀγωνιστές. Μέ τήν ἴδρυση τῶν Dopolanogo γιὰ νά ποδηγετήσει ὁ κατακτητής τήν ἑλληνική νεολαία στά ἐθνικιστικά καί φασιστικά πρότυπα. Μέ τό κλείσιμο τῶν δυο ἑλληνικῶν ἐφημερίδων τῆς Νέας Ρόδου καί τῆς Ροδιακῆς, ἀλλά καί τοῦ περιοδικοῦ ὀρθόδοξης διδασκῆς τῆς Μητρόπολης Ρόδου. Μέ τήν κατάργηση τῶν ἑλληνικῶν σχολείων καί τή μετατροπή τους σέ ἐπίσημα ἰταλικά κρατικά σχολεῖα, μέ ἐκπαιδευτικούς μόνο ἀποφοίτους ἰταλικῶν σχολαρχείων. Μέ γλώσσα τήν ἰταλική καί μέ διδασκαλία τῶν ἑλληνικῶν, χωρίς βιβλία, μόνο 2 ὥρες τήν ἐβδομάδα καί μόνο στό Γυμνάσιο καί ὄχι στά Δημοτικά. Μέ προγράμματα διδασκαλίας τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας τῆς Ἰταλίας. Μέ πρόσθεση ἐνός νέου μαθήματος τῆς cultura fascista καί μέ ἀναρτημένη σημαία τήν ἰταλική. Μία ξένη σημαία ὅμως τήν ὁποία ἐπίμονα τά γαλουχημένα Ἑλληνόπουλα ἀρνιόντουσαν νά σηκώσουν στίς παρελάσεις καί στίς γιορτές.

Ἀλλά καί ἐπὶ τοῦ De Vecchi ἀκόμη ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μεγαλοῦργησε καί δέν πτοήθηκε. Στή Ρόδο ἤδη ἀπό τό 1934 ὑποτυπωδῶς καί ἀπό τό 1938 πιό ὀργανωμένα, μέ πρωτοβουλία τοῦ Μητροπολίτη Ρόδου Ἀπόστολου Τρύφωνος καί τήν ἐποπτεία τοῦ Πρωτοσύγκελου Ἀπόστολου Παπαϊωάννου, ἡ Μητρόπολη ὀργάνωσε καί λειτούργησε Κατηχητικά σέ ὅλη τήν Ἐπαρχία Ρόδου. Τά Κατηχητικά αὐτά γρήγορα μετατράπηκαν σέ ἑλληνικά δημοτικά σχολεῖα, ὅπου τά παιδιά διδάσκονταν ἑλληνικά, θρησκευτικά, ἀριθμητική, ἱστορία καί γεωγραφία. Οἰονεῖ ἑλληνικά σχολεῖα, ἐπικαλυπτόμενα ἐπιμελῶς ὡς Κατηχητικά, στά ὁποῖα κανονικότα-

τα τηρούνταν φύλλα προόδου και μοιράζονταν συνόψεις και άλλα θρησκευτικά βιβλία, για να χρησιμοποιούνται ως αναγνωστικά. Τό 1943 μάλιστα και αφού πλέον οι Γερμανοί κατακτητές διαδέχθηκαν τους Ιταλούς, το Βενετόκλειο Γυμνάσιο άρχισε να λειτουργεί ως Άνωτερο Κατηχητικό μέσα στον Ναό των Εισοδίων του Νιοχωρίου.

4. Ἡ ἐπικράτηση Ἑθνους καὶ Ὁρθοδοξίας καὶ τό Καθεστὼς τῆς Δωδεκανήσου

Ὅλα αὐτά πού πολύ συνοπτικά ἀναφέρθηκαν στά προηγούμενα κεφάλαια, τά κατάφερε ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία περνώντας κυριολεκτικά μέσα ἀπὸ Συμπληγάδες Πέτρες. Ὅπως τό ἔτος 1925 πού διαπιστώνοντας οἱ Ἰταλοί κατακτητές τὴν ἐθνικὴ δραστηριότητα τῶν Μητροπόλεων Δωδεκανήσου, ὄχι μόνο ἵδρυσαν γιὰ ἀντιπερισπασμὸ Καθολικὴ Ἀρχιεπισκοπὴ καὶ καθολικὲς Ἐκκλησίες καὶ ἰδρύματα, ἀλλὰ ταυτόχρονα ἐπιδίωξαν νὰ παρέμβουν καὶ στὰ ἐσωτερικὰ τῶν Μητροπόλεων Δωδεκανήσου γιὰ νὰ τίς διασπᾶσουν ἀπὸ τό καθοδηγητικὸ κέντρο τους, τό Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως. Μὲ δόλια ὑπόσχεση τῇ διατήρηση τῶν δικαστικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν προνομίων, πού εἶχαν οἱ Μητροπόλεις τῆς Δωδεκανήσου ἀπὸ Τουρκοκρατίας, οἱ κατακτητές προσπάθησαν νὰ δημιουργήσουν ἐκ τοῦ μηδενὸς ζήτημα ἵδρυσης Αὐτοκέφαλης Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας Δωδεκανήσου.

Ὡστόσο οἱ Ἰταλοί κατακτητές δὲν τά κατάφεραν. Ὀλόκληρος ὁ δωδεκανησιακὸς λαὸς ἐπαναστάτησε, φθάνοντας μάλιστα στὴν Κάλυμνο σὲ πράξεις ἀληθινῆς ἐξέγερσης μὲ ἀπρόβλεπτες ἐξελίξεις ἐπιλύοντας τό ζήτημα μὲ ἀποφασιστικὴ στάση τό Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως. Τό ὁποῖο γιὰ ἄλλη μία φορὰ στάθηκε δυναμικὰ δίπλα στό ποίμνιό του καὶ μὲ σοφία, σύνεση καὶ ψυχραιμία διαχειρίσθηκε τό ζήτημα, μὴ ἐπιτρέποντας στοὺς ἰταλούς κατακτητές νὰ ὑλοποιήσουν τοὺς δόλιους σκοποὺς τους καὶ νὰ διατηρηθεῖ ἔτσι τό Πατριαρχικὸ Καθεστὼς τῆς Δωδεκανήσου.

Τό Πατριαρχικὸ αὐτὸ Καθεστὼς τῆς Δωδεκανήσου ἀπὸ τῆς ἐνσωμάτωσης τῆς Δωδεκανήσου μέχρι σήμερα εἶναι ἀπόλυτα διασφαλισμένο ἀπὸ ὑπερέχουσες τῶν κοινῶν νόμων διατάξεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Συντάγματος (σήμερα ἄρθρο 3.2 Συντ.), σύμφωνα μὲ τίς ὁποῖες στὰ νησιά μας δὲν ὑπάρχει ἡ πολιτειοκρατικὴ διοικητικὴ ἐξάρτηση, πού χαρακτηρίζει κυρίως τὴ σχέση Πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἀπολαμβάνει δηλαδή τό Κλίμα τῶν Ἐπαρχιῶν τῆς Δωδεκανήσου σχέση καὶ τυπικοῦ καὶ οὐσιαστικοῦ διαχωρισμοῦ Κράτους καὶ Ἐκκλησίας στὰ ἐνδότερα ἐκκλησιαστικὰ διοικητικὰ πράγματα καὶ ἡ σχέση αὐτὴ δοκιμασμένα ὑφίσταται τόσα χρόνια καλλιεργώντας ἀμοιβαῖο σεβασμὸ καὶ ἰσότιμη συνεργασία.

Ἔτσι ἡ Δωδεκάνησος τελείως διακριτῶς ἀπὸ τὰ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ Κλίματα τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στὴν ἑλληνικὴ ἐπικράτεια (Ἑλλάδος, Κρήτης, Ἀγίου Ὅρους, Νέων Χωρῶν μὲ διάφορες μεταξὺ τους ἀποκλίσεις) διέπεται στὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα στό χώρο τῆς Ὁρθόδοξης Πίστεως ὄχι ἀπὸ δίκαιο τῆς πολιτείας, ὅπως συμβαίνει κυρίως μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ ἀποκλειστικά ἀπὸ τό δίκαιο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (βλ. Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας ἀποφ. 1999/2018, 3003/2014, 3768/2009), ἀποφασίζοντας δηλαδή ἡ ἴδια Ὁρθόδοξη Μεγάλὴ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία καὶ μόνο αὐτὴ γιὰ τὰ τοῦ Οἴκου τῆς. Μὲ τὴν ἰδιαίτερη ἐντεῦθεν μάλιστα τιμὴ, μέσω τῆς τακτικότητας, σχεδὸν ἀδιάκοπης, συμμετοχῆς Μητροπολιτῶν τῆς Δωδεκανήσου ὡς Μελῶν τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, στό θεσμικὰ ἀνώτατο δηλαδή ὄργανο τῆς Ὁρθοδοξίας σὲ ὁλόκληρὴ τὴν οἰκουμένη, ἡ Δωδεκάνησος νὰ στέκεται καὶ νὰ συναποφασίζει καθοριστικὰ γιὰ κρίσιμα θέματα πού ἀπασχολοῦν τὴν ἀπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης Ὁρθόδοξια, ὅπως γιὰ τὴν προαγωγή καὶ τοποθέτηση Ἱεραρχῶν, τὴν ἵδρυση Μητροπόλεων καὶ Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, νὰ ἐπιλύει ἐσωτερικὰ τῆς κρίσιμα ζητήματα, ἀλλὰ καὶ σὲ πανανθρώπινη κλίμακα μὲ κρίσιμες παρεμβάσεις νὰ ἀναδεικνύει τὸν λόγο καὶ τό μεγαλεῖο τῆς Ὁρθοδοξίας σὲ μείζονα θέματα καὶ τομεῖς, πού ἀπασχολοῦν καὶ ταλανίζουν περιοχές, κοινωνίες καὶ ὁλόκληρὴ τὴν Οἰκουμένη καὶ τό μέλλον τῆς.

Μετά ὅλα αὐτά καὶ μετά τόσους αἰῶνες, σήμερα, ἡ Δωδεκάνησος, ἀθόρυβα καὶ ἀποφασιστικά, κλείνοντας πλέον 70 χρόνια λευτεριάς καὶ ἐνώσης μὲ τὴν Μητέρα Ἑλλάδα, συνεχίζει νὰ γράφει μὲ χρυσὰ γράμματα τὴν ἐκκλησιαστικὴ ὀρθόδοξη ἱστορία τῆς ὑπὸ τὴν εὐλογημένη πάντα σκέπη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, κοσμούμενου καὶ λαμπρυνόμενου ἐν Θεῷ ἀπὸ τὴν εὐλογημένη καὶ ἐξέχουσα διεθνῶς προσωπικότητα καὶ τὴ σοφία τοῦ Ἀνωτάτου Πατρός καὶ Ποιμενάρχου, τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, κ.κ. Βαρθολομαίου, γιὰ τὸν ὁποῖο οἱ ὁλόψυχες εὐχές κάθε χριστιανοῦ Πολλὰ τὰ Ἑτὶ Δέσποτα. ■

ΠΗΓΕΣ

Ἐνδεικτικὲς Πηγές: Χ. Ἱ. Παπαχριστοδούλου: *Ἱστορία τῆς Ρόδου*, Γ. Θ. Βεργωτῆ: *Ἡ Ἐκπαίδευση στό Κοινὸ τῆς Ρόδου κατὰ τὴν Ὀθωμανοκρατίαν καὶ «Τὸ Κοινὸ» τῆς Σύμης καὶ ἡ Ἐκπαίδευσή του*, Π. Σαβοριανᾶκη: *Νησιώτικες Κοινωνίες στό Αἰγαῖο, Ρόδος καὶ Κῶς 18ος-19ος αἰῶνας*, Ζαχαρία Τσερπανλῆ: *Ἱταλοκρατία στὰ Δωδεκάνησα 1912-1943*, Κ. Τσαλαχούρη: *Ἡ Οἰκονομικὴ Πολιτικὴ τῆς Ἱταλίας στὰ Δωδεκάνησα*, Π. Θεοδωρόπουλου: *Τὸ Ἰσχύον ἐν Δωδεκανήσῳ δίκαιον*, Μιχ. Θ. Παπαγεωργίου: *Οἱ Σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, «Δωδεκάνησος»* τ. ΙΔ', Μ. Λογοθέτη: *Οἱ Κοινοτικοὶ Θεσμοὶ τῆς Δωδεκανήσου*.

Ἡ δετική συμβολή τῶν Κατηχητικῶν στή Δωδεκάνησο στά δύσκολα χρόνια τῆς σκλαβιάς

Κυριάκου Ἰ. Φίνα, Οἰκονομολόγου

Εἰσαγωγικά

Στίς σκοτεινές καί ἀνελεύθερες ἡμέρες τῆς φασιστικῆς κατοχῆς 1912-1945, γιά τά ἑλληνικά γράμματα καί τήν ἐθνική ἐπιβίωση τοῦ δωδεκανησιακοῦ λαοῦ ἀπέμεινε ἡ Ἐκκλησία, ὡς καί ἡ καρτερικότητα τοῦ δωδεκανησιακοῦ λαοῦ, ὅπου μέ ἐπικεφαλῆς τόν ἀείμνηστο Μητροπολίτη Ἀποστολο Τρύφωνος φάνηκε ἐπιδέξια τῆς ἀποστολῆς καί τῆς πολύχρονης ἱστορίας της. Τή δύσκολη καί ἐπικίνδυνη ἀπό ἐθνολογικῆς καί θρησκευτικῆς ἀποψῆς κατάσταση, πού διαγραφόταν, διέβλεψε καί τό Φανάρι, ὁ Ἄρειος Πάγος τῆς Ὁρθοδοξίας. Καί ὅπως ἔγραψε πρόσφατα ὁ Πατριάρχης Βαρθολομαῖος: «... Ἡ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία παρηκολούθει μετά πολλῆς της ἀνησυχίας τά τεκταινόμενα, ἐκίνει δέ πάντα ..., ἵνα διασώσει ἀπό ναυαγίου τήν υπέρτατον ὁλκάδα. Διό καί ἀπέστειλεν ὡς Μητροπολίτην Ρόδου, τό ἐκλεκτόν αὐτῆς τέκνον, τόν ἐκ Θράκης καταγόμενον καί Ἀρχιγραμματέα Αὐτῆς, τόν Ἀπόστολον Τρύφωνος, ὅστις σθεναρῶς ἠγωνίσθη ἐν τῇ νήσῳ πρὸς ἀποκρουσιν τῶν ὑπούλων προσπαθειῶν ἀπορθοδοξισμοῦ καί ἀφελληνισμοῦ τῆς νήσου...»

Ὡστόσο, στήν ἐπὶ 638 χρόνων σκλαβιά, καμία δύναμη δέν μπόρεσε νά κάμψῃ τό φρόνημα τῶν Ροδίων καί γενικότερα τῶν Δωδεκανησίων. Ἡ ἴδια καρτερική ἀντοχή ἐπιδείχθηκε καί ἐπὶ ἐποχῆς τῆς Διοίκησης Ντέ Βέκκι 1936-1940, ὅπου ἡ συμπεριφορά του, σέ σύγκριση μέ τούς ἑννέα προηγούμενους Ἰταλούς διοικητές, ἦταν περισσότερο ἀκαμπτη, στήν κυριολεξία τυραννική. Παρά ταῦτα, ὅπως ἔγραψε παραστατικά τό 1978 ὁ μακαρίτης δικηγόρος καί πρόην Δήμαρχος Ρόδου Φώτης Φωταράς, στά 30 χρόνια ἀπό τήν Ἑνσωμάτωση: «Ἐδῶ

στή Δωδεκάνησο ἐδοκιμάσθη πιό πολύ καιρό ἡ ἐθνική μας συνοχή, ἡ ψυχική μας ἀντοχή καί ἡ ἀγάπη μας πρὸς τήν Πατρίδα. Τή γαλανόλευκη φυλάγαμε κι ἐμεῖς καί οἱ παπποῦδες μας κρυμμένη στά μπαούλα μας καί μέ τό γαλανό της χρῶμα βάψαμε, γιά παρηγοριά, τούς πυλῶνες καί τίς αὐλές μας...».

Ὁ φασίστας Διοικητής Ντέ Βέκκι, ὄχι μόνο τήν ἐκπαίδευση, ἀλλά καί ὅλον τόν ὑφιστάμενο ἐπί Τουρκοκρατίας προνομιακό χάρτη τελείως κατήργησε. Ἔτσι, προεῖχε ὥστε μέ τήν κατάλληλη κατά περίπτωση ἐθνολογική διπλωματική ἀνάγκη νά διατηρεῖται ἡ παραμονή τῶν Δωδεκανησίων στήν πατρώα γῆ, μακριά ἀπό κάθε σκέψη μόνιμης μετανάστευσης. Τήν ἐθνική αὐτή κατεύθυνση ὑποδείκνυε σέ κάθε εὐκαιρία καί ὁ πρῶτος Κυβερνήτης, ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας. Ἐπίσης καί ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, πολιτικός μέ ὑψηλό δείκτη διπλωματικῆς εὐφυίας, βασιζόμενος στή διαχρονική διεθνή ἀποτελεσματική πρακτική στίς κατά καιρούς διεκδικήσεις τῆς Ἑλλάδας, ἐπέμενε στόν ἐθνολογικό καί ὄχι στόν ἱστορικό χαρακτήρα τῶν ἐδαφῶν, τά ὁποῖα ζητοῦσε. Συμβούλευε κάθε Δωδεκανησιακό παράγοντα, πού τοῦ ἀνέφερε τήν κατάσταση πού ἐπικρατοῦσε στά νησιά μας, λέγοντάς του: «Ἡ Ἐκκλησία μας ἔχει μίαν μακράν παράδοσιν. Τό Φανάρι ἀπέπτυξεν μίαν περίφημον πολιτικήν, ἡ ὁποία, ὡς ἀπεδείχθη, εἶναι ἢ καλυτέρα. Αὐτήν συνιστῶ καί εἰς τόν Μητροπολίτην σας. Ἐχετε ὑπομονήν...». Αὐτά ἀναφέρει ὁ ἐκδότης τῆς ἐφημερίδας «Ἡ Ροδιακή», ὁ μακαρίτης Ἑμμανουήλ Καλαμπίχης στά ἀπομνημονεύματά του, μέ τόν τίτλο «Ἀπό τήν ζωῇ μου», ὅταν τό 1914 μαζί μέ τόν ἐπίσης μακαρίτη Γυμνασιάρχη τοῦ Βενετοκλείου Γυμνασίου Δημήτριο Ἀναστασιάδη, ὡς ἀπεσταλμένοι τοῦ Μητροπολίτου, ὅταν ἔγιναν δεκτοί σέ ἀκρόαση ἀπό τόν Ἐθνάρχη. Παρόμοια

συμβουλή πήρε και ο Γαβριήλ Χαρίτος, ο οποίος μετέπειτα, με την Άπελευθέρωση, διετέλεσε πρώτος αϊρετός Δήμαρχος Ρόδου και αργότερα βουλευτής Δωδεκανήσου, όταν ως έπικεφαλής φοιτητών τό 1929, εξέθεσαν στον Έλευθέριο Βενιζέλο, τον πόθο του Δωδεκανησιακού λαού για Έλευθερία.

Μέ υπόμνημά του, δέ, ο Βενιζέλος προς τούς Πρωθυπουργούς της Άγγλίας και Γαλλίας, τον Ίανουάριο του 1913, ανέφερε: «... Διεκδικούμε τά Δωδεκάνησα όχι σάν κατάκτηση, αλλά σάν Έθνική κληρονομιά. Οί τίτλοι μας εΐναι προγενέστεροι και ανώτεροι από τον πόλεμο· μάς δόθηκαν από την άρχήν των έθνοτήτων, γιατί πουθενά δέν θά βρεΐ κανείς έναν πληθυσμό πιό όμογενή, καθαρής καταγωγής και μέ τά πιό δυνατά ιδεώδη, παρά μόνον στο Άρχιπέλαγος».

Έτσι και οί Ίταλοί επιδιώκοντας πράγματι την έθνολογική αλλοίωση του Δωδεκανησιακού πληθυσμού υποστήριζαν και εϋνοούσαν παντοιοτρόπως, πέραν των άλλων και τούς Έβραίους, οί όποιοι μέ την ιταλική αυτή πολιτική, κυριαρχούσαν στο έμπόριο και σέ όλη έν γένει την οικονομική ζωή των νησιών, ιδίως στη Ρόδο και Κω. Μεγάλη επιρροή και δύναμη είχε κυρίως ο Οΐκος Άρχαδέφ.

Ο Μητροπολίτης Απόστολος Τρύφωνος, ανάστημα της Πατριαρχικής παράδοσης του Μεγάλου Έθνάρχη Ίωακείμ Γ', ήλθε στη Ρόδο, ζυμωμένος μέ την έθναρχική πολιτική του Φαναρίου, εκεί πού επί 12ετία συνέχεια υπηρέτησε, τά δέ τελευταία τέσσερα χρόνια, διετέλεσε και Άρχιγραμματέας της Ίερās Συνόδου του Οίκουμενικού Πατριαρχείου. Άμέσως, έξαρχής, μέ πειστικότητα και μέ την ηλικία των 36 χρόνων, πρώιμη γιά τέτοια αξιώματα ιστορικής ευθύνης, ρίχθηκε μέ υπέρμετρο ζήλο στην αντιμετώπιση των θεμάτων, πού άπασχολούσαν την έπαρχία του, πού έκτός από τό νησί της Ρόδου, συμπεριλάμβανε και τά νησιά: Σύμη, Χάλκη, Άστυπάλεια, Νίσυρο, Πάτμο, Τήλο και Καστελλόριζο.

Μελετώντας εις βάθος την όλη κατάσταση, πού έτεινε νά διαμορφωθεί στην περιοχή της Δωδεκανήσου, άμέσως μετά την ιταλική κατοχή, από τον Μάιο του 1912, θά μπορούσε νά πεί κανείς ότι δύο ήσαν τά βασικότερα προβλήματα, τά όποια θά έπρεπε νά αντιμετωπιζονται επί μονίμου βάσεως, κατά την 33ετή ποιμαντορία του Τρύφωνος, μέ δι-ορατικότητα και ζυγισμένες ενέργειες, καθόσον ή Ίταλία, ως Μεγάλη Δύναμη την εποχή εκείνη, είχε χαράξει ως άπώτερο σκοπό τή μόνιμη εγκατάσταση και τον άφελληνισμό του δωδεκανησιακού συ-

μπλέγματος. Καί αυτά, κατά προτεραιότητα ήσαν: ή Παιδεία και οί άφόρητες πιέσεις επί του δωδεκανησιακού λαού, μέ τελικό προορισμό νά τον άπομακρύνουν βαθμηδόν από τή γή των προγόνων του. Ήδη οί Ίταλοί από τό 1913, δεύτερο χρόνο από την εγκατάστασή τους, προετοιμάζονταν στην ίδρυση Πανεπιστημίου στη Ρόδο, μέ σχολές Ίατρικής και Πολιτικών Μηχανικών.

Στην πρώτη φάση, ή ιδέα δέν πραγματοποιήθηκε αλλά επανήλθε επίσημα από τον Ίταλό διοικητή Μάριο Λάγκο τό 1926, πού διάλεξε και τή θέση του Πανεπιστημίου στην παραλιακή λεωφόρο, τό Μανδράκι. Εΐχαν γίνει μάλιστα και τά άπαραίτητα αρχιτεκτονικά σχέδια, αλλά πάλι ή ιδέα δέν προχώρησε. Η Ίταλία, μέχρι τή Συνθήκη της Λωζάννης (1923), αναγνώριζε τά δικαιώματα της Δωδεκανήσου γιά τή λειτουργία της Έκπαίδευσης. Μετά την ύπογραφή και έφαρμογή της προαναφερθείσης Συνθήκης, κατά την όποία ή Τουρκία παραχώρησε τά δικαιώματά της στην Ίταλία, άρχισε νά δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στην Έκπαίδευση, ανατρέποντας τά προνόμια, τά όποια είχαν παραχωρηθεί στην Έκκλησία από την Όθωμανική Αυτοκρατορία και τά όποια αξιοποίησαν κατάλληλα, τόσο τό Οίκουμενικό Πατριαρχείο, όσο και οί κατά περιοχή Μητροπολίτες.

Άξίζει νά σημειωθεί, επί του προκειμένου, ότι οί πρό του Τρύφωνος Μητροπολίτες Ρόδου, έχουν προσφέρει πολύ χρήσιμες υπηρεσίες προαγωγής της Παιδείας κατά τή διάρκεια της ποιμαντορίας τους. Ο μακαρίτης γιατρός και βουλευτής Ρόδου, στη Βουλή της Κωνσταντινούπολης 1908-1912, Θεόδωρος Κωνσταντινίδης, από τό ροδίτικο χωριό Βάτι, σέ σχετικό σημείωμά του στην έφημερίδα «Η Ροδιακή» της 28.01.2916, έγραφε μεταξύ άλλων: «... Πρό πάντων δέ, εις την δημόσιαν εκπαίδευσιν και έν γένει πνευματική προαγωγή του τόπου, ο άνακαινιστής και ο την πρώτην ώθησιν δούς ήτο ο Ίωακείμ Βαλασιάδης. Τοιούτοι Άρχιερείς, τιμώνσιν όντως τό Γένος και την Όρθοδοξίαν. Μετά πολλές έκτοτε, διακυμάνσεις της τύχης, καθώς τό σκάφος της Ρόδου περιεπλανήθη από σκοπέλους και ύφάλους, ευτύχησε και πάλι νά αποκτήσει πολύ άντάξιον διάδοχον εκείνου, τον νυν Άρχιερέα Απόστολον, όστις υπό τās σημερινάς χαλεπάς και αντιξόους περιστάσεις, δεξιώς οίακοστροφών, πατρικώς ποιμαντορεύων και ρηξικηλεύθως προς την πρόοδον ελαύνων, δύναται νά θεωρηθΐ ιεραπόστολος και άρδην μεταρρυθμιστής των Έκκλησιαστικών Έκπαιδευτικών και Κοινοτικών πραγμάτων του τόπου...».

Ἐπίσης ὁ Ἐπιθεωρητής στοιχειώδους ἐκπαίδευσης Αὐγερινός Πανηγύρης, πού ὑπηρετήσε στή Ρόδο κατά τό τέλος τῆς δεκαετίας τοῦ 1910, ἐπιστρέφοντας στήν Ἀθήνα δήλωνε ὅτι ἡ Ἐκπαίδευση τῆς ἐπαρχίας Ρόδου προηγοῦνταν τῆς λοιπῆς Ἑλλάδας, κατά 20ετία περίπου. Τόν ἀνθελληνικό ρόλο τοῦ «ἐξοστρακισμοῦ» τῆς ἐλληνικῆς παιδείας ἀπό τή Δωδεκάνησο, ἀνέλαβε νά τόν φέρει εἰς πέρας ὁ ἀντικαταστήσας τόν Μάριο Λάγκο, ὡς στρατιωτικός καί πολιτικός διοικητής Δωδεκανήσου, ὁ ἐμπαθής Ντέ Βέκκι, ὁ ὁποῖος ἀναφερόταν καί ὑπέγραφε ὡς τετράρχης τοῦ Φασισμοῦ καί Διοικητής τῶν ἰταλικῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου.

Τό κρυφό σχολεῖό τῆς ἐπαρχίας Ρόδου τῆν ἐποχῇ Ντέ Βίκκι

Σύμφωνα μέ τά ἰταλικά ἀρχεῖα, κατά τόν Ἰούλιο τοῦ 1936, ὁ τότε γενικός Γραμματέας (Generale Federale) τοῦ φασισμοῦ, ὑπέβαλε ἐμπιστευτικῶς ἐκθεση ἀπευθείας στόν Πρωθυπουργό τῆς Ἰταλίας Μπενίτο Μουσολίνι, μέ τήν ὁποία τόν πληροφοροῦσε ὅτι ὁ Διοικητής Λάγκο, ἀνέχεται ἀκόμα, ὕστερα ἀπό 24 χρόνια ἰταλικῆς κατοχῆς τήν ὑπαρξη ἐλληνικῶν σχολεῖων στά Δωδεκάνησα, παραπειθόμενος ἀπό τίς ὑποσχέσεις καί ὑποδείξεις τοῦ ὀρθόδοξου Μητροπολίτη Ἀποστόλου Τρύφωνος. Ἡ ἐκθεση αὐτή, στάθηκε ἡ ἀφορμή νά ἀντικατασταθεῖ ὁ ἐπί 14 χρόνια περίπου Κυβερνήτης Μάριο Λάγκο ἀπό τόν τετράρχη τοῦ Φασισμοῦ Ντέ Βέκκι, τόν Δεκέμβριο τοῦ 1936. Νά σημειωθεῖ ὅτι ὁ Ντέ Βέκκι ἦταν ὑπουργός Παιδείας στήν Κυβέρνηση Μουσολίνι, πού ἔδρευε στή Ρώμη, πρωτεύουσα τῆς Ἰταλίας.

Ἐν τῷ μεταξύ, ἡ Ἰταλία μετά τή Συνθήκη τῆς Λωζάνης ὀλοένα καί ἀνέβαζε τό εὐρωπαϊκό της γόητρο, ὡς Μεγάλη Δύναμη. Παράλληλα καί ὁ δικτάτορας Μουσολίνι, Πρωθυπουργός καί Ἀρχηγός τοῦ Φασισμοῦ στή χώρα του, κατόρθωσε μέχρι τό 1940 νά ἐμφανίζει τήν Ἰταλία νά ἔχει βαρύνουσα γνώμη στή διαμόρφωση τῶν καταστάσεων σέ εὐρωπαϊκό ἐπίπεδο καί ἀντιμετωπιζόταν μέ θαυμασμό ὡς «ἰσχυρός ἄνδρας». Ὡστόσο καί ἀπό τίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 1930, οἱ ὁπαδοί τοῦ καθαροῦ κοινοβουλευτισμοῦ, ὀλοένα καί λιγότευαν. Οἱ μεγαλύτερες δημοκρατικές ἐφημερίδες τῶν Ἀθηνῶν γέμιζαν τίς στήλες τους μέ ἀπομνημονεύματα καί εἰκόνες τοῦ Μουσολίνι. Θαύμαζαν τά ἔργα του καί τόν τιμοῦσαν. Ὁ δημοκρατικός στρατός ἦταν καί αὐτός στή Ἑλλάδα γεμάτος ἀπό ὑποψήφιους

δικτάτορες, πού συνεννοοῦνταν καί συσκέπτονταν συχνά γιά τό πῶς εἶναι δυνατόν νά «σωθεῖ ἡ Ἑλλάδα μέ μία καλή δικτατορία».

Ἔτσι στά πλαίσια τῶν προαναφερθέντων συγκυριῶν, ὁ φασίστας Ντέ Βέκκι, μέ κυβερνητικό διάταγμα, μέ ἡμερομηνία 21.07.1937, κατάργησε τελείως τό ἐκπαιδευτικό καθεστῶς, πού ὑπῆρχε στά Δωδεκάνησα. Τά ἐλληνικά σχολεῖα, Στοιχειώδους καί Μέσης Ἐκπαίδευσης, πού λειτουργοῦσαν, μετατράπηκαν σέ ἰταλικά καί ἀντί τῶν δωδεκανησίων ἐκπαιδευτικῶν, πού ἀπολύθηκαν, ἔφεραν ἀπό τήν Ἰταλία φανατικούς ἐπιλεγμένους φασίστες. Μπροστά σέ αὐτή τή σκληρή πραγματικότητα, ἔλαμψε ἡ ἐλληνική ἐπινοητικότητα σέ ὅλο της τό μεγαλεῖο. Ὁ Μητροπολίτης Ἀπόστολος Τρύφωνος δραστηριοποιεῖται ἐντονότερα καί ἐκμεταλλεύεται ὀρισμένες συγκυρίες. Ἐπιδέξια καί ἀθόρυβα ἀποσπᾷ τούς πρώτους μῆνες τοῦ 1938, μέ νωπή ἀκόμη τή μελάνη τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Διατάγματος, πού καθιέρωσε τή σκληρή φασιστική ἐκπαιδευτική πολιτική, τή συγκατάθεση τοῦ φασιστικοῦ καθεστώτος στή Δωδεκάνησο, νά διδάσκεται στά παιδιά τῆς ἐπαρχίας Ρόδου κάθε Κυριακή καί γιορτή, τό θρησκευτικό μάθημα, τό ὁποῖο σύν τῷ χρόνῳ ἐπεκτάθηκε τεχνηέντως καί σέ ἄλλα μαθήματα, ὅπως γεωγραφία, ἱστορία, γραμματική, ἀκόμη καί ἀριθμητική. Ἐν τῷ μεταξύ, ἐπιμονῇ τοῦ Μητροπολίτου, στήν κατηγορία τῶν κληρικῶν συμπεριλήφθηκαν καί οἱ 5 θεολόγοι λαϊκοί πού ὑπῆρχαν τότε στή Ρόδο.

Παράλληλα μέ τό Κατηχητικό, ἰδρύθηκαν καί χορωδίες βυζαντινῆς μουσικῆς, πού ἀπετέλεσαν κίνητρο ὄχι μόνο γιά τήν προσέλκυση μεγάλου ἀριθμοῦ παιδιῶν στό Κατηχητικό, ἀλλά καί ἐνήλικων κατοίκων στήν Ἐκκλησία. Μία-δυό φορές τόν χρόνο γινόταν ἐπιθεώρηση ἀπό τόν Μητροπολίτη. Τηροῦνταν φύλλα προόδου καί μοιράζονταν Συνόψεις, Συνέκδημοι καί ἄλλα θρησκευτικά βιβλία, πού χρησιμοποιοῦνταν ὡς ἀναγνωστικά. Κατ' ἐντολή δέ τοῦ Μητροπολίτου, τήν ὁποία καί παρακολουθοῦσε ὡς πρὸς τήν ἐκτέλεση, κάθε Κυριακή καί Γιορτή στή Θεία Λειτουργία, παιδιά τοῦ Κατηχητικοῦ διάβαζαν τόν Ἀπόστολο καί ἔλεγαν τό «Πιστεύω» καί τό «Πάτερ ἡμῶν».

Ἡ προαναφερθεῖσα διαδικασία, ἔπρεπε νά τηρεῖται ἀπαρέγκλιτα, καθόσον ὁ Μητροπολίτης τό ἀπαιτοῦσε ἐπιτακτικά καί συνάμα παρακολουθοῦσε τήν πιστή ἐφαρμογή. Ὡς καλὰ ἐνθυμοῦμαι τόν Σεπτέμβριο τοῦ 1939, ὅταν ὁ Μητροπολίτης ἦλθε στή Λίνδο, στό χωριό μου, γιά τήν καθιερωμένη

έτησια περιοδεία του, άκουσε στή θεία Λειτουργία νά διαβάζει τόν «Απόστολο» ό άριστερός ψάλτης, ό Αντώνης Γανωτάκης. Ό Μητροπολίτης, βλέποντας ότι δέν τηρήθηκε ή έντολή του, μάλλον θά επέπληξε τόν ύπεύθυνό του Κατηχητικού Λίνδου, τόν Άρχιμανδρίτη Θεοδόσιο Άναστασιάδη, καθόσον μετά τή θεία Λειτουργία, όταν κτύπησε ή καμπάνα καί πήγαμε γιά τό μάθημα τοῦ Κατηχητικού, ό Αρχιμανδρίτης-Κατηχητής μᾶς εἶπε σέ τόνο κάπως άπολογητικό: «Σήμερα παιδιά στό Ίερό μέ μάλωσε ό Δεσπότης. Μοῦ τόνισε αὐστηρά ότι τόν «Απόστολο» δέν πρέπει νά τόν λέγει ό ψάλτης, ἀλλά ἐναλλακτικά ἕνας ἀπό ἐσᾶς. Γιατί ό Αντώνιος εἶναι ἡλικιωμένος καί δέν χρειάζεται νά μάθει ἄλλα γράμματα. Τά μικρά παιδιά ἔχουν ἀνάγκη νά μάθουν νά διαβάζουν καί νά γράφουν ἑλληνικά». Ό Μητροπολίτης ἐξέφραζε ἱκανοποίηση, όταν διαπίστωνε ότι κάθε λεπτομέρεια στά Κατηχητικά προχωροῦσε σύμφωνα μέ τίς κατευθύνσεις πού εἶχε θέσει. Ἐνδεικτικός, ἐπί τοῦ προκειμένου, εἶναι ό ἀκόλουθος σύντομος διάλογος, τόν όποιο μοῦ ἀνέφερε ό μακαρίτης Θεολόγος-Καθηγητής Ἡλίας Κουντούρης τό 1952, ὅπως ἐνθυμοῦμαι καλά. Ό Τρύφωνος, ρώτησε τόν ἔφηβο πού διάβασε τόν «Απόστολο» στή θεία Λειτουργία στήν Ἱαλυσό: «πού ἔμαθες τά γράμματα;» καί ό τελευταῖος τοῦ ἀπήντησε «στόν παπᾶ». Ἔτσι, μέσα στά αὐστηρά, μεθολογικά καί ἀποδοτικά αὐτά πλαίσια, λειτούργησαν ἔξι Κατηχητικά στήν πόλη τῆς Ρόδου καί ἄλλα σαράντα στά χωριά τοῦ νησιοῦ, ὡς καί ἀντίστοιχα σέ ὅλη τή Δωδεκάνησο. Χωρίς δόση ὑπερβολῆς, εἶναι γεγονός καί πρέπει νά διατυπώνεται ἀπερίφραστα. Τά Κατηχητικά τῆς ἐπαρχίας τῆς Ρόδου τῆς Ἱταλοκρατίας πρέπει νά καταταγοῦν στήν κατηγορία τοῦ «Κρυφοῦ Σχολείου» τῆς Τουρκοκρατίας, καθόσον ἐμπνευσμένα καί τά δυό ἀπό τό ἴδιο θέμα, ἀπό τή μεγάλη προσπάθεια τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου καί λαοῦ νά κρατηθεῖ ή ἑλληνική παιδεία. Λεγόταν «Κρυφό» ὅπως ἦταν πράγματι τό Σχολεῖο πού λειτουργοῦσε ἐπί Τουρκοκρατίας τή νύχτα, γιά προφύλαξη ἀπό διάφορους σοβαροῦς κινδύνους (καταδίωξη, παιδομάζωμα, ἀρπαγές κλπ.). Δάσκαλος ἦταν πάντοτε ό Ἱερέας τοῦ χωριοῦ, ἢ κάποιου ἄλλου κοντινοῦ χωριοῦ ἢ κοντικοῦ μοναστηριοῦ καί μαθητές τά ἡρωικά μικρά Ἑλληνόπουλα. Ό μπαρουτοκαπνισμένος γέρος τοῦ Μοριά, ό Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ἔλεγε τακτικά: «... τά λίγα γράμματα, πού ἔμαθα, τά ἔμαθα στό Μοναστήρι τῆς Ἀγίας Τριάδος...», πού ἦταν κοντά στά λημέρια του. Ἀξιοση-

μείωτο ἐπί τοῦ προκειμένου, εἶναι τό παρακάτω: Ὅταν στίς 14 Μαΐου 1945, ό τότε Ἀντιβασιλέας καί Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Δαμασκηνός ἦλθε στή Ρόδο μέ τό «Ἀβέρωφ», γιά νά μεταφέρει τόν χαιρετισμό τῆς ἑλληνικῆς Πολιτείας πρὸς τήν ἀπελευθερωθεῖσα νέα ἑλληνική ἐπαρχία καί ταυτόχρονα νά κηρύξει τόν «ἄρραβώνα» τῆς Δωδεκανήσου μέ τή Μητέρα-Πατρίδα, προτοῦ ἀποβιβαστεῖ, ρώτησε τόν Ἀρχηγό τῆς ἑλληνικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς στά Δωδεκάνησα, συνταγματάρχη Χριστόφορο Τσιγάντε, κατά πόσον θά γινόταν κατανοητός ἀπό τόν ροδιακό λαό στήν ἐπίσημη ἀνοικτή συγκέντρωση-ὁμιλία του, ό τελευταῖος τόν διαβεβαίωσε ότι, «ὄχι μόνο δέν ὑπῆρχε τέτοιο πρόβλημα, ἀλλά ἀπεναντίας θά συναντοῦσε παιδευμένους ἀνθρώπους καί ἕνα ἀνώνυμο λαό πού νά μιᾷ καί νά γράφει μέ εὐχέρεια τήν ἑλληνική γλώσσα» καί ἐξέφρασε τόν θαυμασμό του.

Ἐξάλλου μέ τήν κήρυξη τοῦ πολέμου τῆς Ἰταλίας ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας, στίς 28 Ὀκτωβρίου 1940, ό τότε πρόξενος τῆς Ρόδου Γ. Α. Χριστοδούλου, φεύγοντας διαμήνυσε στόν Μητροπολίτη: «νά προσπαθήσει μέ κάθε τρόπο, νά διατηρήσει τή Μητρόπολη καί τά Κατηχητικά». Καί ό ἄξιος Ἱεράρχης Τρύφωνος, ὄχι μόνο τά διατήρησε, ἀλλά καί τά ἐνεργοποίησε περισσότερο στά δύσκολα χρόνια πού ἐπακολούθησαν, κατά τρόπο ὠφέλιμο τοπικά ἀλλά καί ἐθνικά συνάμα. Καί πολλοί τῆς γενιᾶς μου, ὅπως ό αἰοίδιμος Μητροπολίτης Ρόδου Ἀπόστολος Διμέλης, ό θεολόγος Χαράλαμπος Μελεούνης καί ό γράφων τό παρόν ἄρθρο, μέ βάση τά Κατηχητικά ἐξακολούθησαν μεταπελευθερωτικά τή μόρφωσή τους καί κατέστησαν διπλωματοῦχοι Πανεπιστημιακῶν Σχολῶν. Ὅποτε, μέ τίς γνώσεις τους, μαζί μέ τήν ἐπόμενη ἀπό αὐτοῦς γενεά συνετέλεσαν καί αὐτοί στήν ἀναπτυξιακή ἀνασυγκρότηση τῆς ἐλεύθερης πλέον Δωδεκανήσου.

Τά εὐεργετικά ἀποτελέσματα τῶν Κατηχητικῶν τῆς ἐπαρχίας Ρόδου, ὡς καί τῶν λοιπῶν νησιῶν, εἶναι διαπιστωμένα καί σέ ἐπίσημα ἔγγραφα μεταξύ τῶν όποίων καί τό ὑπό ἡμερομηνία 25.01.1947, πού συντάχθηκε ἀπό πανεπιστημιακό ἀπεσταλμένο τῆς Ἑλληνικῆς Κυβέρνησης στά Δωδεκάνησα, γιά νά μελετήσῃ καί ὑποδείξῃ τά τῆς Παιδείας στήν νεοαπελευθερωθεῖσα ἑλληνική ἐπαρχία καί ὑποβλήθηκε στόν Πρωθυπουργό καί τά Ὑπουργεῖα Ἐξωτερικῶν καί Παιδείας καί ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν ἄλλων: «... Τά Κατηχητικά τῆς ἐπαρχίας Ρόδου, ἀπετέλεσαν ἀπό τό 1937 μέχρι τό 1944 τήν μόνη ἑλληνικήν παιδείαν ἐν Δωδεκανήσῳ καί

έξυπνήρησαν μεγάλως τήν μαθητιῶσαν νεολαίαν, καθόσον ἄνευ τούτων θά εἶχε παραμείνει αὕτη τελείως ἐστερημένη ἑλληνικῆς μορφώσεως».

Ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ Σχολὴ Ρόδου

Ὁ Μητροπολίτης Ἀπόστολος Τρύφωνος, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς 33ετοῦς θητείας του, ἐκτός ἀπὸ τὰ θέματα τῆς Παιδείας, ἔδωσε βαρύτητα καὶ σέ ἄρκετά ἄλλα, παρὰ τίς ἐμφανεῖς παρεμβάσεις τῶν Ἱταλῶν. Μεταξύ αὐτῶν καθιέρωσε καὶ εἰδικό μάθημα τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς.

Ἰδού, πὼς περιγράφει τὸ θέμα ὁ Μητροπολίτης Ἀπόστολος Τρύφωνος (Α' τόμος Ἀπομνημονευμάτων του, σελ. 184-186): «...ὅταν τὸ πρῶτον κατῆλθον εἰς Ρόδον, κατὰ τὴν γενομένην ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ Δοξολογία, ἀγνοῶν ὅτι οἱ ψάλται τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ ἦσαν τελείως ἄγευστοι βυζαντινῆς μουσικῆς, διέταξα αὐτούς, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν πατριαρχικῶν γραμμάτων νά ψάλλωσι τὸν πολυχρονισμόν τοῦ Πατριάρχου. Οἱ δυστυχεῖς, ἔμειναν ἐννεοί, ὁπότε ἐννοήσας περὶ τίνος πρόκειται, ἠνηγκάσθην ν' ἀπαγγείλω ἐγὼ τὸν Πολυχρονισμόν τοῦ Πατριάρχου ὡς ἀπαγγέλεται ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ὑπὸ τοῦ Πριμηκηρίου. Ἐκτοτε λοιπόν, μεταξύ τῶν πρωτίστων φροντίδων μου, ἔθεσα καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, προσπαθῆσας νά εἰσαγάγω αὐτὴν εἰς τὸ Γυμνάσιον, ὅπως οὕτως νά ἐπιτύχω δυὸ τινά:

α) ν' ἀφαιρέσω τὴν μουσικὴν ἀπὸ τὰ στόματα ἀγραμμάτων καὶ ἀμούσων ἀνθρώπων καὶ παραδώσω αὐτὴν εἰς ἀνθρώπους ἐγγράμματος καὶ μεμυσμένους καὶ

β) ὅπως μεταδώσω αὐτὴν εἰς τὰ χωρία, ἐφόσον εἰς τὸ Γυμνάσιον ἐφοίτουν καὶ μαθηταὶ ἐξ ὅλων τῶν χωρίων καὶ ἐφ' ὅσον οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ Γυμνασίου διοριζόμενοι εἰς τὰ χωρία ὡς διδάσκαλοι, θά ἠδύνα-

ντο νά ψάλλωσι συγχρόνως καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὅπως διττοὺς ἀρύωνται μισθοὺς.... Τὸν πρῶτον πυρῆνα τῆς βυζαντινῆς Μουσικῆς Σχολῆς ἀπετέλεσαν οἱ Δημοδιδάσκαλοι Β. Μεληδήνης καὶ Γ. Παπαϊωάννου, προσφερθέντες νά διδάξωσι τὴν βυζαντινὴν δωρεάν... Οὕτως ἐσχηματίσθησαν οἱ δυὸ πρῶται τάξεις... Εἰς τὰς δύο τάξεις τότε προστετέθη καὶ τρίτη, τῆς ὁποίας τὴν διδασκαλίαν ἀνεθέσαμεν εἰς τὸν ἔμμουσον Πρωτοψάλτη τῆς Μητροπόλεως Εὐάγγελον Μουτάφην, ὅστις τὸ ἐπιόν ἔτος ἐδίδαξε καὶ τὴν τετάρτην τάξιν καὶ ἀπέλυσε τοὺς πρῶτους μαθητάς...».

Ἡ Βυζαντινὴ Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ ἔλκει τὴν καταγωγὴν της ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ ἐποχὴ. Τὸ σύστημα μορφοποιήθηκε καὶ ἀναπτύχθηκε μέσα στὴ λεκάνη τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου κατὰ τοὺς πρῶτους χριστιανικοὺς αἰῶνες, ὅταν κυριαρχοῦσε ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἡ ἑλληνικὴ μουσικὴ καὶ ἡ ἑλληνικὴ τέχνη ἐν γένει. Ὁ πρῶτος πού διαμόρφωσε τὴν ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ, σέ πλήρη σύστημα μέ γραφὴ καὶ κλίμακες-ῆχους, ἦταν ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός κατὰ τὸν 8ο αἰῶνα. Ἐκτοτε, ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ ἐξελίχθηκε παράλληλα μέ τὴν ὕμνολογία καὶ τίς λειτουργικὲς ἀνάγκες τῆς Ἐκκλησίας. Ἐφθασε σέ πλήρη ἀκμὴ κατὰ τοὺς χρυσοὺς αἰῶνες τῆς βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἀπετέλεσε βασικὸ συστατικὸ τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. Δέν σταμάτησε νά ἐξελίσσεται καὶ νά διαμορφώνεται ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν Ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ ἀκαδημαϊκὸς καὶ συνθέτης, πατέρας τῆς ἐθνικῆς ἑλληνικῆς Μουσικῆς Σχολῆς, Μανώλης Καλομοίρης θά πεῖ: «Πιστεύω πὼς οἱ χρόνοι τῆς δουλείας ὄχι μόνο δέν ἀλλοιώνουν τὸ ἑλληνικὸ λαϊκὸ αἶσθημα, ἀλλὰ ἀντίστροφα ὁ ἑλληνικὸς μουσικὸς πολιτισμὸς ἐπέδρασε καὶ στὴ διαμόρφωσιν τῶν κατακτητῶν του». («Νέα Ἑστία 15.07.1916»). ■

Η ΕΛΛΑΔΑ-ΙΔΕΑ

Δανιήλ Συρόπουλου, Δασκάλου

«Κλείσε μέσα στην καρδιά σου την Ελλάδα και θά νιώσεις κάθε είδος μεγαλείου».
Διονύσιος Σολωμός.

Εισαγωγή

Τό τελευταίο χρονικό διάστημα, μέ άφορμή τήν όνομαζόμενη κρίση, τήν οικονομική θύελλα πού σαρώνει τή χώρα μας, έχει ξεσπάσει μέσα στόν εύρωπαϊκό χώρο, στόν χώρο πού κι έμεις ύποτίθεται ότι ανήκουμε, ένας όρυμαγδός σχολίων, δηλώσεων, δημοσιευμάτων γιά τή χώρα μας, πού άρχίζουν από τήν ειρωνεία, προχωρούν στόν χλευασμό καί φτάνουν στην ύβρη.

Στό παιχνίδι αυτό παίρνουν μέρος έφημερίδες, τηλεοπτικοί σταθμοί χωρών εύρωπαϊκών, χωρών μέ κακόγουστα σχόλια καί δημοσιεύσεις πού προσβάλλουν τό έθνικό μας αίσθημα καί κορυφώνονται μέ δηλώσεις του τύπου, «μά έσεΐς, δέν είστε πιά κράτος». Στην καθημερινότητα δέ τήν εύρωπαϊκή, έχουν περάσει τά πικρόχολα: «Ποιοί; Οί Έλληνες; Τό μόνο πού κάνουν είναι νά πίνουν καί νά τεμπελιάζουν». Ή, ...αυτό πού κυκλοφορεί ανάμεσα στόν άπλό κόσμο ξένων χωρών: «Θά πληρώνουμε έμεις γιά τήν άνικανότητα των Έλλήνων καί τήν τεμπελιά τους; Νά τούς πετάξουμε έξω από τήν Εύρώπη. Δέν έχουν θέση αυτοί στην Εύρώπη». Καί, ή λέξη τής μόδας ... Grexit.

Δέν είναι στην πρόθεση αυτής τής παρουσίασης νά έπιχειρήσει κάποια άνάλυση του φαινομένου αυτού, πού διαλύει τόν συνδετικό ιστό του έθνους μας, καταστρέφοντας οικογένειες, δημιουργώντας φτώχια, δυστυχία, στρατιές άνέργων, γκρέμισμα ελπίδων καί όνείρων. Άλλωστε, όλα αυτά είναι πλέον άναπόσπαστο μέρος τής καθημερινότητάς μας καί τίποτα άλλο δέν άκούμε στά τηλεοπτικά

μας δίκτυα, παρά μόνον, άναλύσεις, προφητείες μελλούμενων νέων δεινών, ύποσχέσεις γιά σωτηρία στό άπώτερο άπροσδιόριστο μέλλον, μέτρα, προαπαιτούμενα, σχέδια, έξαγγελίες, δεσμεύσεις, ... Άνθρωποι πιο κατάλληλοι, ύποτίθεται, από έμάς, ειδικοί, γνώστες των οικονομικών, κοινωνιολόγοι, πολιτικοί άναλυτές, άσχολοούνται καθημερινά νά μάς διαφωτίσουν, νά μάς δώσουν έλπίδα, ή νά μάς γεμίσουν άπελπισία.

Προσωπικά, δέν θεωρώ ότι είμαι ό κατάλληλος νά άσχοληθώ μέ τό φαινόμενο αυτό, άν καί ό καθένας μας πρέπει νά έχει –καί έχει– άποψη, αλλά καί άπαίτηση νά μάθει γιά τό πώς ξεκίνησαν όλα αυτά, γιατί έγιναν, πού όδηγούμαστε, ποιοί έφταιξαν καί ποιά έλπίδα ύπάρχει γιά έξοδο από τό χάος.

Νιώθουμε άφάνταστα προσβεβλημένοι, νιώθουμε νά καταρρακώνεται ή έθνική μας περηφάνια καί νά προσβάλλεται ή έθνική μας τιμή καί αξιοπρέπεια. Γιατί;

Γιατί μάς διακατέχει εκείνο τό αίσθημα του άνθρώπου, πού εύεργετεί ή εύεργέτησε κάποιον καί, αντί εύχαριστίες καί εύγνωμοσύνη, εισπράττει άγνωμοσύνη, καταφρόνηση, λοιδωρία, «άντί του μάννα χολήν, αντί του ύδατος όξος». Καί έξηγώ: Όλη αυτή ή όνομαζόμενη «πολιτισμένη Δύση», αυτή ή εύημερούσα Εύρώπη, πού αυτήν τήν χρονική περίοδο έμφανίζεται νά έπιχειρεί τή στήριξη καί τή σωτηρία τής Ελλάδας, χρωστά στή μικρή, ύποτίθεται, Ελλάδα τόσα πολλά, πού δέν μπορούν νά περιγραφούν σέ μία παρουσίαση. Όλόκληρη ή εύημερία, ή άνάπτυξη, ό τρόπος ζωής, αυτό πού σέ γενικές γραμμές όνομάζουμε «κουλτούρα», πολιτι-

σμό της Δύσης, στηρίζεται πάνω σ' αυτό που της πρόσφερε η μικρή Ελλάδα. Η Ελλάδα-Ίδέα.

Από αυτήν την τεράστια προσφορά της Ελλάδας-Ίδέας, θα προσπαθήσω να κάνω ένα μικρό σταχυολόγημα επί μέρους «δωρεών», που όμως η κάθε μία τους είναι και ένα τεράστιο άγκωνάρι που στηρίζει αυτόν που ονομάζουμε «Δυτικό Πολιτισμό». Επιχειρώ αυτό το σταχυολόγημα, όχι στηριζόμενος στη δική μου ελαχιστότητα, αλλά σέ κείμενα και απόψεις κορυφαίων πνευμάτων του τόπου μας, ή ξένων διανοουμένων, που άφησαν κείμενα-μνημεία ανυπέβλητης αξίας, ως πνευματικές παρακαταθήκες. Αναφέρω ένδεικτικά κάποια από αυτά τά ονόματα: Κων. Τσάτσος, Ί. Θεοδωρακόπουλος, Β. Τατάκης, Μ. Ανδρόνικος, Β. Γιούλτσος, Εύ. Θεοδώρου, Ί. Κακριδής, Ίων Δραγούμης, Άλ. Δελμούζος, Δημ. Γλυνός, Γεώρ. Θεοτοκάς, Ί. Παναγιωτόπουλος, Θαν. Πετσάλης, Ν. Βασιλειάδης και πάρα πολλών ξένων.

Η άστέιρευτη πηγή που άρδεύει τον πολιτισμό.

Ελλάδα-Ίδέα, λοιπόν, όχι απλά ως ένας περίκλειστος γεωγραφικός χώρος, αλλά ως Ίδέα μέ παγκόσμιο κύρος, που άρδεύει σάν πηγή τον πολιτισμό. Αυτήν την Ίδέα την χρειάζεται ακόμα πιο πολύ ό κόσμος, που δηλητηριάζεται καθημερινά από την άρνηση, την άσέβεια, την προπέτεια, την άκολασία, τον μηδενισμό. Η Ελλάδα, έχει νά δώσει πολλά άκόμη, μέ τίς αιωνόβιες ρίζες της στό παγκόσμιο κοινωνικό σῶμα.

Η Ελλάδα έχει διπλή σημασία. Είναι ταυτόχρονα μία Ίδέα αλλά και μία ιστορική πραγματικότητα. Η μία συμμετέχει στην άλλη, και ή μέθεξη αυτή, συντελείται από τά πανάρχαια χρόνια και τον μεσαίωνα και συνεχίζει, πιστεύω, νά πραγματοποιείται και στην εποχή μας. Η συμβολή της αυτή, ακόμα και σήμερα είναι σημαντική και πρέπει νά γίνεται δεκτή μέ τιμές που της αξίζουν. Τό πνεύμα της κλασικής Ελλάδας, που φανερώθηκε από κάποιες ελληνικές μεγαλοφυΐες, διασκορπίστηκε και στερεώθηκε σέ όλη τη Δύση και έγινε ή βάση του Δυτικού Πολιτισμού.

Αυτή ή Ίδεατή Ελλάδα, συγκεντρώνει μέσα της τίς έννοιες του ελεύθερου ανθρώπου, της ελεύθερης έκφρασης, τον σεβασμό σέ κάθε άνθρωπο, την κοινωνική ελευθερία, τη Δημοκρατία μέ επίκεντρό της τον άνθρωπο, τον έσωτερικό κόσμο του ατόμου.

Βέβαια, ή Ελλάδα, ως ιστορική πραγματικότητα, καθώς βρίσκεται στην παρυφή του Ευρωπαϊ-

κού χώρου, είναι φυσικό σήμερα νά βρίσκεται χαμηλά σέ όρισμένους τομείς, στην οικονομία, στην έρευνα, στην τεχνολογία. Κι αυτό γιατί σέ όλες τίς εποχές της Ιστορίας, έγινε για την Ευρώπη ό κυματοθραύστης των επιδρομών που έρχονταν από την Ανατολή. Μέ τους Μαραθωνομάχους, μέ τίς μακεδονικές σάριες και τον Άλέξανδρο, μέ τον Ήράκλειο και τους Ίσαύρους, πάλεψε για αιώνες και τελικά υπέκυψε μέ την Άλωση της Πόλης. Δέν πέθανε όμως ποτέ στά ελληνικά νησιά, στά άπρόσιτα βουνά, όπου επί τέσσερις αιώνες έγγραφε επικές, λαϊκές ραψωδίες. Δέν πέθανε στά Μοναστήρια και τίς Έκκλησίες, τίς κοινότητες του υπόδουλου ελληνισμού και της διασποράς. Δέν λησμόνησε ούτε την πίστη, ούτε τη γλώσσα, γιατί ή ιστορική μνήμη και συνείδηση δέν έσβησαν ποτέ και κορυφώνονταν στό «Έλληνές έσμεν», του Γεωργίου Γεμιστού-Πλήθωνα. Κάτω από όλες τίς μεταμορφώσεις, παρέμεινε αναλλοίωτη ή ελληνικότητα, ή πνευματική ουσία της Ελλάδας.

Αξίζει, νομίζω, νά αναφέρουμε εδώ, ως επιβεβαίωση όλων αυτών, κάποια χαρακτηριστικά αποσπάσματα από ένα βιβλίο του άμερικανού συγγραφέα Χένρι Μίλλερ, που άποτελούν έναν ύμνο στην Ελλάδα. Ό Χέντρι Μίλλερ περιηγήθηκε τη χώρα μας τό 1940 και αναφέρει χαρακτηριστικά στό βιβλίο του ό Κολοσσός του Μαρουσιού:

«Όπου κι αν πās στην Ελλάδα, οί άνθρωποι άνοίγουν σάν λουλούδια... Η Ελλάδα, δέν είναι μία μικρή χώρα. Έχει μία άπεραντοσύνη έντυπωσιακή. Κανέναν από τους τόπους που γνώρισα δέν μου έκανε μία τέτοια έντύπωση μεγαλοσύνης. Η Ελλάδα, είναι αυτό που πρόσμενες νά είναι ή γη, κι άς μήν την έχεις δει ποτέ, κι άς είσαι παιδί άγέννητο ακόμα. Είναι τό πρώτο σκαλοπάτι της άθωότητας. Μένει όπως γεννήθηκε, γυμνή και ξεσκεπη. Δέν είναι ούτε μυστηριακή, ούτε άδιαπέραστη, ούτε δύσπιστη. Είναι φτιαγμένη από χῶμα, φωτιά και νερό. Άνασαινει, σέ προκαλεί, σου άπαντάει. Πέτρα και ούρανός, εδώ, συνταιριάζονται. Είναι ή άέναη αύγή της άφύπνισης του ανθρώπου. Η ελληνική γη, άνοίγει έμπρός σάν βιβλίο της άποκάλυψης. Τό φῶς στην Ελλάδα, μου άνοιξε τά μάτια, μπήκε μέσα στους πόρους μου, έλευθέρωσε όλο μου τό είναι».

Η Ελλάδα διαγωνίζει την ιστορία.

Άκούγεται συχνά, και όχι μόνο από ελληνικά χείλη: «Η Ίδέα Ελλάδα, διαγωνίζει την ιστορία, τον μεγάλο δάσκαλο των λαών».

Ύπάρχουν λαοί δίχως σημαντική συμβολή στη

δημιουργία της ιστορίας και υπάρχουν λαοί, χωρίς τους οποίους δεν είναι δυνατόν να νοηθεί η ιστορία. Οί λαοί αυτοί ονομάζονται «κοσμοϊστορικοί» και είναι λίγοι. Μεταξύ αυτών των λαών μία από τις πρώτες θέσεις κατέχουν οί Έλληνες, «οί αιώνιοι ἔφηβοι τῆς Ἱστορίας», οί διαρκῶς νέοι. Οί μεταβολές τῶν καιρῶν στή ροή τοῦ χρόνου, ἀναγκάζουν αὐτούς τούς λαούς, τούς κοσμοϊστορικούς, ἄν δέν θέλουν νά γίνουν ἀπολίθωμα ἱστορικό καί βάρος τῆς γῆς, νά ἐπανεξετάζουν πάντα τόν ἐσωτερικό τους κόσμο καί νά συνειδητοποιοῦν τήν ἀποστολή τους.

Ἔτσι λοιπόν, ἐμεῖς οί Ἕλληνες, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι τῇ μεγάλῃ κληρονομίᾳ πού παραλάβαμε ἀπό τήν ἱστορία μας, νά τήν δοκιμάζουμε πάνω στά αἰτήματα κάθε ἱστορικῆς στιγμῆς, ἄν θέλουμε νά εἴμαστε ζωντανοί, νά μένουμε στό προσκήνιο τῆς ἀένης ἱστορικῆς δημιουργίας. Δέν ὑπάρχει, βέβαια, λαός πού νά μὴν βρίσκεται μέσα στήν ἱστορία του. Ἡ ἱστορία, εἶναι ἡ φωτιά πού ζεσταίνει τήν ψυχὴ ἐνός ἔθνους, ἀλλὰ καί ὁ μέγας δάσκαλος τῆς ἀνθρωπότητας. Ἐκεῖνο ὅμως πού χαρακτηρίζει τίς ἀνθρώπινες κοινότητες, δέν εἶναι οὔτε ἡ ἐγκατάσταση στόν ἴδιο χώρο, οὔτε οἱ μεταβαλλόμενες οικονομικές συνθήκες καί συμφέροντα. Εἶναι κατὰ κύριο λόγο, τὰ κοινὰ πνευματικά στοιχεῖα, οἱ ἀντιλήψεις γιά ἀξίες θρησκευτικές, κοινωνικές, αἰσθητικές, ὅπως ἀποκρυσταλλώνονται στήν παράδοση, στοὺς μύθους καί στό ἥθος. Τά ἔργα αὐτά τοῦ πνεύματος, δέν εἶναι ἄγνωστα στό ἔθnikό μας Εἶναι. Εἶναι φανερώματα τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς καί αὐτά κληροδοτοῦμε αἰῶνες τώρα, στήν παγκόσμια κοινότητα καί στόν πολιτισμό. Ὅμως, τότε μόνο μπορούμε νά μιλάμε γιά πνευματική ζωή, ὅταν συνεχίζουμε τό ἔργο τῶν πατέρων μας καί συνεισφέρουμε στόν πολιτισμό.

Ἡ ἱστορικὴ μνήμη, λοιπόν, εἶναι ἀπαραίτητο ζωτικό στοιχεῖο γιά τήν πορεία καί τοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ καί ὅλου τοῦ ἔθνους. Αὐτὴν τὴ μνήμη διδάσκει ἡ Ἑλλάδα καί αὐτὴν κληροδοτεῖ στήν παγκόσμια κοινότητα. Διδάσκει ὅτι ἓνα ἔθνος, πατώντας σίγουρα πάνω στήν ἱστορία του, ἐξουδετερώνει τὰ σφάλματά του καί ξαναπλάθει μέσα στά σύγχρονα δεδομένα, τὰ κορυφώματα τοῦ παρελθόντος του, προβάλλοντας καί πάλι καθαρὰ τὴ λαμπρὴ ἱστορικὴ του φυσιογνωμία.

Ἡ Ἑλλάδα, μητέρα τοῦ πνευματικοῦ βίου

Ἡ Ἑλλάδα-Ἰδέα εἶναι, μπορούμε νά ἰσχυριστοῦμε, ἡ μητέρα καί ἡ τροφός τοῦ πνευματικοῦ βίου. Στήν Ἑλλάδα, ἡ ἀνακάλυψη τοῦ «Λόγου», ἡ ζωὴ καί ὁ ἀγώνας τοῦ πνεύματος, βρῆκαν τό πλήρωμά τους.

Αὐτό τό πνεῦμα ἔχει ὁ Ἑλληνισμός ὅπλο του γιά τήν ἐπιβίωσή του. Σ' αὐτό στηρίχθηκε ἀνέκαθεν καί σ' αὐτό πρέπει νά ἐξακολουθεῖ νά στηρίζεται, γιατί τό Πνεῦμα εἶναι ὅπλο ἀποτελεσματικό καί ἀναφαίρετο.

Ἡ Ἑλλάδα, μέ βάση αὐτό τό Πνεῦμα ἐρμήνευσε τόν κόσμο καί χάρη σ' αὐτό, ζεῖ πάντα σέ μία δημιουργικὴ ἔξαρση καί κατακτᾷ τούς κατακτητές της. Ὁ Ἑλληνισμός, σέ κάθε ἱστορικὴ θύελλα, ἀλλὰ καί σέ κάθε ἰδεολογικό κατακλυσμό, καταφέρνει νά ἀκούει κάθε ξένο πνεῦμα, νά δέχεται κάθε ξένη παρέμβαση καί νά τὰ διαρρυθμίζει στά δικά του μέτρα, νά τὰ ἐξανθρωπίζει καί νά τὰ προσφέρει μέ ἐντελῶς νέο πρόσωπο. Αὐτό ἔγινε πολλές φορές στήν ἱστορία του, μέ τόν ἀρχαῖο Διόνυσο, τόν Χριστιανισμό, τὴ θύελλα τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης. Κατόρθωνε πάντα νά συνθέτει τό ἰδανικό μέ τό πραγματικό, νά ἐξανθρωπίζει ὅλα τὰ δόγματα καί νά ἐπιζεῖ πάντα πέρα ἀπὸ τήν ἀντιδικία τοῦ παλιοῦ μέ τό καινούργιο. Ἰσως, αὐτό εἶναι τό νόημα τοῦ λόγου, πού εἶπε ὁ ἀρχαῖος Αἰγύπτιος ἱερέας γιά τούς Ἕλληνες. «Ἕλληνες, αἰεὶ παῖδες ἐστέ». Μέσα σ' αὐτὴν τὴν ἱκανότητα κρύβεται ἡ πηγὴ τῆς αἰώνιας νεότητας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Δέν ὑπάρχει ἄλλο παράδειγμα στήν ἱστορία, ὅπου σέ τόσο στενὸ χώρο, νά γεννήθηκαν τόσα μεγάλα Πνεύματα καί νά δημιουργήθηκαν τόσα πολλὰ καί μεγάλα ἔργα. Κι αὐτό γιατί ἡ πνευματικότητα αὐτὴ ποτὲ δέν ἦταν ἀποτέλεσμα μίας κλειστῆς τάξης, ἀλλὰ ὑπῆρχε πάντα ἀπόσταγμα ὅλης τῆς λαϊκῆς πείρας, ἀποτέλεσμα τῶν ζυμώσεων καί διεργασιῶν πού συντελοῦνταν στά πλατιά λαϊκά στρώματα.

Ἐκεῖνος πού συνέλαβε γιά πρώτη φορά στήν παγκόσμια ἱστορία τὰ φοβερὰ προβλήματα τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης, ἦταν ὁ ἑλληνικὸς κόσμος. Ἐδῶ δημιουργεῖται ὁ Ἀχιλλεύς, ὁ ἥρωας πού δρᾷ, γνωρίζοντας ὅτι ὀδεύει πρὸς τὸν θάνατο. Ἐδῶ ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾷ γιά πρώτη φορά ἀκέραια τὴ συνείδηση τῆς ἀνθρώπινης μοίρας καί εὐθύνης. Ἐδῶ γεννιέται ἡ Τραγωδία καί ἡ Δημοκρατία παραμονές τοῦ μεγάλου κινδύνου ἀπὸ τὴν ἐπικείμενη εἰσβολὴ τῶν Περσῶν. Ἐδῶ δοκιμάζονται οἱ ἀνακατατάξεις βασιλείας, ἀριστοκρατικῶν πολιτευμάτων, τυρρανίας. Ἐδῶ πρωτοαισθάνεται ὁ ἄνθρωπος τὴν ἀγωνία τῆς ἀδυναμίας του καί φτάνει στὴ δραματικὴ διαπίστωση «Ὁδὸς ἄνω καί κάτω, ἡ μία καί αὐτὴ» (Ἡράκλειτος). Ἡ, «ἡμεῖς δαίμονα λήξωμεν, οὐχ ἡμᾶς δαίμων» (Πλάτων). Ἐδῶ, οἱ ἥρωες τῆς τραγωδίας, ὀδεύουν μὲν πρὸς τὸν δρόμο τῆς μοίρας, ἀλλὰ κατακτοῦν τὴν ἐλευθερίαν τους πλη-

ρώνοντας τό τίμημα στους θεούς. Έδω γεννιέται ή έγρήγορση τής ανθρώπινης συνείδησης, ή βαριά εύθύνη κάθε ανθρώπινης ύπαρξης, κάθε έπώνυμου πολίτη καί όχι μόνο τής άπρόσωπης πολιτείας, πού όδήγησε τούς Άθηναίους στόν Μαραθώνα καί στή Σαλαμίνα.

Αυτήν τήν έγρήγορση πού μεταβάλλεται σέ δημιουργία, προσφέρουν οί Έλληνες μέ τίς κορυφαίες κατακτήσεις τους στήν παγκόσμια κοινότητα, γιά νά κυοφορήσει σέ καινούργιες πνευματικές δημιουργίες.

Έλλάδα σημαίνει «έρως, άνέβασμα πρós τόν θεό, άρετή».

Έλλάδα-Ίδέα, σημαίνει επίσης αυτό πού όνόμαζαν οί άρχαίοι πρόγονοί μας «έρως», δηλαδή, μία δυνατή ροπή, μία ισχυρή παρόρμηση γιά άνέβασμα πρós τόν Θεό, ώστε ό άνθρωπος νά πλησιάσει τό Όν, νά έξομοιωθεϊ μαζί του, νά κατακτήσει τό ωραίο καί τό αγαθό.

Όχημα αυτής τής προσπάθειας καί μέσο γιά τήν έπιτυχία της είναι ή άρετή.

Έλεγε ό Ίσοκράτης, ό μεγάλος εκείνος ρήτορας καί φιλόσοφος: «Άρετής ούδέν κτήμα σεμνότερον καί βεβαιότερόν έστι», δηλαδή, τίποτα δέν είναι πιό σεβαστό, πιό εύγενικό, πιό ιερό, αλλά καί πιό ασφαλές από τήν άρετή. Τί είναι όμως άρετή; Άρετή, γενικά, είναι ή ήθική εκείνη έννοια πού αναφέρεται στήν ανθρώπινη συμπεριφορά καί άγκαλιάζει πολλαπλές περιοχές, όπως τής πολιτικής, τής θρησκείας, τής τέχνης, τής άγωγής, του δικαίου. Βασικές άρετές ό Πλάτωνας θεωρούσε τή φρόνηση, τή σοφία, τήν άνδρεία, τή σωφροσύνη καί τή δικαιοσύνη. Ό Άριστοτέλης έλεγε: «Άρετήν δέ λέγομεν ανθρώποις ού τήν του σώματος, αλλά τήν τής ψυχής». Η άρετή, δέν αναφέρεται στό σώμα, αλλά κυρίως στήν ψυχή.

Ό Πλάτωνας λέει πάλι: «Πᾶσα έπιστήμη, χωριζομένη άρετής, πανουργία». Καί συμπληρώνει ό Ίσοκράτης: «Μόνο ή άσκηση τής άρετής, παραμένει σύντροφος μέχρι τά γεράματα».

«Αί μέν ήδοναί θνηταί, αί δέ άρεταί άθάνατοι», λέει ό Περίανδρος καί κλείνει ό Ίωάννης ό Χρυσόστομος, «Άρετή καρπός αιώνιος».

Δύσκολη ή προσπάθεια γιά τήν άπόκτησή της, αλλά ακόμη πιό δύσκολη είναι ή διατήρησή της. Γι' αυτό, οί Έλληνες, ώθοϋσαν πάντα τούς νέους τους νά έχουν ως στόχο τήν άρετή, αλλά καί ή ένάρετη πολιτεία τούς βοηθούσε στήν προσπάθεια αυτή μέ

τό παράδειγμα των ήγετων της, μέ τόν έπαινο καί τήν άνταμοιβή. Έλεγαν χαρακτηριστικά: «Άρετά έπαινούμενα, δένδρο ως άέξεται», δηλ. ή άρετή όταν έπαινείται, αυξάνεται όπως τό δένδρο (Πίνδαρος).

Πίστευαν ακόμη οί Έλληνες, ότι υπάρχουν καί άλλοι ιδανικοί πόθοι στή γή, τό άπόλυτο κάλλος, ή άπόλυτη χαρά, ή ύψιστη εύτυχία, όπως τά έξυμνει ό Πλάτωνας στό «Συμπόσιό» του.

Όμως, γιά νά καταφέρει ό άνθρωπος νά κατακτήσει όλες τίς μορφές του ωραίου, προϋπόθεση είναι ή κατάκτηση καί ή άσκηση τής άρετής. Έτσι μόνο κερδίζεται αυτό πού οί Έλληνες καθόριζαν μέ τήν έκφραση «Έρως» καί αυτό ό Χριστιανισμός άργότερα έθεσε ως στόχο του ανθρώπου, τήν ένωση μέ τό θεό, «τή θέωση». Έτσι μόνο πραγματοποιείται αυτό πού υπάρχει σέ κάθε ανθρώπινο όν από τή στιγμή πού έρχεται στόν κόσμο, «ή νοσταλγία τής ψυχής γιά τήν αιώνιά της Πατρίδα».

Έλλάδα σημαίνει βίωση τής Έλευθερίας.

Έλλάδα-Ίδέα, είναι ή συνειδητή βίωση τής έλευθερίας. Πέρα όμως άπ' αυτό, οί Έλληνες διδάξαν, ότι έλευθερία είναι καί ή ύπακοή στους νόμους τής Πολιτείας, ό σεβασμός των δικαιωμάτων του πολίτη από τήν πόλη καί ή προϋπόθεση γιά νά άποκτήσει ό άνθρωπος πλήρη εύθύνη των πράξεών του. Έλεγε κάποτε ένας Έλληνας σέ έναν Πέρση, όπως αναφέρει ό Ηρόδοτος: «Εσείς, δέν ξερετε τί είναι έλευθερία. Αν ξεράτε, θά πολεμούσατε γι' αυτήν καί μέ γυμνά χέρια όταν δέν θά είχατε όπλα».

Η σχέση του Έλληνισμού τόσο μέ τό ιστορικό του παρελθόν όσο καί μέ τίς ιδέες πού έρχονται από άλλες χώρες, βασίζεται στήν έλευθερία. Σ' αυτό τό αγαθό όφείλεται καί ή μεγάλη λάμψη των άρχαίων ελληνικών πόλεων. Γιά τόν Έλληνα, οί άνθρωποι είναι έλεύθεροι νά πράττουν, όχι γιατί έτσι θέλουν, αλλά γιατί είναι πεπεισμένοι γιά τήν αλήθεια καί τό δίκαιο. Ό έλεύθερος άνθρωπος, πράττει όχι από αυθαιρεσία, ούτε από τυφλή ύπακοή, αλλά από γνώση του αληθοϋς. Ό Έλληνας, υπήρξε άπ' τά πανάρχαια χρόνια, καί θέλω νά πιστεύω ότι είναι ακόμα καί σήμερα, ό φορέας τής πολιτικής έλευθερίας.

Δυό πράγματα έφεϋραν οί Έλληνες γιά νά εξασφαλίσουν τήν πολιτική τους έλευθερία: τούς νόμους καί τόν μηχανισμό τής ψηφοφορίας. Αυτά τά δυό συστατικά τής Δημοκρατίας είναι τό μεγάλο κληροδότημα των Ελλήνων γιά τήν πολιτική έλευθερία.

Έκτός όμως από τήν πολιτική έλευθερία, ή Έλλάδα δίδαξε καί τί σημαίνει ήθική καί πνευματική έλευθερία. Ό Έλληνισμός, δέν έζησε ποτέ ως ύλη,

γιατί σύμβολό του υπήρξε πάντα ό πνευματικά έλευθερος άνθρωπος. Ίσότητα, μπορεί κάποιος νά σου δώσει, αλλά έλευθερία δέν μπορεί νά σου χαρίσει. Είηαι ένα αγαθό πού κερδίζεται μέ πάλη. Πάλη μέ τό περιβάλλον αλλά και πάλη μέ τόν ίδιο σου τόν έαυτό.

Όλα τά μεγάλα πνεύματα τής Ελλάδας μίλησαν για τήν έλευθερία αυτή, τήν περιέγραψαν, τήν έξύμνησαν.

- «Μηδένα ή φύσις δουλον πεποίηκεν» (Άλκιδάμας).
- «Συλλογᾶται σωστά, όποιος συλλογᾶται έλευθερα» (Ρήγας Φεραίος).
- «Ξερή πέτρα τό στρώμα, φαρμάκι τό ψωμί τής δουλείας είηαι» (Άν. Κάλβος).
- «Η προκοπή είηαι για τούς Λεύτερους» (Κωστής Παλαμᾶς).
- «Τήν Έλευθερίαν έλοιμην άν, άντί πολλών αγαθών» (Θουκυδίδης).

Συμπερασματικά μπορούμε νά πούμε ότι τό Έλληνικό Ίδανικό πού κληροδοτείται για τήν έννοια τής έλευθερίας, συνοψίζεται στη φράση:

«Έλευθερος άνθρωπος, μέσα στην έλεύθερη πολιτεία, φωτισμένος, περήφανος, λυτρωμένος από τήν άμάθεια, τήν πρόληψη και τόν φόβο».

Φιλοπατρία, χρέος για τήν Πατρίδα, θάνατος

Η Ελλάδα-Ίδέα, δίνει και στην έννοια Πατρίδα περιεχόμενο πολύ πλατύτερο από τή στενή παραδεκτή έννοια. Πατρίδα είηαι σίγουρα ή γή των πατέρων, ή γή πού γεννιόμαστε και μεγαλώνουμε, ή γενέτειρα. Είηαι όμως κατ' έπέκταση ή κοινή μητέρα χιλιάδων ανθρώπων πού έχουν τά ίδια ήθη και έθιμα, τήν ίδια γλώσσα, ιστορία, παραδόσεις, θρύλους, πόθους, όνειρα. Είηαι, μέ τήν άκόμη ευρύτερη έννοια «τό όμαιοι και τό όμόγλωσσον», κατά τόν Ηρόδοτον. Είηαι άκόμη τό έντελώς πρωτόγνωρο, τό «Έλληνές είσιν όσοι τής ελληνικής παιδείας μετέχουσιν», κατά τόν Ίσοκράτη. Αυτή είηαι για τήν Ελλάδα-Ίδέα, ή Πατρίδα.

Αυτή έξασφαλίζει για τούς πολίτες της τούς απαραίτητους όρους έργασίας, διαβίωσης, μόρφωσης, δημιουργίας. Περιφρουρεί τίς έλευθερίες και τά δικαιώματα. Διατηρεί τούς θεσμούς και τίς παραδόσεις. Είηαι ή κιβωτός των όσίων και των ιερών τής φυλής. Είηαι «ή πολλού χρυσοῦ και πλούτου κρείσσω» κατά τόν Εϋρυπίδη.

Σέ άνταπόδοση, όλοι όφείλουν νά αγαποῦν, νά

τιμούν, νά σέβονται τήν Πατρίδα και νά αγωνίζονται γι' αυτήν σέ ειρήνη ή σέ πόλεμο. Η Ελλάδα-Ίδέα, άκόμη και τόν θάνατο για τήν Πατρίδα, δέν τόν θεωρεί κοινό πεπρωμένο, αλλά χρέος. Γνωρίζει ότι τίποτε δέν κερδίζεται χωρίς θυσία. Γι' αυτό είπαν: «Η Ελλάδα διδάσκει στον κόσμο, όχι μονάχα πώς νά ζεις, αλλά και πώς νά πεθαίνεις».

Άπειρα είηαι τά παραδείγματα τής έθελουσίας για τήν Πατρίδα στην Ελλάδα: Κόδρος, Κυναίγειρος, Λεωνίδας, Κων/νος Παλαιολόγος, Ζάλογγο, Κούγκι, Άραπίτσα Νάουσας, Άθανάσιος Διάκος, Μεσολόγγι, Άρκάδι, έπος 1940, έθνική άντίσταση.

Είηαι χαρακτηριστικά αυτά πού έχουν πει, ή λένε πάντα, για τό χρέος αυτό οι Έλληνες.

- «Πέφτουμε έμεις, τό χρέος μας για τήν Πατρίδα μένει». Σολωμός.
- «Είς οίωνός άριστος, άμύνεσθαι περί Πάτρης». Όμηρος.
- «Μητρός τε και πατρός και προγόνων άπάντων, τιμιώτερόν έστιν ή Πατρίς». Πλάτων.
- «Θνήσκε υπέρ Πατρίδος». Περίανδρος.
- «Είηαι ώραίο νά πέσει κανείς για τήν Πατρίδα». Τυρταίος.
- «Οί Πατρίδες, δέν μετριούνται μέ τόν πήχη». Παλαμᾶς.

Όμως, άκόμα και στην υπέρτατη θυσία για τήν Πατρίδα, στον θάνατο γι' αυτήν, οι Έλληνες κρατούν τό μεγάλο μυστικό τους, τό «Πάν μέτρον άριστον». Οι Έλληνες, ποτέ δέν είπαν πώς είηαι γλυκό νά πεθαίνει κανείς για ό,τιδήποτε. Ρωμαίος ήταν αυτός (ό Όράτιος) πού είπε πώς είηαι γλυκό νά πεθαίνει κανείς για τήν Πατρίδα. Τέτοια μεγάλα ψέματα, οι Έλληνες δέν τά έννοούσαν. Πέθαιναν, γιατί έπρεπε. Διαφορετικός είηαι ό «έπιτάφιος του Περικλή», από ό,τι έχει νά δείξει ή παγκόσμια ρητορική. Τίποτα τό υπερβολικό δέν περικλείει. Δέν συμβουλεύει τούς πονεμένους γονείς νά είηαι ευτυχείς, γιατί τά παιδιά τους χάθηκαν για τήν Πατρίδα.

Τό ξέρει πώς ό γονιός, δέν μπορεί νά είηαι ευτυχισμένος στό πένθος του. Τά λόγια του, προσφέρουν άπλά παρηγορία: «Όσοι είστε άκόμα σέ ηλικία τεκνοποίησης, έχετε έλπίδα νά άποκτήσετε κι άλλα παιδιά. Όσοι όμως έχετε περάσει τά χρόνια σας, θεωρείστε κέρδος τό νά ζήσετε ήσυχά τά χρόνια πού σᾶς άπομένουν».

Ό θάνατος για τήν Πατρίδα, δέν χρειάζεται διακοσμήσεις. Γι' αυτό τό ίδιο λιτό και σοβαρό είηαι τό έπιτύμβιο για τούς Σπαρτιάτες πού έπесαν στίς Θερμοπύλες.

«Ω ξείν', άγγέλειν Λακαιομονίοις, ότι τηδε κεί-

μεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι». (Ἐσὺ διαβάτη πού περνᾷς, νά πεῖς στούς Σπαρτιάτες, πῶς εἶμαστε θαμμένοι ἐδῶ ὑπακούοντας στά λόγια τους).

Ἡ ἑλλάδα προβάλλει τόν τύπο τοῦ ἥρωα καί τό ἰδανικό «καλός κ' ἀγαθός».

Ὁ «ἥρωας» εἶναι ὁ τύπος πού προβάλλει τήν αἰώνια Ἑλλάδα-Ἰδέα ἀπ' τά πανάρχαια χρόνια μέχρι τόν σημερινό κόσμο μας. Στό πρόσωπό του συνδυάζεται ἡ εὐγενική ἀπλότητα, τό ἥρεμο μεγαλεῖο, ἡ ἀξιοπρέπεια, τό φιλότιμο, ἡ λεβεντιά, ἡ σωφροσύνη.

Τί εἶναι ὁμως ἡρωισμός; Εἶναι μπορούμε νά ποῦμε, ἡ ψυχική δύναμη πού κινεῖ τόν ἄνθρωπο σέ πράξεις, ἔργα καί βιώματα, πέρα ἀπό τά ὅρια τῶν δυνατοτήτων τοῦ μέσου ἀνθρώπου καί ὁδηγεῖ μέχρι τή θυσία γιά τό καλό τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Στήν ἀρχαιότητα ὁ ἡρωισμός, εἶχε βασική ἀφετηρία τήν πάλι κατά τῶν φυσικῶν στοιχείων (Ἡρακλῆς, Θησέας, Περσέας) ἢ τήν υπεράσπιση τοῦ δικαίου, τήν ἀποκατάσταση τῆς ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης. Ὅμως σήμερα, στή σύγχρονη ἐποχή, τό νόημα τοῦ ἡρωισμοῦ παίρνει εὐρύτερο νόημα. Ὁ ἡρωισμός σήμερα, πρέπει νά ἔχει συνέχεια καί συνέπεια. Τόν σημερινό ἄνθρωπο, τόν ἀναγκάζουν νά γίνει ἥρωας ἡ ἐξαφάνιση τῆς εὐλικρίειας, τῆς ἐντιμότητος, τῆς ἀξιοπρέπειας ἢ ἡ ἀπογοήτευση καί ὁ φόβος. Ἡρώας σήμερα μπορεῖ καί πρέπει νά εἶναι ὁ ἐπιστήμονας πού ἐρευνᾷ στό ἐργαστήρι του, ὁ κοινωνικός ἐργάτης, ὁ ἀγωνιστής τῆς ἐλευθερίας καθώς καί ὁ κάθε ἄνθρωπος πού ἐπιτελεῖ τό χρέος του μέ συνέπεια καί σεβασμό, σάν νά κρέμεται ἀπό τό ἀποτέλεσμα τῆς προσπάθειάς του ἡ τύχη ὅλης τῆς γῆς.

Αὐτή ἦταν ἡ εὐθύνη τοῦ πολίτη στήν ἀρχαία Ἑλλάδα καί αὐτό κληροδότησε στόν κόσμο. Τόν ἥρωα αὐτόν, ἡ Ἑλλάδα-Ἰδέα, τόν ἐπλαθε μέ τήν Παιδεία, πού στόχο της εἶχε τήν ἠθική καί πνευματική ὁλοκλήρωση τοῦ ἀνθρώπου. Ἰδανικό αὐτῆς τῆς Παιδείας, ἦταν «ὁ καλός κ' ἀγαθός» ἄνθρωπος, ὁ ἄνθρωπος δηλαδή μέ τήν πνευματική καί ἠθική ὁλοκλήρωση πού βλέπει καθαρά καί κρίνει ὀρθά.

Ὁ Πλάτωνας ἔλεγε: «Παιδεία, δυνάμεις θεραπευτική τῆς ψυχῆς».

«Παιδεία εἶναι τό νά ἐλκύσουμε καί νά ὁδηγήσουμε τά παιδιά μας στίς ἀρχές πού ὁ νόμος θεωρεῖ σωστές».

Ἕνας σύγχρονος φιλόσοφος, ὁ Werner Jaeger, γράφει τά ἑξῆς: «Ὁ παιδευτικός ρόλος τῶν Ἑλλήνων

μέσα στήν ἱστορία τῆς ἀγωγῆς, στάθηκε μία ἀπό τίς κυριότερες αἰτίες τοῦ κοσμοϊστορικοῦ τους ἔργου. Οἱ Ἕλληνες ἐγιναν ὁ μορφωτής λαός τῆς ἀνθρωπότητας. Μέσα σέ λίγους αἰῶνες, ἡ Ἑλλάδα, εἶχε τή δύναμη νά πλάσει ἕναν ὁλόκληρο κόσμο μέ μία υπέροχη λαμπρότητα. Γλώσσα, μῦθος, τέχνη, ποίηση, ἱστορία, φιλοσοφία, ὅλα σέ κλασική τελειότητα.

Ὁ Ἰωάννης Κακριδῆς, σύγχρονος μεγάλος Ἑλλήνας παιδαγωγός, ἐξηγεῖ τό γιατί καί λέει: «Γιατί, κανένας λαός δέν ἀγάπησε καί δέν πίστεψε τόσο τόν ἄνθρωπο, ὅσο ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικός. Κανένας λαός, δέν πάλεψε πιό δυνατά γιά νά πλάσει μορφές καί ψυχές πού νά κλείνουν μέσα τους τίς πιό βαθιές λαχτάρεις, τά πιό βαθιά πιστεῦμα, νά πλάσει τόν ἥρωα, τόν καλό κ' ἀγαθό».

Καί ὡς κατακλείδα, συμπληρώνει ὁ Jaeger: «Ὁ σημερινός κόσμος, ἀρχίζει μέ τούς Ἕλληνες, γιατί αὐτοί δημιούργησαν τόν ἄνθρωπο-ἄτομο».

Ἡ ἑλλάδα-Ἰδέα προσφέρει τό μέτρο.

Ἡ Ἑλλάδα-Ἰδέα, προσφέρει στόν κόσμο, πού ἔχασε τήν ἐννοια τοῦ μέτρου πού ξέφυγε ἀπό τή μέση ὁδό, ἐκεῖνο τό υπέροχης σύλληψης ἰδεολόγημα: «Πᾶν μέτρον ἄριστον».

Ἡ τέχνη, ἡ μουσική, ἡ ποίηση, ἡ λογοτεχνία, ἐγιναν στούς καιρούς μας ἄρρυθμες, ἀσύντακτες, βάρβαρες. Τό μέτρο, ἀρετὴ ἑλληνική, καταδικάζει τόν φανατισμό καί τίς υπερβολές. Οἱ ἀκρότητες εἶναι ἀγνωστες στήν Ἑλλάδα τοῦ «Μηδέν ἄγαν». Κι αὐτό, ὅχι μόνο διαμορφώθηκε στήν ἀρχαία τέχνη, ἀλλά ἐγινε καθοριστικό στήν ἠθική καί κοινωνική συμπεριφορά τοῦ ἀτόμου, ἀλλά καί στήν εὐρύτερη ἀντίληψη περί πολιτικῆς καί κοινωνικῆς στάσεως τοῦ ἀνθρώπου γενικότερα.

Εἶναι τό μέτρο τό κριτήριο, πού ἀξιολογεῖ καί καταμετρεῖ τήν οὐσία τῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου. Τό πιό λίγο εἶναι ἔλλειψη, «ἀτέλεια». Τό πιό πολύ εἶναι ὑπερβολή, «ἀμετρία».

Πέρα ἀπό τό μέτρο, ὑπάρχει ἡ ἀλαζονεία, ἡ ἀνεδαφικότητα, τό γελοῖο. Ὁ μεγάλος Ἐφέσιος φιλόσοφος Ἡράκλειτος ἔλεγε: «Οὔτε ὁ ἥλιος δέν μπορεῖ νά ξεπεράσει τό μέτρο, γιατί θά τόν τιμωρήσουν οἱ Ἐρινύες».

Ἀκόμα καί ἡ ἑλληνική φύση, νιώθει νά συμφωνεῖ μέ τόν νόμο αὐτό. Τά πάντα στήν ἑλληνική φύση, ἐρχονται στά μέτρα τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ νόμος τοῦ μέτρου, τήν ἀνεβάζει στό ἄπλετο φῶς, οἱ φωτισμοί της κάνουν τό κάλλος της καί τό φῶς αὐτό γίνεται λόγος. Αὐτές οἱ φωτεινές μορφές τῆς φύσης εἶχαν γίνει κάποτε ὀλύμπιοι θεοί. Ἀργότε-

ρα έγιναν εἰδωλα θεῶν, ναοί, ἀγάλματα, ιερὰ ἄλση. Καί κάποτε, πάνω στήν Πνύκα, μέ τό κήρυγμα τοῦ Παύλου, ἔγινε ἡ σωτήρια καί ἀδιάσπαστη σύζευξη τοῦ ἑλληνικοῦ αὐτοῦ φωτός μέ τόν Χριστιανισμό. Ἐγινε ἡ ἁρμονική ἐνότητα τοῦ φιλελεύθερου μέ τό παραδοσιακό, γιά νά προσφερθεῖ μέ τήν χιλιόχρονη ἑλληνική αὐτοκρατορία τοῦ Βυζαντίου στόν παγκόσμιο πολιτισμό ὡς ἡ μόνη ἀληθινή ιδέα πρὸς τό ὑψηλό καί τό ἅγιο, πού χαρίζει καρτερία, ἀπαντοχή, ἐλπίδα σέ κάθε πονεμένο καί κατατρεγμένο.

Ἐπίλογος.

Αὕτη εἶναι ἡ Ἑλλάδα-Ἰδέα, κι αὐτό εἶναι ἕνα πολύ μικρό ἀπάνθισμα ἀπό τήν τεράστια προσφορά της στόν εὐρωπαϊκό καί κατ' ἐπέκταση στόν παγκόσμιο πολιτισμό. Βέβαια, ἡ Ἑλλάδα-Ἰδέα, εἶναι πλατιά, ὅσο κι ὁλόκληρος ὁ κόσμος καί αὐταπατᾶται ὅποιος φαντάζεται ὅτι μπορεῖ νά ἐξαντλήσει ἕνα τέτοιο μεγάλο, θέμα σέ τόσο λίγο χῶρο.

Ἐρχόμαστε ὅμως στό σήμερα. Συρρικνωμένος σήμερα ὁ Ἑλληνισμός, ὕστερα ἀπό πολλαπλές περιπέτειες καί διώξεις πού πέρασε στή διάρκεια τῆς ἱστορίας του. Μοναδική διέξοδός του γιά τήν ἐπιβίωση τοῦ σήμερα καί στό ἄμεσο μέλλον εἶναι ἡ ἀνάγκη ὄχι μόνον οἰκονομικῆς ἀλλά καί πνευματικῆς καί κοινωνικῆς προαγωγῆς. Ἀσφαλῶς δέν μπορεῖ, ἀλλά καί δέν θέλει νά ἐπαναλάβει τόν ρόλο πού κάποτε, στούς ἀρχαίους καί ἑλληνιστικούς χρόνους διαδραμάτισε ὡς πολιτιστικός καί γλωσσικός ρυθμιστής τῆς ζωῆς λαῶν. Ἄλλος πρέπει νά εἶναι ὁ ρόλος καί ἡ ἀποστολή τῆς Ἑλλάδας σήμερα, μέσα στά πλαίσια τῆς διεθνoῦς οἰκογένειας. Ὁ ρόλος αὐτός, ἡ ἀποστολή καί ὁ στόχος του πρέπει νά εἶναι ἡ ἀκτινοβολία τῆς ἱστορίας του καί τοῦ πολιτισμοῦ του.

Ὅμως, πρέπει νά σώσουμε πρῶτα τόν ἑαυτό μας καί τά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά μας, πού μᾶς ξεχωρίζουν ἀπ' τούς ἄλλους. Ἀλλιῶς, θά σβήσουμε ἀπό τόν κόσμο τῶν ὑπαρκτῶν λαῶν καί θά μᾶς ἀφομοιώσουν ἄλλοι. Θά περιπέσουμε στόν θρύλο ὡς μνημη ἑνός λαοῦ πού ἔζησε κάποτε καί ἄφησε μερικά ἀθάνατα μνημεῖα στό πέρασμά του.

Κάποτε, ἕνας ἀπό τούς μεγάλους σοφούς της ἀρχαιότητος, ὁ Θαλής ὁ Μιλήσιος, εἶπε: «Εὐχαριστῶ τούς θεούς, γιατί γεννήθηκα Ἕλληνας».

Μὴν βιαστοῦμε νά τόν χαρακτηρίσουμε σωβινιστή καί στενό ἐθνικιστή. Ὁ λόγος του ἐκφράζει μία μεγάλη ἀλήθεια. Ἐχουμε ὅμως καί σήμερα αὐτό τό καύχημα; Νιώθουμε δυνατοί νά τό ποῦμε μέ καμάρι; Τό ἀξίζουμε;

Κάποτε, ξεκινοῦσαν ἀπ' ὅλο τόν κόσμο νά ἔρθουν στούς Δελφούς γιά νά συμβουλευθοῦν τόν Ἀπόλλωνα. Μποροῦμε οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες νά κάνουμε καί πάλι τήν Ἑλλάδα-Ἰδέα, ἔτσι ὅπως τήν ὀρίσαμε, μέ ὅσα προαναφέραμε; Μποροῦμε νά κάνουμε πάλι τόν κόσμο, νά στραφεῖ πρὸς τήν Ἑλλάδα γιά νά πάρει καθοδήγηση;

Τήν Ἑλλάδα πού ὅπως εἶπε ὁ μέγας ποιητής τῆς νεότερης Ἀγγλίας ὁ Σέλλεϋ «ἔχει τήν ἡγεμονία τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος».

Αὕτη θά πρέπει νά εἶναι σήμερα ἡ μεγάλη προσφορά καί ἀποστολή τῆς Ἑλλάδας στό σύγχρονο εὐρωπαϊκό καί παγκόσμιο γίνεσθαι.

Ἄς ἀναλογισθοῦν, λοιπόν σήμερα, ὅλοι ὅσοι καθορίζουν τήν πορεία καί γενικότερα τίς τύχες τῶν λαῶν τίς εὐθύνες καί τίς ὑποχρεώσεις τους ἀπέναντι σ' αὐτήν τήν τεράστια προσφορά τῆς Ἑλλάδας καί ἄς πράξουν τό σωστό γι' αὐτήν ἀλλά καί γιά τόν κόσμο ὁλόκληρο. ■

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καί ἡ ἐπιβίωση τοῦ Ἑλληνισμοῦ

Κωνσταντίνου Χολέβα, Πολιτικοῦ Ἐπιστήμονος

Κατά τή διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας ὁ ὑπό-δουλος Ἑλληνισμός, ἀντιστάθηκε καί μέ τό ντουφέκι καί μέ τό φιλότιμο. Στήν πρώτη μορφή ἀντιστάσεως, τίς ἔνοπλες ἐξεγέρσεις, πρωτοστατοῦσαν οἱ κλεφταρματολοί, ἀλλά σημαντικός ἦταν καί ὁ ρόλος τῶν Ἐπισκόπων καί τῶν ἀπλῶν ἱερέων. Στήν δεύτερη μορφή ἀντιστάσεως, τήν πνευματική καί ἠθική, ἡ Ἐκκλησία ὑπῆρξε ὁ ἀδιαμφισβήτητος ἡγέτης καί καθοδηγητής. Τοῦτο ὁμολογοῦν καί οἱ ἀγωνιστές τοῦ 1821 πού ἔζησαν τά γεγονότα ἀπό κοντά. Χαρακτηριστικά ὁ Δυτικομακεδών ὀπλαρχηγός Νικόλαος Κασομούλης γράφει στά «Ἐνθυμήματα Στρατιωτικά» καί τά ἔξῃς ἐνδιαφέροντα: «Ἀπό τά διάφορα ἱστορικά καί ἐκκλησιαστικά συγγράμματα καί ἀπό αὐτά τά πράγματα γνωρίζοντες ὅτι ἡ Ἑλληνική γλῶσσα, ὁ χαρακτήρ καί τά ἔθιμα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, μετά τήν πτώσιν τοῦ Βασιλείου μας, ἐδιατηρήθησαν ὑπό τήν ἐπαγρύπνησιν τοῦ Κλήρου μας καί τῶν διαφόρων πεπαιδευμένων τοῦ Ἔθνους μας, καί διά τῆς κοινῆς εὐλαβείας πρὸς τήν ἁγίαν ἡμῶν Θρησκείαν...». Ἀλλά καί ὁ ἔντιμος Βρετανός Βυζαντινολόγος, ὁ ἀποθανών το 2000 Στήβεν Ράνσιμαν, στόν Ἐπίλογο τοῦ βιβλίου του «Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ἐν Αἰχμαλωσίᾳ» ἐπισημαίνει: «Ἡ Ὁρθοδοξία ἦταν ἡ δύναμη πού διετήρησε τόν Ἑλληνισμό κατά τήν διάρκεια τῶν σκοτεινῶν αἰώνων...».

Ἡ πνευματική αὐτή ἀντίσταση τοῦ Γένους καί ὁ Ἔθναρχικός ρόλος τῆς Ἐκκλησίας μας κατά τήν περίοδο ἐκείνη ἀναδεικνύονται κυρίως στοὺς ἔξῃς τομεῖς:

1. Στή διαφύλαξη τῆς Πίστεως καί τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως. Κατά τήν διάρκεια τῆς δουλείας οἱ ἔνοπλοι Ὁρθόδοξοι καί Ἑλληνας/Ρωμηός ἦσαν σχεδόν ταυτόσημοι. Ἐθναρχῆς (Μιλλέτ-Μπασί) ὄλων τῶν Ὁρθοδόξων τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἦταν ὁ Πατριάρχης, ἡ δὲ ἀπώλεια τῆς θρησκευτικῆς ταυτότητος σήμαινε αὐτομάτως καί τήν ἀπώλεια τῆς ἐθνικῆς ταυτότητος. Ὅποιος ἄλλαζε τήν Πίστη του εἶτε ἀκουσίως εἶτε ἐκουσίως τούρκευε ἢ φράγκευε, χανόταν γιά τόν Ἑλληνισμό. Ἡ Ἐκκλησία ἀγωνίσθηκε γιά νά σταματήσουν οἱ προσχωρήσεις Ὁρθοδόξων στό Ἰσλάμ. Ὁ μοναχός Νεκτάριος Τέρπος καί ὁ Ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός εἶναι χαρακτηριστικά

παραδείγματα μοναχῶν πού ἔδωσαν τήν πνευματική μάχη γιά νά ἀποτρέψουν τόν ἐξισλαμισμό τῶν προγόνων μας καί γιά νά διατηρήσουν τήν ἑλληνικότητα τῆς γλώσσας καί τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως. Πρέπει νά τονισθεῖ ὅτι ἡ Ἐκκλησία διεφύλαξε τήν ἐθνική συνείδηση ἀκόμη καί σέ ἐκείνους τοὺς Χριστιανούς πού ἔχαναν τήν γλῶσσα. Οἱ τουρκόφωνοι Καππαδόκες στή Μικρά Ἀσία κράτησαν τήν ἐθνική τους ταυτότητα, διότι παρέμειναν πιστά μέλη τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἀντιθέτως οἱ Βαλαάδες τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας κράτησαν τήν ἑλληνική γλῶσσα, ἀλλά προσχώρησαν στό Ἰσλάμ γιά νά ἀποκτήσουν προνόμια. Γρήγορα τούρκεψε ἡ συνειδησή τους καί χάθηκαν γιά τόν Ἑλληνισμό. Μία ἄλλη ὁμάδα Χριστιανῶν πού ἐξισλαμίσθηκε βιαίως τόν 17ο αἰῶνα εἶναι οἱ Τσάμηδες στήν Θεσπρωτία. Ἡ ἀλλαγὴ τῆς Πίστεως ὁδήγησε σέ ἀπώτομη ἀλλαγὴ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεώς τους. Ἐγιναν φανατικοὶ Τουρκαλβανοὶ καί διώκτες τοῦ Ἑλληνισμοῦ μέχρι καί τήν περίοδο τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου!

Οἱ μεγαλύτεροι ἀντιστασιακοὶ κατά τοῦ κατακτητῆ εἶναι οἱ Νεομάρτυρες. Τό παράδειγμα τῆς αὐτοθυσίας τους στερέωνε τήν Πίστη τῶν ὑποδούλων καί περιόριζε τοὺς ἐξισλαμισμούς. Ὁ π. Γεώργιος Μεταλληνός στό βιβλίο του «Τουρκοκρατία» (ἐκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 1998) γράφει χαρακτηριστικά: «Τό μαρτύριο τῶν Νεομαρτύρων δείχνει καί τήν συμμετοχὴ τῆς Ἐκκλησίας στήν ἀντίσταση καί τήν ἐνότητα τοῦ Γένους ἐναντι τοῦ τυράννου. Στήν ἐπιστροφή καί ὁμολογία τῶν Νεομαρτύρων συνέβαλλαν ἀποφασιστικά οἱ Γέροντες-Πνευματικοὶ τους. Σ' αὐτοὺς κατέφευγαν, κυρίως στά ἁγιορείτικα μοναστήρια, γιά νά μετανοήσουν καί νά εἰσαχθοῦν στήν πνευματικὴ ζωὴ. Τά ἀσκητήρια ἐγιναν ἔτσι προμαχῶνες μπροστά στά κύματα τοῦ μουσουλμανισμοῦ...».

2. Στήν Παιδεία, κρυφὴ καί φανερὴ. Πολλοὶ διερωτῶνται σήμερα: Ἦσαν οἱ Ὀθωμανοὶ ἀνεκτικοὶ ἢ καταπιεστικοὶ στό ζήτημα τῆς Παιδείας τῶν ὑποδούλων; Τήν ἀπάντησιν μᾶς δίδει χωρὶς προκαταλήψεις ὁ προαναφερθεὶς Στήβεν Ράνσιμαν στό περισπούδαστο ἔργο του «Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ἐν Αἰχμαλωσίᾳ». Ἐκεῖ ἐξηγεῖ ὅτι ὁ Σουλτάνος στήν Κωνσταντινούπολη

δέν είχε εκδώσει ποτέ φερμάνι πού νά απαγορεύει τήν εκπαίδευση τῶν μὴ Μουσουλμάνων, ἀλλὰ οἱ τοπικοί Ὄθωμανοὶ ἡγεμόνες ἦσαν ἀνεξέλεγκτοι στό θέμα αὐτό καί πολλάκις αὐθαιρετοῦσαν κατά τῶν ὑποδούλων. Ὅταν οἱ Ρωμηοὶ κατόρθωναν νά φιλοδωρήσουν τόν τοπικό μπέη τότε λειτουργοῦσε σχολεῖο ἐλεύθερο, ἀλλὰ καί αὐτό γιά λίγα χρόνια. Στήν συνέχεια ἐδημεύετο τό κτίριο καί τὰ παιδιά ἐστελλόντο στό σπίτι τους. Καί καταλήγει ὁ Ράνσιμαν: «Γιά τούς πιό πολλούς Τούρκους ἡ Παιδεία τῶν ὑποδούλων φυλῶν ἦταν κάτι τελείως ἀνεπιθύμητο». Γι' αὐτές, λοιπόν, τίς δύσκολες περιπτώσεις καί ἰδίως στούς δύο πρώτους σκοτεινοὺς αἰῶνες τῆς Τουρκοκρατίας χρειάστηκε νά λειτουργήσουν καί τὰ Κρυφά Σχολεῖα. Ὁ παπᾶς ἢ ὁ καλόγερος λαμβάνοντας τίς κατάλληλες προφυλάξεις δίδασκαν στά παιδιά τοῦ χωριοῦ τὰ «κολλυβογράμματα» μέ διδακτικά ἐγχειρίδια τό Ψαλτήρι καί τήν Ὀκτώηχο.

Στήν ἐποχή μας ἐμφανίσθηκαν ὀρισμένοι ἐρευνητές, οἱ ὁποῖοι ἀμφισβήτησαν τήν ὑπαρξή Κρυφοῦ Σχολεῖου. Ἀφοῦ λειτούργησαν ὀνομαστά Ἑλληνικά Σχολεῖα ἐπὶ Τουρκοκρατίας, λένε, τί ἀνάγκη ὑπῆρχε γιά κρυφὴ ἐκπαίδευση; Προφανῶς λησμονοῦν τήν παρατήρηση τοῦ Ράνσιμαν, ὅπως ἐπίσης θέλουν νά ἀγνοοῦν τό γεγονός ὅτι τὰ γνωστά σχολεῖα τοῦ Γένους λειτούργησαν κυρίως μετὰ τό 1650. Στούς δύο πρώτους αἰῶνες τί γινόταν; Τούς διαψεύδουν ἐπίσης τὰ ἀάπολλα τοπωνύμια σέ διάφορα μέρη τοῦ Ἑλληνισμοῦ πού ἀναφέρονται στό Κρυφὸ Σχολεῖο. Στά Γιάννενα, στήν Ἀρκαδία, στή Μάνη, στήν Ἰο, στήν Κρήτη, στήν Βοιωτία καί ἄλλου, ἀκόμη καί σήμερα δείχνουν οἱ ντόπιοι μοναστήρια ἢ σπηλιές μέ τό ὄνομα Κρυφὸ Σχολεῖο. Τί συνέβη ἄραγε; Ἐπαθαν ὁμαδική παράκρουση οἱ κάτοικοι ὅλων αὐτῶν τῶν τόπων καί προσεχώρησαν σέ ἕνα «μῦθο» πού καλλιεργεῖ ἡ Ἐκκλησία;

Ἀλλὰ τήν πιό ἀποστοματικὴ ἀπάντηση στοὺς ἀρνητές τοῦ Κρυφοῦ Σχολεῖου δίδει ὁ Γάλλος δημοσιογράφος Ρενέ Πυῶ στό βιβλίο του «Δυστυχισμένη Βόρειος Ἡπειρος» (ἑλλ. μεταφράση Ἀγόρως Λαζάρου, ἐκδ. Τροχαλία). Ὁ Πυῶ ἐπεσκέφθη τό Ἀργυρόκαστρο τό 1913 μόλις εἶχε ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τόν Ἑλληνικό Στρατό. Ἐκεῖ λοιπόν γνώρισε δεκάδες Ἑλληνόπουλα, τὰ ὁποῖα τοῦ ὁμολόγησαν ὅτι ἔκαναν κρυφὰ μαθήματα, ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι ἀπηγόρευαν τήν διδασκαλία τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας! Τοῦτο γινόταν στίς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰῶνος. Σκεφθῆτε τί γινόταν σέ πολύ πιό δύσκολα χρόνια.

Ἄλλωστε ἡ Ἐκκλησία δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ «κατασκευασμένους μύθους» γιά νά τονίσει τήν προσφορά της στήν Παιδεία τοῦ ὑποδούλου Γένους, διότι καί σέ

ὅσα φανερά καί δημόσια σχολεῖα λειτουργοῦσαν ἡ παρουσία της ἦταν ἐμφανής καί καθοδηγητική. Ὁ Ἀπόστολος Βακαλόπουλος στό βιβλίο του «Νέα Ἑλληνική Ἱστορία 1204 - 1985» (ἐκδ. Βάνιας, ἰστ' ἐκδοση, Θεσσαλονίκη 1999) παρατηρεῖ: «Ἐνα ὁρόσημο στήν ἱστορία τῆς παιδείας ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀποτελεῖ ἡ ἴδρυση τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς, τῆς γνωστῆς ἀργότερα Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας ἢ Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, ἀπὸ τόν πρῶτο Πατριάρχη μετὰ τήν Ἄλωση, τόν Γεννάδιο, στά 1454». Πρέπει νά θυμίσουμε ἐπίσης τή δράση τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ ὑπὲρ τῆς ἰδρύσεως ἑλληνικῶν σχολείων καθὼς καί τήν ἴδρυση τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς στήν Κύπρο, στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνος ἀπὸ τόν Ἀρχιεπίσκοπο καί μετέπειτα Ἐθνομάρτυρα Κυπριανό. Πρόκειται γιά τό σημερινό Παγκύπριο Γυμνάσιο. Ἀλλὰ καί μόνο ἡ παρακολούθηση τῆς Θεῆς Λειτουργίας ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ἦταν ἕνα συνεχές μάθημα ἑλληνικῆς γλώσσας, ἐνῶ τὰ κηρύγματα τῶν κληρικῶν μετέδιδαν μήνυμα ἐλπίδας καί Ἀναστάσεως. Ἡ ρίζα τῆς Μεγάλης Ἰδέας δέν βρίσκεται μόνον στά δημοτικά ἄσματα, στοὺς θρύλους καί στίς παραδόσεις. Βρίσκεται καί στήν εὐχή «Χριστὸς Ἀνέστη, ἡ Ἑλλάς Ἀνέστη» πού ἀκούγονταν ὅταν γιόρταζαν τό Πάσχα οἱ ὑπόδουλοι Ἑλληνες.

3. Στὸ κοινοτικό σύστημα. Στήν διάρκεια τῆς τουρκοκρατίας οἱ αὐτοδιοικούμενες κοινότητες τῶν Ρωμηῶν ἀπετέλεσαν τόν αὐτοφυῆ πολιτικό θεσμό τοῦ Γένους, καλλιέργησαν τό δημοκρατικό φρόνημα καί βοήθησαν τοὺς ὑποδούλους νά ἀποφύγουν τήν μεγάλη ἀνάμιξη τῶν Ὄθωμανῶν στά ἐσωτερικά τους. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἔβαλε ἔντονη τήν σφραγίδα της στὸν θεσμό. Στήν πράξη ἡ κοινότητα ἀποτελεῖ συνέχεια καί προέκταση τῆς Ἑνορίας. Μετὰ τὴ Θεῖα Λειτουργία τῆς Κυριακῆς οἱ Χριστιανοί, ἔχοντας ἐπικεφαλῆς τόν Ἐπίσκοπο ἢ τόν ἱερέα, συγκεντρώνονται στὸν αὐλόγυρο τοῦ Ναοῦ καί συζητοῦν, ἀποφασίζουν, ψηφίζουν. Οἱ κοινότητες ἐκφράζουν τήν δημοκρατικὴ παράδοση τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας τοῦ Δήμου, ἀλλὰ καί τοῦ Συνοδικοῦ συστήματος, τό ὁποῖο τηρεῖ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Ἦδη ὑπὸ τήν ἐπίδραση τῆς Ὁρθοδοξίας ἀρχίζει ἡ ἀποκέντρωση μέ θεσμούς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως (μητροκωμία) στά χρόνια τῆς Ρωμανίας/Βυζαντίου, ὅπως φαίνεται καί ἀπὸ τὴ νομοθεσία τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου. Τό πνεῦμα αὐτό βρίσκει ἐφαρμογὴ στῶν Ἑλλήνων τίς κοινότητες ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἀλλὰ καί στίς συντεχνίες πού ἀνθῆκαν κατά τήν περίοδο ἐκείνη. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι στό καταστατικὸ τῆς συντεχνίας τῶν Ἀμπελακίων Θεσσαλίας ὑπάρχουν συνεχεῖς ἀνα-

φορές στο Εὐαγγέλιο, ἐνῶ ὡς συντάκτης ὑπογράφει ὁ Ἐπίσκοπος Πλαταμῶνος καὶ Λυκοστομίου Διονύσιος.

Καί σέ αὐτό τό θέμα κάποιοι ἀμφισβητίες προσπάθησαν νά μειώσουν τόν ρόλο τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας καί παραδόσεως.

Ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ κοινοτικός θεσμός εἶναι ἐμπνευση τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων γιά νά συλλέγουν εὐκολώτερα τούς φόρους. Τότε, ὅμως, πῶς ἐξηγεῖται ἡ ἐπιτυχής λειτουργία τοῦ θεσμοῦ στούς Ἀποδήμους Ἑλληνες τῆς Δυτικῆς καί Ἀνατολικῆς Εὐρώπης; Ἐκεῖ δέν ὑπῆρχαν Τούρκοι γιά νά ζητοῦν φόρους. Κι ὅμως οἱ κοινότητες τῶν Ἑλλήνων ἀνθήσαν μέ ἐπίκεντρο πάντα τόν Ὁρθόδοξο Ναό καί τόν ἱερέα. Στήν Βιέννη, στήν Βενετία, στήν Τεργέστη, στό Λιβόρνο, στήν Ὁδησσό, στό τότε αὐστριακό Σεμλίνο - Ζέμουν (σήμερα προάστιο τοῦ Βελιγραδίου) καί σέ πολλά ἄλλα μέρη τῆς ξενιτιάς οἱ Ἑλληνες λόγιοι καί πραματευτάδες συγκεντρώνονται γύρω ἀπό τήν Ἐκκλησίαν τους, ιδρύουν κοινοτικούς θεσμούς ὅπως καί οἱ ὑπόδουλοι ἀδελφοί τους, διαβάζουν πατριωτικά κείμενα καί προετοιμάζουν μέ τόν τρόπο τους τήν Ἀνάσταση τοῦ Γένους.

Καθ' ὅλην τήν διάρκεια τῆς δουλείας ὑπό τοῦ Ὀθωμανοῦ Τούρκου ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ὑπῆρξε ἓνα μεγάλο καί διαρκές σχολεῖο ἐλπίδας, ὑπομονῆς, πνευματικῆς ἀντιστάσεως, ἠθικῆς ἐλευθερίας καί ἐθνικῆς ἀφυπνίσεως. Μόνον ἔτσι μπορούσε νά ἐπιτευχθεῖ ἡ Παλιγγενεσία. Καί μόνον ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ βαθειά Πίστη τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ 1821. «Μάχου ὑπέρ Πίστεως καί Πατρίδος» ξεκινᾷ ἡ προκήρυξη τοῦ Ἀλ. Ὑψηλάντη τόν Φεβρουάριο τοῦ 1821. «Ὅταν πήραμε τά ὅπλα εἶπαμε πρῶτα ὑπέρ Πίστεως καί ὕστερα ὑπέρ Πατρίδος» βροντοφώνησε ὁ Θ. Κολοκοτρώνης στούς μαθητές τοῦ πρώτου Γυμνασίου τῆς ἀπελευθερωμένης Ἀθήνας. Ἡ δέ προκήρυξη τοῦ Ἐπισκόπου Σαλῶνων Ἡσαΐα καί τοῦ Ἀθανασίου Διάκου ἔγραφε ὅτι ἀγωνίζονται «γιά τόν Χριστό καί γιά τόν Λεωνίδα»! Ἐπί τέσσερις ἢ καί πέντε αἰῶνες ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἦταν γιά τοὺς ὑποδούλους «τό πνευματικό πλαίσιο μέσα ἀπό τό ὁποῖο ἐκφραζόταν ἡ ἐθνική τους συνείδηση, ὁλόκληρος ὁ κόσμος τους, πού ἔκλεινε μέσα του τό ἐνδοξο παρελθόν καί τίς ἐλπίδες ἀπολυτρώσεως» γράφει ὁ Ἀπ. Βακαλόπουλος. Γι' αὐτά βασανίσθηκαν καί γι' αὐτά ἀγωνίσθηκαν οἱ πρόγονοί μας. Ἐμεῖς οἱ νεώτεροι ὀφείλουμε νά μήν τοὺς διαψέσουμε. ■

Ἡ χρήση τῶν ἀρωματικῶν φυτῶν στήν ὀρθόδοξη λατρεία (Μέρος δ')

Παρασκευῆς Μαντικοῦ, δασκάλας

Τά ἀρωματικά φυτά στό Ἅγιο Μύρο

Ἴρις ἡ Φλωρεντινὴ (*Iris florentina*)

Ἡ Ἴρις εἶναι πολυετής πόες μέ ριζώματα, βολβούς ἢ βολβοκονδύλους καί μέ φύλλα μεγάλα, ἐπιμήκη, σπαθοειδῆ. Τά περισσότερα ἀπ' αὐτά εἶναι φυτά διακοσμητικά μέ ὠραία ἄνθη, λευκά, ἰώδη, κυανὰ ἢ κίτρινα. Ἡ καλλιέργειά τους εἶναι πολὺ εὐκόλη. Εὐδοκιμοῦν σέ ὅλα τὰ ἐδάφη, ἀρκεῖ νά στραγγίζονται καλά, καί σέ θέσεις προσηλιακές χωρίς ὑπερβολικὴ θερινή ξηρασία. Ἡ φλωρεντινὴ Ἴρις, γνωστὴ μέ τό ὄνομα κρίνος, εἶναι εἶδος ἡμιαυτοφυῆς καί καλλιεργούμενο στήν Ἑλλάδα. Ἔχει παχύ ρίζωμα πού περιέχει αἰθέριο ἔλαιο μέ ἀρωμα βιολέττας¹.

Τό μυρωδάτο ρίζωμά του, τό Orris-root τῶν Ἀγγλων, χρησιμοποιεῖται ποικιλοτρόπως γιά τόν ἀρωματισμό κόνεων τοῦ προσώπου (πούδρας), τῶν δοντιῶν, τῆς ἀναπνοῆς καί γιά τήν κατασκευὴ δαχτυλόμορφων κομματιῶν πού τοποθετοῦνται στόν λαιμό τῶν βρεφῶν ὥστε νά μποροῦν βάζοντάς τα στό στόμα τους νά καταπραΰνουν τοὺς πόνους κατά τήν περίοδο τῆς ὀδοντοφυΐας². Ἡ φλωρεντινὴ Ἴρις παράγει ἐξαιρετικό σέ ποιότητα καί ποσότητα αἰθέριο ἔλαιο. Ὁ Θεόφραστος ἀναφέρεται στήν ἄριστη ποιότητα τῆς ἰλλυρικῆς Ἴριδας: «Αὕτη δ' ἀρίστη ἐν Ἰλλυρίοις... τόποι δὲ τόπων διαφέρουσιν ἐν οἷς ἀμείνων» (Φυτῶν Ἱστορία 9, 7, 4).

Βάλαμο (Hypericum perforatum L.)

Μικρό ποώδες, ξυλώδες πολυετές φυτό, πού φυτρώνει σε όλη την Ευρώπη, Ασία, Β. Αφρική, φτάνει τους 60 περίπου πόντους ύψος κι έχει άρωμα πού μοιάζει με αυτό του ρετσινιού. Τά άνθη του έχουν έντονο κίτρινο χρώμα, ενώ τά φύλλα του διαθέτουν άδένες πού παράγουν κόκκινο αιθέριο έλαιο (βαλσαμέλαιον) μέ κόκκινο χρώμα, πού του προσδίδει ή κόκκινη χρωστική ούσία, ή υπερικίνη. Εύδοκιμεί σ' όλα τά έδάφη πού άρδεύονται καλά καί αγαπά τόν ήλιο. Η συλλογή τών φύλλων καί τών ανθέων γίνεται κατά τούς μήνες τής άνθισης του φυτού, Ιούλιο-Αύγουστο. Η μυρωδιά του φυτού είναι άρωματική καί ρητινώδης, ενώ ή γεύση του είναι πικρή, στυφή καί ύφάλμυρη.

Τό βάλαμο τό συναντούμε καί μέ τά όνόματα: υπερίκο τό διάτρητο, βαλσαμόχορτο, βαλσαμάκι, περίκη, λειχνόχορτο, ψειροβότανο, Χελωνόχορτο, σπαθόχορτο, κοψοβότανο καί κουκτσούδι³.

Τό βάλαμο είναι γνωστό καί ως φυτό του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου (herbe de la St. Jean). Οί πρώτοι χριστιανοί τό όνόμασαν έτσι καθώς πίστευαν ότι ή έκκριση του ελαίου του γινόταν στις 29 Αύγουστου, τήν ήμέρα του άποκεφαλισμού του Αγίου, καί ότι συμβόλιζε τό αίμα του. Οί ιππότες του Αγ. Ιωάννου τής Ιερουσαλήμ, έπειδή θεράπευαν μ' αυτό τίς πληγές τών τραυματισμένων Σταυροφόρων άπ' τά σπαθιά τών Άγαρηνών, τό όνόμασαν σπαθόχορτο. Μέ τό όνομα υπερίκο αναφέρεται άπό τόν Πλίνιο καί τόν Διοσκουρίδη, οί όποιοί τό χρησιμοποιούσαν ως φάρμακο γιά τά δαγκώματα δηλητηριωδών φιδιών καί γιά τήν ανακούφιση άπό τά έγκαύματα. Τό βάλαμο είναι πολύ γνωστό ως κατεξοχήν φάρμακο, πού γιατρεύει τίς πληγές⁴.

Άπό τίς έπιστημονικές έρευνες πού γίνονται στή Γερμανία καί στή Ρωσία βρέθηκε μέχρι τώρα ότι τό βάλαμο περιέχει συγκεντρώσεις φλαβονοειδών, πού θεωρούνται ρυθμιστικά τής άνοσίας, ενώ ή κόκκινη χρωστική ούσία υπερικίνη έχει άντιώδη καί άντικαταθλιπτική δράση. Άλλες μελέτες δείχνουν άντιβακτηριδικές καί άντιφλεγμονώδεις επίδράσεις.

Άπό τό βάλαμο βγαίνουν δυό χρώματα, κίτρινο καί κόκκινο, πού χρησιμοποιούνται στή βαφή μάλλινων καί μεταξωτών κλωστών. Παλιά στις άρχές του καλοκαιριού μάζευαν βάλαμο, τό πολτοποιούσαν καί μέ τό ζουμί, πού φύλαγαν, άλειφαν τούς πεθαμένους, νά μή μυρίζουν. Γι' αυτό ή ταρίχευση όνομάστηκε βαλσαμόμα⁵.

Τό μυρεψικό φυτό Κομμιφόρος ή Όποβάλαμος (C. Orobalsamum), πού εύδοκιμεί στήν Παλαιστίνη, παρέχει τή γνωστή μέ τό όνομα βάλαμο τής Μέκκας ρητίνη ή βαλσαμέλαιον. Καρποβάλαμο (Carpobalsame) όνομάστηκε ό καρπός του φυτού

καί τό βαρύτιμο δάκρυ του (έλαιον καρποβαλσάμου), ενώ Ξυλοβάλαμο (Xylobalsame) τά κλωνάρια του καί ή εύώδης ρητίνη τους⁶.

«Βάλαμα» όνομάζονται όλες οί ρευστές ρητινώδεις άρωματικές ούσίες, φυσικές ή τεχνητές-φαρμακευτικές, οί όποιες έχουν θεραπευτικές ιδιότητες καί χρήσεις. Στο χωριό Άπόλλωνα τής Ρόδου, στά ματσάκια τής Κυριακής τής Σταυροπροσκύνησης βάζουν καί βαλσαμόχορτο. Πολλές γυναίκες στό χωριό αυτό έχουν τό όνομα Βαλσαμίνα καί γιορτάζουν αύτή τήν ήμέρα⁷.

Στύραξ (Styrax)

Τό γένος στύραξ (Styrax) περιλαμβάνει έκατό περίπου είδη τά όποια είναι θάμνοι καί δέντρα φυλλοβόλα, πολλά διακοσμητικά καί κάποια βαλσαμοφόρα. Τά πιό αξιόλογα άπ' αυτά είναι: στύραξ ό βενζοϊκός, στύραξ ό φαρμακευτικός καί τό βάλαμον στύρακος⁸.

Ό βενζοϊκός στύρακας (Styrax Benzoin, ξενικό είδος) όνομάστηκε έτσι, γιατί άπό τόν φλοιό του παραλαμβάνουμε τή βενζόη, μία άρωματική ύπόλευκη ρητίνη, μέ φαρμακευτική καί μυρεψική χρήση. Η ρητίνη αύτή είναι τό εύώδες κόμμι ή Μετζουβί ή μοσχολίβανον ή πίσσα του ξυλαλά, πού χρησιμοποιούμε ως θυμίαμα στήν Έκκλησία. Ός φάρμακο έχει άποχρεμπτικές, άφροδισιακές καί διεγερτικές ιδιότητες (έσωτερική χρήση), έπούλωτικές καί αίμοστατικές (έξωτερική χρήση).

Ό φαρμακευτικός στύρακας (Styrax officinalis) είναι είδος πού εύδοκιμεί στήν Ελλάδα. Είναι τό φυτό τών αρχαίων Έλλήνων άπ' όπου έπαιρναν κεντώντας ή χαράζοντας τόν φλοιό ρητίνη μέ τό όνομα «στύραξ», πού κατά τόν Διοσκουρίδη «δάκρυον έστί δένδρου τινός όμοίου κυδωνία». Παλιότερα ή ρητίνη αύτή, πού στήν Κύπρο όνομαζόταν στερατσόπισσα, χρησιμοποιούνταν γιά τόν άρωματισμό καί τήν προφύλαξη τών ρούχων άπό έπιβλαβή έντομα (παρασιτοκτόνο). Ό τριμμένος καρπός του φαρμακευτικού στύρακα χρησιμοποιούνταν γιά τήν παρασκευή φθειροκτόνων άλοιφών⁹.

Τό βάλαμον στύρακας (Styrax liquid) είναι κολώδης, εύοσμη, φαιά, άδιαφανής μάζα, πού παραλα-

βάνεται ζεσταίνοντας και σπάζοντας τόν έσωτερικό φλοιό του δέντρου *Liquidambar orientalis* το οποίο εύδοκιμεί στην Ελλάδα και την Μ. Ασία¹⁰.

Κύπερις ή Ξλαιο Κύπερις (*Cyperus rotundus*)

Η κύπερος ή κύπερος ή στρογγυλόρριζος ανήκει στην οικογένεια των Κυπεριδών. Όρισμένα είδη της οικογένειας είναι καλλωπιστικά και άλλα είναι ζιζάνια. Είναι ύδροχαρη φυτά. Η κύπερος ή στρογγυλόρριζος είναι από τα πιο επιβλαβή και ενοχλητικότερα ζιζάνια. Εύδοκιμεί σε εύδεις υγρούς αγρούς σε όλη την Ελλάδα, την Κύπρο, τη Συρία και την Αίγυπτο. Πιθανόν το φυτό αυτό να είναι το «κύπειρον» του Θεοφράστου (Φυτών Ιστορία 9,7,3). Στην πατρίδα μας είναι γνωστό ως τρουπαλάκι (Κρήτη), χόρτο του νερού (Μάνη) και κάπουρας στην Κύπρο. Το άρωματικό ρίζωμα του λέγεται «γαρύφαλλο του Άργους», μασιέται όπως η μαστίχα για τη δυσοσμία του στόματος και αποτελεί έξοχο στομαχικό φάρμακο. Από τη ρίζα του είδους Κύπερος ή έδωδιμος (*Cyperus esculentus*) παράγεται εξαιρετικής ποιότητας Ξλαιο που έχει το πλεονέκτημα να ταγγίζει τόσο άργα, ώστε να αποτελεί πρακτικά το καταλληλότερο μέσο συντήρησης ορισμένων τροφίμων¹¹.

Λάδανος (*Cistus creticus*)

Η λαδανιά ανήκει στην οικογένεια κιστίδες. Είναι χαμηλός θάμνος, από τους πιο διακοσμητικούς, που φυτρώνει στις παραμεσόγειες χώρες με άνθη λευκά, ρόζ ή μόβ με ζαρωμένα πέταλα. Είναι φυτό γνωστό από την αρχαιότητα ως «έτερον είδος κίστου» ή «λήδον» (Διοσκουρίδης). Στην Ελλάδα ονομάζεται αλάδανος, στην Κύπρο λουβιδιά, λεουδιά ή ληονιά¹². Το λάδανο, ή ρητίνη που εκκρίνεται από τόν βλαστό και τα φύλλα της λαδανιάς, τό έφερναν οι αρχαίοι Έλληνες από την Άραβία και τό χρησιμοποιούσαν ως θυμίαμα αλλά και σε αλοιφές. Ο Διοσκουρίδης αναφέρει ότι τό ρετσίνι αυτό κολλούσε στα γένια και τα πόδια των τράγων και από εκεί τό συνέλεξαν και τό έπεξεργάζονταν. Στο μεσαίωνα ή συλλογή του γινόταν μ' ένα είδος τσουγκράνας με δερμάτινες λουρίδες στις οποίες κολλούσε. Η άρωματική ρητίνη της λαδανιάς, που περιέχει αιθέριο Ξλαιο, ήταν και είναι γνωστή για τις στυπτικές, σπασμολυτικές, αποχρεμπτικές, αντικαταρροϊκές και καταπραυντικές ιδιότητες. Από την αρχαιότητα ως τα τέλη του 18ου αιώνα αυτή ή πλούσια σε αιθέριο Ξλαιο βαλσαμώδης ρητίνη, χρησιμοποιείτο ως φαρμακευτική ουσία (αντιλοιμική- κυρίως για την αντιμετώπιση της πανώλης) και ως άρωματική¹³.

Λίβανος λευκός (*Libanos blanc*)

Τό λιβάνι (άραβ. lubban, λατ. olibanum) είναι ή

ρητινώδης άρωματική ουσία που προέρχεται από τό δέντρο «λίβανος», εκλύει άρωματική μυρωδιά, όταν καίγεται και χρησιμοποιείται με τη μορφή κόκκων σε λατρευτικές τελετουργίες. Τό δέντρο λίβανος ανήκει στην οικογένεια φυτών (Βουρσερίδες), που παράγουν άρωματικές ρητίνες και βάλσαμα (ρητίνες με φαρμακευτικές ιδιότητες). Άριστης ποιότητας λιβάνι παράγεται από διάφορα είδη του γένους Βοσβέλλια (*Boswellia*) που εύδοκιμούν στη Σομαλία, στην Αιθιοπία, στις δυτικές Ινδίες και την Άραβική Χερσόνησο. Η καλύτερη ποιότητα φυσικού λιβανιού παράγεται στην Ύεμένη και στο δυτικό Όμάν. Από έντομές που γίνονται στο φλοιό των ειδών αυτών εκρέει ρητίνη ή οποία στερεοποιείται άμέσως παίρνοντας τη μορφή κόμπων ή δακρύων, που μοιάζουν με γάλα, όπως αυτό της συκιάς. Άριστης ποιότητας λιβάνι παράγεται από τό είδος Βοσβέλλια ή καρτέρειος (*Boswellia carterii*)¹.

Μάκερος Όλλάνδας (*Macerus* ή *Maci*)

Τό μασίς ή άνθος του μοσχοκάρυδου, είναι τό πορτοκαλοκόκκινο δαντελωτό περίβλημα τό οποίο άγκαλιάζει σάν κέρινο πλέγμα τόν καρπό του μοσχοκάρυδου. Έχει χρώμα λαμπερό κόκκινο, ένω όταν ξεραθεί γίνεται πορτοκαλί έως ανοιχτό καφέ. Όσο πιο έντονο πορτοκαλί είναι τό χρώμα του μασίς, τόσο πιο καλής ποιότητας είναι¹⁴. Η γεύση του μοιάζει με αυτή του μοσχοκάρυδου. Είναι πιο ήπια και τό άρωμά του πιο λεπτό. Στο έμπόριο τό βρίσκουμε όλόκληρο αλλά και τριμμένο σε σκόνη. Χρησιμοποιείται στη μαγειρική σε άλμυρά πιάτα και στη ζαχαροπλαστική στην παρασκευή σπιτικών λικέρ (λικέρ καρυδάκι).

Στη λαϊκή ιατρική τό χρησιμοποιούσαν για να κάνουν αλοιφή για προβλήματα ρευματισμών. ■

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Φυτολογία, Έκδοτικής Άθηνών, Άθήνα 1983, τ. 10, σελ. 117, 118.
2. Δημ. Καββαδάς, «Εικονογραφημένον Βοτανικόν-Φυτολογικόν Λεξικόν», τ. Δ', εκδόσεις Πελεκάνος, Άθήνα, σελ. 1698.
3. Ρούλα Γκόλιου, «200 βότανα και οι θεραπευτικές τους ιδιότητες», εκδόσεις Μαλλιάρης παιδεία, Θεσ/νίκη 2013, σελ. 89, 90.
4. Παλιβάνης Κ., Χατζηπαυλή Ε., Τζόκα Β., Χατζηπαυλή Π., «Φύση και Ύγεια», εκδόσεις Κωσταρά, Άθήνα 2009, σελ. 112, 154.
5. Κ. Μπαζαίου, «100 Βότανα, 2000 Θεραπείες», εκδόσεις Μπαζαίος, Άθήνα 2010, σελ. 92, 94.
6. δ. π., Δημ. Καββαδάς, σελ. 2.035.
7. Προφορική παράδοση – καταγραφή: Χαλκίτη Τσαμπίκα-Άπόλλωνα Ρόδου.
8. Έγκυκλοπαίδεια Έλευθερουδάκη, τ. 22, εκδόσεις Ν. Νίκας και Σία Ε. Ε., Άθήνα, σελ. 840.
9. δ. π., Δημ. Καββαδάς, σελ. 3.816-17.
10. δ. π., Έγκυκλοπαίδεια Έλευθερουδάκη, σελ. 840.
11. δ. π., Δημ. Καββαδάς, σελ. 2.206, 2.207, 2.208.
12. δ. π., Παλιβάνης Κ., Χατζηπαυλή Ε., Τζόκα Β., Χατζηπαυλή Π., σελ. 61.
13. δ. π., Ρούλα Γκόλιου, σελ. 265, 266.
14. Έγκυκλοπαίδεια ΠΥΡΣΟΣ, τόμος 17, Άθήνα 1930, σελ. 398.

Μητροπολίτης Γάνου καί Χώρας Ἀμφιλόχιος (Τσουῆκος): Ἡ ἐν Χριστῷ μαρτυρία του ἀπό τά Δωδεκάνησα ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς

Νικολάου Γ. Τσιρέβελου, Δρ. Θεολογίας – Θεολόγου Δ.Ε.

Ἡ Ἱερά Μητρόπολις Ρόδου καί ὁ «Θρησκευτικός Σύλλογος Γυναικῶν Λάρδου» διοργάνωσαν, τό ἑσπέρας τῆς Κυριακῆς 28 Ἰουλίου 2019» ἐκδήλωση πρὸς τιμὴν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Γάνου καί Χώρας κ. Ἀμφιλοχίου. Στὴν ἐκδήλωση, πού πραγματοποιήθηκε στὸν Καθεδρικό ἱερό Ναό τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, παρέστησαν οἱ Μητροπολίτες Νουβίας κ. Σάββας καί Νέας Ζηλανδίας κ. Μύρων, ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ὀλύμπου κ. Κύριλλος, ὁ Ὑφυπουργὸς Τουρισμοῦ κ. Μάνος Κόνσολας, ὁ Δήμαρχος Ρόδου κ. Φώτιος Χατζηδιάκος, Ἐκπρόσωποι τῶν τοπικῶν Αὐτοδιοικητικῶν καί Στρατιωτικῶν Ἀρχῶν, Κληρικοὶ τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεώς μας καί πλῆθος πιστῶν Χριστιανῶν. Τὴν ἐκδήλωση, τὴν ὁποία παρουσίασε ὁ παν/τατος Ἀρχιμανδρίτης κ. Νεκτάριος Πόκιας, ἠγούμενος τῆς ἱερᾶς Μονῆς Θαρρίου καί Ἱεροκήρυξ τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεώς μας, χαιρέτισαν ἐκ μέρους τοῦ Συλλόγου ἡ κ. Κωνσταντίνα Εὐσταθίου, ὁ Σεβασμιώτατος ἅγιος Νέας Ζηλανδίας, ὁ Δήμαρχος Ρόδου καί ἔκλεισε ὁ Σεβασμιώτατος Ποιμενάρχης μας. Πρὶν τὸ τέλος μίλησε συγκινητικά ὁ τιμώμενος Ἱεράρχης. Ὑμνους ἀπέδωσε ἡ Χορωδία τοῦ Συλλόγου Ἱεροψαλτῶν Ρόδου. Κατὰ τὴν διάρκειά της προεβλήθησαν ἀποσπάσματα ἀπὸ το Ντοκυμαντέρ μέ τίτλο «Διαφυλάσσοντας τὴν πίστη καί γεμίζοντας φῶς». Κεντρικὸς ὁμιλητὴς ἦταν ὁ Θεολόγος Καθηγητὴς κ. Νικόλαος Τσιρέβελος, Διδάκτωρ Θεολογίας, τοῦ ὁποίου τὴν ὁμιλία παραθέτουμε.

Σεβασμιώτατε, Πάτερ καί Δέσποτα, Σεβασμιώτατοι, Θεοφιλέστατε, Ἐντιμότατε κ. Ὑπουργέ, Ἐντιμότατε κ. Δήμαρχε, Ἀγαπητοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοί,

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς λίγο πρὶν τὴν Ἀνάληψή Του παρέδωσε μία σαφὴ ἐντολή στοὺς μαθητὲς Του: «πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καί τοῦ υἱοῦ καί τοῦ ἁγίου πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν» (Μτ. 28:19-20). Οἱ Ἀπόστολοι καί οἱ ἀνά τοὺς αἰῶνες μαθητὲς τους, ὑπακούοντας στὴν ἐντολή αὐτὴ ἔγιναν μάρτυρες τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου στὰ ἔσχατα τῆς γῆς. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νά ἱδρυθοῦν νέες Ἐκκλησίες σέ ὅλη τὴν τότε γνωστὴ οἰκουμένη. Γιά ἱστορικούς ὅμως λόγους ἡ μαρτυρία στὰ ἔθνη διακόπηκε¹.

Στὴν Ἑλλάδα τό ἐνδιαφέρον γιὰ τό κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου σέ ὅλον τὸν κόσμον ξεκίνησε στὶς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 1960. Τό γεγονός αὐτό ὁδήγησε στὴ σταδιακὴ ἱδρυση νέων ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων σέ διάφορες χώρες τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Ἀσίας καί τῆς Ὠκεανίας, μέ τὴν ταυτόχρονη ὑποστήριξη καί τὸν συντονισμό τῆς Μητέρας Ἐκκλησίας, τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου².

Στὴν ἀναζωπύρωση αὐτοῦ τοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ τὴν ἱεραποστολὴ συνέβαλαν ἀναμφισβήτητα κληρικοὶ καί λαϊκοί. Αὐτοὶ μιμήθηκαν τοὺς Ἀποστόλους καί –πολλές φορές μέ κίνδυνο τῆς ἰδίας τους τῆς ζωῆς– μετέφεραν τό χαρμόσυνο μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου σέ ὅλη τὴ γῆ³.

Ἀνάμεσα σέ αὐτοὺς τοὺς σύγχρονους εὐαγγελιστὲς συγκαταλέγεται καί τό σημερινὸ τιμώμενο πρόσωπο, ὁ Μητροπολίτης Γάνου καί Χώρας κ. Ἀμφιλόχιος, ἡ ζωὴ τοῦ ὁποίου εἶναι ἀφιερωμένη στὴν ἱεραποστολή. Εὐθύς ἀμέσως, θά προσπαθῶ νά σκιαγραφήσω τὴν ἱεραποστολικὴ του προσφορά στὴν Ἑλλάδα καί τό ἐξωτερικὸ καί νά ἀποτυπώσω τό πολυδιάστατο ἔργο του, μέ πυξίδα ἐπιλεγμένους σταθμούς ἀπὸ τὴ ζωὴ του.

Ὁ νῦν Μητροπολίτης Γάνου καί Χώρας κ. Ἀμφιλόχιος, κατὰ κόσμον Ἀδαμάντιος Τσουῆκος, γεννήθηκε στὴ Λάρδο τῆς Ρόδου τό 1938. Ἦταν παιδί πολύτεκνης οἰκογένειας. Οἱ γονεῖς του διακρίνονταν γιὰ τὴν εὐσέβειά τους πρὸς τὸν Θεό καί αὐτὴ τὴν ἀγάπη τὴ μετέδωσαν καί στὰ παιδιά τους. Μετὰ τὰ ἐγκύκλια γράμματα στὴ γενέτειρά του, σπούδασε τὴν ἐπιστήμην τῆς θεολογίας στὴν Πατριάδα Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή καί ἀπὸ τό 1959 στὴν Ἱερά Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης. Ἐκεῖ

γνώρισε τόν τότε Οικουμενικό Πατριάρχη Ἀθηναγόρα, ὁ ὁποῖος ἐκτιμοῦσε καί ἀγαποῦσε ιδιαίτερα τόν νεαρό Ρόδιο σπουδαστή.

Στίς 8 Δεκεμβρίου τοῦ 1962 κείρεται μοναχός στήν Ἁγία Τριάδα, τό ναό τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, καί λαμβάνει τό ὄνομα Ἀμφιλόχιος πρὸς τιμὴν τοῦ πνευματικοῦ του καί πλέον νέου ἀγίου τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ ὁσίου Ἀμφιλοχίου τῆς Πάτμου. Τὴν ἐπόμενη ἡμέρα χειροτονεῖται διάκονος καί μετὰ ἀπὸ λίγους μῆνες (1963) πρεσβύτερος ἀπὸ τόν τότε Σχολάρχην τῆς Χάλκης, τόν Μητροπολίτη Σταυρουπόλεως Μάξιμο. Τό 1963 ἀποφοιτᾷ μέ «Ἀριστα», ἐνῶ στή συνέχεια ὀρίζεται ὡς «Ἐπιμελητής» τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς.

Τό ἐπόμενο ἔτος (1964) ἐπιστρέφει στήν Πάτμο. Γεμάτος ἀπὸ τὴ δίψα γιὰ τόν Χριστό, καταρτισμένος ἐπιστημονικά καί μέ ιεραποστολικὴ διάθεση προσφέρει ἀπλόχερα τίς ὑπηρεσίες του στοὺς κατοίκους καί τοὺς ἐπισκέπτες τοῦ νησιοῦ. Ἔτσι διακονεῖ ὡς ἐφημέριος Ἱερῶν Μονῶν καί ὡς ἱεροκῆρυκας τῆς Πάτμου καί τῶν γύρω νήσων⁴. Στὴ συνέχεια διορίζεται (τό 1969) Καθηγητὴς στήν Πατμιάδα Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή. Ἡ διδασκαλία του ἀκολουθεῖ τὴ βιωματικὴ μέθοδο. Μέ τό παράδειγμά του παρακινεῖ τοὺς μαθητὲς νὰ ἀνακαλύψουν τὴ θεολογικὴ γνώση καί νὰ τὴ συνδέσουν μέ τόν σύγχρονο κόσμο καί τίς ἀνάγκες τῆς ἐποχῆς. Ὅλοι οἱ μαθητὲς του μέχρι καί σήμερα βεβαιώνουν τόν πόθο τοῦ δασκάλου τους γιὰ τὴ μετάδοση τῆς πίστεως.

Στό σημεῖο ὅμως αὐτό ἀπαιτεῖται νὰ σημειωθεῖ ὅτι στήν Πάτμο, ὁ νεαρός κληρικός καί καθηγητὴς Ἀμφιλόχιος βρίσκεται δίπλα στὸν πνευματικὸ του πατέρα, τόν ὅσιο Ἀμφιλόχιο τό Νέο, μέ τόν ὁποῖο εἶχε συνδεθεῖ πνευματικά ἀπὸ τὰ μαθητικά του χρόνια. Ἔτσι ἐντάσσεται στήν εὐλογημένη συνοδεία του καί βιώνει τὴ νηπτικὴ καί ἀσκητικὴ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Ἄς μὴ λησμονοῦμε, ὅτι ὁ ἅγιος Ἀμφιλόχιος, αὐτός ὁ

σύγχρονος πρόδρομος τῆς ιεραποστολικῆς ἀφύπνισης, διακρίθηκε γιὰ τίς πολλές κατὰ Χριστὸν ἀρετὲς του, ὅπως εἶναι ἡ ταπείνωση, ἡ διάκριση, ἡ αὐτοθυσιαστικὴ διακονία καί ἡ ἀδιάλειπτη προσευχή. Ὅλες αὐτὲς οἱ ἀρετὲς του πηγάζουν ἀπὸ τὴν ἀνιδιοτελεῖα καί εἰλικρινῆ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό, τὸν ἄνθρωπο καί τὸ φυσικὸ περιβάλλον⁵.

Αὐτὲς τίς ἀρετὲς καλλιέργησε καί στοῦ πνευματικοῦ του τέκνο, τόν νῦν Μητροπολίτη Γάνου καί Χώρας, ὁ ὁποῖος μέ ἀσκητικὸ ἥθος καί μέ ιεραποστολικὸ ζῆλο τίς ἀνέπτυξε, ὥστε μέ αὐταπάρνηση νὰ διακονήσῃ κάθε ἄνθρωπο, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ του καταγωγή, τὴ θρησκευτικὴ του πίστη καί τὴν κοινωνικὴ του τάξη. Μετὰ τὴν κοίμησιν τοῦ ὁσίου Γέροντά του, ὁ τότε ἱερομόναχος Ἀμφιλόχιος ἀποφασίζει νὰ ἐργαστεῖ στὸν χώρο τῆς λεγόμενης ἐξωτερικῆς ιεραποστολῆς⁶.

Ἡ καρδιά του λυπᾶται γιὰ τοὺς ἀνθρώπους πού λατρεύουν τοὺς ψεύτικους θεοὺς καί δὲν ἔχουν γνωρίσει τὴν ἀγάπην τοῦ Ἀληθινοῦ Θεοῦ. Βαθεῖα του πεποίθησιν εἶναι ὅτι «Ἐκκλησία χωρὶς ιεραποστολὴ εἶναι Ἐκκλησία χωρὶς ἀποστολή», ὅπως τονίζεται στοῦ συνθηματικὸ λόγον, πού χρησιμοποιήθηκε γιὰ νὰ εὐαισθητοποιήσῃ ιεραποστολικά τοὺς Ἕλληνες Ὁρθοδόξους κατὰ τὴ δεκαετία τοῦ 1960⁷.

Ἔτσι τό 1972 ξεκινᾷ τὴν ιεραποστολικὴν του διακονίαν στήν Κένυα, τὴν Τανζανία καί τό Ζαῖρ. Σέ μία ἐποχὴ πού οἱ μεταφορὲς καί ἡ ἐπικοινωνία δὲν ἦταν εὐκόλες, ἐνῶ ἡ θρησκευτικὴ μισαλλοδοξία κυριαρχοῦσε, ὁ ἱερομόναχος Ἀμφιλόχιος διακονεῖ μέ αὐτοθυσία τό Πατριαρχεῖο Ἀλεξανδρείας. Τό ἔργο του εἶναι πολυδιάστατο, παρὰ τίς δυσκολίες πού διαρκῶς ἀντιμετωπίζει. Διοργανώνει κατὰ τόπους ιεραποστολικά κέντρα, ἱδρύει νέες ὀρθόδοξες κοινότητες μέ γηγενεῖς πιστοὺς, κτίζει ναοὺς καί φιланθρωπικά ἱδρύματα, προβάλλει τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ, ἐνῶ ταυτόχρονα συγκινεῖ τὰ ιεραποστολικά σωματεῖα στήν Ἑλλάδα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀρωγοί στίς προσπάθειές του⁸.

Ὡς σύγχρονος Ἀπόστολος ἐπικοινωνεῖ μέ ἀμεσότητα μέ τοὺς ντόπιους, τοὺς ἀναλύνει μέ ἀπλᾶ λόγια τὰ βάθη τῆς χριστιανικῆς πίστεως καί τοὺς διδάσκει μέ τό παράδειγμα τοῦ βίου του. Πολλοὶ Ἀφρικανοὶ γνώρισαν τὸν Χριστὸ χάριν στὸν Μητροπολίτη Ἀμφιλόχιο, ἐνῶ μέχρι καί σήμερα τὸν σέβονται καί τὸν τιμοῦν ὡς ἄνθρωπο τῆς Ἀγάπης καί τῆς Προσφορᾶς.

Γιὰ τὴ πολυσχιδῆ του αὐτὴ δράση, ὁ τότε Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Νικόλαος τοῦ ἀπονέμει τό ὀφφίκιο τοῦ Ἀρχιμανδρίτη στήν Ἐκκλησία τοῦ Εὐαγγελισμοῦ στό Λουμπουμπάσι τοῦ Ζαῖρ τό 1974.

Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὴ τὴν ιεραποστολικὴν ἐργασία στήν Ἀνατολικὴ Ἀφρική, ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἀμφιλόχιος ἐπιστρέφει στήν Πατμιάδα καί τό 1989 ἐγκαθίσταται στὴ Ρόδο. Ἐδῶ πλέον προσανατολίζει τὴ διακονία του σέ μία ἄλλη μορφή τῆς ιεραποστολῆς, τὸν

ἐπανευαγγελισμό τῶν Ὁρθοδόξων. Μὲ τὸν ὅρο αὐτό, ἐννοεῖται ἡ ὀργανωμένη καὶ συστηματικὴ ἐκπαίδευση τῶν ἤδη βαπτισμένων χριστιανῶν, ὥστε νὰ διδασχθοῦν «ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ σωστά τὰ θεμελιώδη στοιχεῖα τῆς χριστιανικῆς ζωῆς»⁹.

Ὡς πνευματικὸς ἀναπαύει κάθε ἄνθρωπο καὶ τὸν ἐνδυναμώνει νὰ ἀντιμετωπίσει μὲ σθένος τὶς ψυχοπαθολογικὲς ἐξάρσεις τῆς ἐποχῆς μας. Ὡς ἱεροκήρυκας διδάσκει μὲ αὐθεντία καὶ καθοδηγεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ ἀκολουθήσουν τὰ ἴχνη τοῦ Χριστοῦ. Μάλιστα γιὰ νὰ μεταδοθεῖ τὸ μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου μὲ τοὺς σύγχρονους ἀγωγούς ἐπικοινωνίας, ἰδρύει τὸν τηλεοπτικὸ σταθμὸ «ΘΑΡΡΙ», πού σήμερα ἀποτελεῖ τὴ φωνὴ τῆς Ὁρθοδοξίας στὰ Δωδεκάνησα ἀλλὰ καὶ μέσω τοῦ διαδικτύου σέ ὅλη τὴν οἰκουμένη.

Μιμούμενος πάλι τὸν πνευματικὸ τοῦ πατέρα, τὸν ὅσιο Ἀμφιλόχιο, ἐργάζεται γιὰ τὴν ἀνάδειξη τοῦ μοναχισμοῦ στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἐπανασύνδεσή του μὲ τὴν κοινωνικὴ προσφορά, στὰ πλαίσια πού χάραξε ὁ Μέγας Βασίλειος¹⁰. Ὡς Ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ταξιάρχου Μιχαὴλ τοῦ Θάρρι τὴν ἀνακαινίζει καὶ τὴν ὀργανώνει, ὅπως ἐπίσης καὶ τὴ γυναικεῖα Μονὴ τῆς Παναγίας Ὑψενῆς¹¹.

Τὸ 2005, ὁ Μητροπολίτης Ρόδου τὸν προτείνει γιὰ Βοηθό τοῦ Ἐπίσκοπο. Ἡ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τὸν ἐκλέγει Ἐπίσκοπο Ἐρυθρῶν καὶ στίς 9 Ἰουλίου τοῦ 2005 χειροτονεῖται ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη Ρόδου¹².

Ὅμως ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἐτοιμάζει τὸν Ἐπίσκοπο Ἀμφιλόχιο γιὰ τὴ νέα του ἀποστολή, πού αὐτὴ τὴ φορά εἶναι πραγματικὰ στὰ ἔσχατα τῆς γῆς. Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Βαρθολομαῖος καὶ ἡ Ἱερά Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου τὸν ἐκλέγουν Μητροπολίτη Νέας Ζηλανδίας στίς 13 Ὀκτωβρίου τοῦ 2005. Ὁ ἴδιος, παρὰ τὰ ἐξήντα ἑπτὰ (67) ἔτη του, ἀποδέχεται τὴν ἐκλογή καὶ ξεκινάει μὲ νεανικὴ διάθεση γιὰ τὸν ἐπόμενο μεγάλο σταθμὸ στὴν πλούσια ἱεραποστολική του πορεία.

Ὡς Μητροπολίτης Νέας Ζηλανδίας ἔθεσε τὰ θεμέλια γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς νέας τοπικῆς Ἐκκλησίας. Ἔτσι ἱδρυσε ἱεραποστολές στὰ νησιωτικὰ κράτη Φίτζι, Τόνγκα καὶ Σαμόα, τὰ ὁποῖα ἐπισκεπτόταν τακτικὰ, ἀκόμη καὶ σέ ἀντίξοες καιρικὲς συνθήκες καὶ μὲ πρωτόγονα μέσα¹³. Σέ ἐπιστολὴ του γράφει, ὅτι «αὐτὸ τὸ νέο εὐαγγελικὸ ἄνοιγμα τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στὰ νησιά αὐτά, θὰ ὀδηγήσει τοὺς ἀδελφούς μας στὴ σωτηρία»¹⁴.

Στὴ Μητρόπολη Νέας Ζηλανδίας ἀνήγειρε νέους ναοὺς, ὅπως τὸ ναὸ τῆς Ἁγίας Τριάδος, τῶν Ἀγίων Ἀθανασίου καὶ Νικολάου, ἱδρυσε τὸ Ὁρφανοτροφεῖο τῆς Ἁγίας Ταβιθᾶς, τὴ στέγη ἀπροστάτευτων γυναικῶν, πνευματικὰ κέντρα, γηροκομεῖα καὶ σχολεῖα¹⁵. Ἐξάλλου, οἰκοδόμησε μοναστήρια, ὅπως τὶς Ἱερές

Μονές Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ Ταξιάρχων. Τὰ μοναστήρια αὐτά τὰ χαρακτήρισε ὡς «ἐνα κανδήλι ἀναμμένο πάντα στὴ μέση τοῦ Ὤκεανοῦ. Ἐνα αἰώνιο σύμβολο θείας λατρείας καὶ προσευχῆς στὰ νησιά τοῦ Εἰρηνικοῦ, πού ἄρχισαν νὰ μαθαίνουν στοὺς ρυθμοὺς τῆς Ὁρθοδοξίας»¹⁶. Βάπτισε ἄθεους καὶ ἑτεροδόξους, χειροτόνησε γηγενεῖς κληρικοὺς καὶ ἔκειρε μοναχοὺς καὶ μοναχές, ἐνῶ δὲν δίστασε νὰ ἀντιμετωπίσει μὲ σθένος τὶς κακοδοξίες τῶν αἰρετικῶν. Διαρκῶς τονίζει ὅτι «ἡ Ἱεραποστολὴ δὲν εἶναι ὑπόθεση κοσμικῆς σοφίας, ἀλλὰ πίστεως «δι' ἀγάπης ἐνεργουμένης»¹⁷. Σέ ἄλλο κήρυγμά του ἀναδεικνύει τὴ δημιουργία τοπικῶν Ἐκκλησιῶν μὲ γηγενῆ στελέχη. Ἔτσι ἐπισημαίνει ὅτι «οἱ ντόπιοι βιώνουν τὴν ἀληθινὴ ἀνθρωπιά τῆς ζωῆς καὶ ζοῦν ὅπως θέλει ὁ Θεός, δίχως νὰ ἀντιστρατεύονται στοὺς νόμους Του»¹⁸. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε οἱ ἀπλοὶ καὶ φτωχοὶ ἰθαγενεῖς, ὅπως ἐπίσης καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Κύπριοι, ἀναγνώρισαν ἔμπρακτα τὴν ἀπλότητα καὶ τὸ μεγαλεῖο του καὶ ἀντίκρισαν στοὺς πρόσωπό του ἕναν μεγάλο πατέρα μὲ μία τεράστια ἀγκαλιά γιὰ κάθε ἄνθρωπο¹⁹.

Τελικὰ τὸ 2018, μετὰ ἀπὸ 13 χρόνια ἱεραποστολικῆς καὶ ποιμαντικῆς μέριμνας ὑπέβαλε τὴν παραίτησή του, ἐνῶ τὸ ἔργο του συνεχίζει ἐπάξια ὁ διάδοχός του ὁ νῦν Μητροπολίτης Νέας Ζηλανδίας κ. Μύρων²⁰.

Εὐθὺς ἀμέσως, ἡ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τὸν ἐξέλεξε Μητροπολίτη Γάνου καὶ Χώρας.

Μάλιστα, πρὶν ἀπὸ λίγες μέρες, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Βαρθολομαῖος ἐπισκέφτηκε τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη. Στὴν ὁμιλία του ἐκεῖ ἐπλεξε τὸ ἐγκώμιο τοῦ Μητροπολίτη Ἀμφιλοχίου γιὰ τὴν πλούσια ἱεραποστολική του ἐργασία καὶ τοῦ ἀπηύθυνε μὲ θερμὴ τὰ ἀκόλουθα λόγια: «Σᾶς ἐμπιστεύθηκε ὁ κόσμος, σᾶς ἀγάπησαν, σᾶς εὐλαβοῦνται καὶ σᾶς σέβονται οἱ μὴ χριστιανοὶ κάτοικοι τῶν περιοχῶν αὐτῶν. Σᾶς συγ-

χαίρω εκ μέρους της Μητροπόλεως Ἐκκλησίας καὶ προσωπικῶς ἐξ ὅλης καρδιάς»²¹.

Σεβασμιώτατε, Πάτερ καὶ Δέσποτα,

Ὁ νῦν Μητροπολίτης Γάνου καὶ Χώρας, κ. Ἀμφιλόχιος, ἀποδέχτηκε τὰ χαρίσματα πού τοῦ δώρισε ὁ Θεός. Μὲ τὴν ἀσκησιμὴν τὰ καλλιέργησε καὶ τὰ πρόσφερε ἀπλόχερα ὡς παρηγοριά στους ἀνθρώπους, φανερώνοντας τὴν ὁδὸ γιὰ τὴν ἐν Χριστῷ σωτηρίαν. Στὴν ἐξηκονταετὴ καὶ πλέον ἐκκλησιαστικὴ διακονία του ἐμπνεύστηκε ἀπὸ τὸν Γέροντά του, τὸν ὅσιο Ἀμφιλόχιο τὸ Νέο, καὶ ἐργάστηκε ἱεραποστολικά στὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ ἐξωτερικόν, κηρύττοντας ἔμπρακτα τὸ Εὐαγγέλιο. Συγχρόνως, δίδαξε στους χριστιανούς τὸ χρέος γιὰ τὴν οἰκουμένη προσφορά τῆς γνήσιας ἀγάπης, ὡς πανανθρώπινης κοινωνίας μὲ τὸν Τριαδικὸ Θεό. Στὴ ζωὴ του εἶχε ὡς ὁδηγὸ τὴν τελευταία ἐντολὴ τοῦ Κυρίου. Πορεύτηκε στὰ ἔθνη καὶ ἐγένε μάρτυρας τῆς Ἀνάστασης τοῦ Χριστοῦ «ἔως ἐσχάτου τῆς γῆς» (Πρ. 1:8).

Παρακαταθήκη στὶς ἐπόμενες γενιές ἀποτελοῦν τὰ λόγια, πού σέ ὅλη τὴ διακονικὴ του πορεία ἐπαναλαμβάνει: «Τὰ πάντα γιὰ τὸν συνάνθρωπο, τίποτα γιὰ ἐμᾶς»²². Αὐτὰ τὰ λόγια ἀποτελοῦν τὸν δείκτη πορείας γιὰ ὅσους καὶ ὅσες διακονοῦν τὸ μυστήριον τῆς μαρτυρίας τοῦ Χριστοῦ σέ ὅλον τὸν κόσμον, ὑπενθυμίζοντας ὅτι οἱ χριστιανοὶ μὲ τὴν ταπείνωση καὶ τὴν ἀνιδιοτελεῖ ἀγάπη θὰ συνεχίσουν νὰ εἶναι «τὸ ἀλάτι τῆς γῆς» (Μτ. 5:13)! ■

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ἀναστασίου Γιαννουλάτου Ἀρχιεπισκόπου Τιράνων, *Θεολογία* στὰ ἴχνη τοῦ Χριστοῦ, ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 2007, σελ. 162 κ. ἑ.

2. Νικολάου Τσιρέβελου, *Τὰ ἱεραποστολικά περιοδικὰ καὶ ἡ ἀποτύπωση τῆς Ὁρθόδοξης μαρτυρίας στὰ ἔθνη*. Ἐπικοινωνιακὴ προσέγγιση. Διδακτορικὴ Διατριβή, Τμῆμα Θεολογικῆς Σχολῆς ΑΠΘ, σελ. 24-39.

3. Νικολάου Τσιρέβελου, *Θεολογικὴ θεμελίωση τῆς Ὁρθόδοξης μαρτυρίας*. Σπουδὴ στὸ ἔργο τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀλβανίας Ἀναστασίου, ἔκδ. Ostrakon Publishing, Θεσσαλονίκη 2015, σελ. 18.

4. Τὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ Μητροπολίτη Ἀμφιλοχίου ἀνακτῆθηκαν στὶς 18/07/2019 ἀπὸ <https://www.ec-patr.org/hierarchs/show.php?lang=gr&id=159>

5. Ἰγνατίου (Τριάντη) Μητροπολίτου Βερατίου, Αὐλῶνος καὶ Κανίνης, *Ὁ Γέροντας τῆς Πάτμου Ἀμφιλόχιος Μακρῆς (1889-1970). Βίος – Ὑποθήκαι – Μαρτυρίαι*, ἔκδ. Ι. Μ. «Εὐαγγελισμός» Μ. Η., Πάτμος 1997. Πρβλ. Νικολάου Τσιρέβελου, «Ὁ ἅγιος Γέροντας Ἀμφιλόχιος Μακρῆς. Πρόδρομος τῆς Ὁρθόδοξης ἱεραποστολικῆς ἀφύπνισης», Α' καὶ Β' Μέρος, *Πάντα τὰ Ἔθνη*, τεύχ. 147, Ἰούλ.-Σέπ. 2018, σελ. 16-21 καὶ τεύχ. 148, Ὀκτ.-Δέκ. 2018, σελ. 16-20.

6. «Γέροντας Ἀμφιλόχιος Τσοῦκος – Συνέντευξη», Διαθέσιμο στὸ <https://www.youtube.com/watch?v=GEN49OhWuUY> (ἀνακτῆθηκε στὶς 18-07-2019).

7. Ἀναστασίου Γιαννουλάτου Ἀρχιεπισκόπου Τιράνων, *Ἡ λησμονημένη ἐντολή*. Ἀπὸ τὸ λήθαργο στὴν ἀφύπνιση, ἔκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία, Ἀθήνα 2015, σελ. 75-83.

8. «Πρόσωπο πρὸς Πρόσωπο – Μητροπολίτης Γάνου καὶ Χώρας κ. Ἀμφιλόχιος», TV Θάρρι, διαθέσιμο στὸ <https://www.youtube.com/watch?v=bVnIQxu1XSM> (ἀνακτῆθηκε στὶς 18-07-2019).

9. Κούκουρα Δήμητρα, «Ἐπανευαγγελισμός στὶς Ἰσπανικές κοινότητες. Μία Ὁρθόδοξη προσέγγιση», *Σύνθεσις*, Ἡλεκτρονικὸ περιοδικὸ τοῦ Τμήματος Θεολογίας ΑΠΘ, Vol. 3, No 1. Ἀνακτῆθηκε στὶς 18-07-2019 ἀπὸ <https://ejournals.lib.auth.gr/synthesis/article/view/4302/4380>

10. Γεωργίου Μαντζαρίδη, *Κοινωνιολογία τοῦ Χριστιανισμοῦ*, ἔκδ. Π. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 1999, σελ. 120.

11. «Πρόσωπο πρὸς Πρόσωπο – Μητροπολίτης Γάνου καὶ Χώρας κ. Ἀμφιλόχιος», TV Θάρρι, ὁ.π..

12. Ἀνακτῆθηκε στὶς 18/07/2019 ἀπὸ <https://www.ec-patr.org/hierarchs/show.php?lang=gr&id=159>

13. Ἀμφιλοχίου Μητροπολίτη Νέας Ζηλανδίας, «Εὐλογημένη ἡ δημιουργία στὰ Φίτζι», ἀνακτῆθηκε στὶς 18-07-2019 ἀπὸ <https://ierapostoles.gr/2012/10/%cf%b5%cf%85%ce%bb%ce%bf%ce%b3%ce%b7%ce%bc%ce%ad%ce%bd%ce%b7%ce%b4%ce%b7%ce%bc%ce%b9%ce%bf%cf%85%cf%81%ce%b3%ce%af%ce%b1-%cf%83%cf%84%ce%b1-%cf%86%ce%af%cf%84%ce%b6%ce%b9/>

14. Ἀνακτῆθηκε στὶς 18-07-2019 ἀπὸ <https://ierapostoli.wordpress.com/2014/05/15/orthodox-easter-in-fiji-islands/>.

15. Ἀνακτῆθηκε στὶς 18-07-2019 ἀπὸ <http://www.orthodox archdiocese.org.nz/the-metropolis/metropolitan/>

16. Ἀμφιλοχίου Μητροπολίτου Νέας Ζηλανδίας, «Ἀνακοινωμαὶ τὸ πρῶτον μοναστήριον τῆς νησιᾶς Φίτζι», ἀνακτῆθηκε στὶς 18-07-2019 ἀπὸ <https://ierapostoles.gr/2012/04/%cf%80%cf%81%cf%8e%cf%84%ce%bf-%ce%bc%ce%bf%ce%bd%ce%b1%cf%83%cf%84%ce%ae%cf%81%ce%b9-%cf%83%cf%84%ce%b1-%cf%86%ce%af%cf%84%ce%b6%ce%b9/>

17. Ἀμφιλοχίου Μητροπολίτου Νέας Ζηλανδίας καὶ Νήσων Ὠκεανίας, «Ὁμιλία», ἀνακτῆθηκε στὶς 18-07-2019 ἀπὸ <https://www.youtube.com/watch?v=w9uWWmgFXUw>

18. Ἀμφιλοχίου Μητροπολίτη Νέας Ζηλανδίας, «Τὸ πῦρ τῆς Πεντηκοστῆς στὰ νησιά τῆς Ὠκεανίας», ἀνακτῆθηκε στὶς 18-07-2019 ἀπὸ <https://ierapostoles.gr/2014/11/τό-πῦρ-τῆς-πεντηκοστῆς-στὰ-νησιά/>

19. *Πατμιακά χρονικά*, ἀνακτῆθηκε στὶς 18-07-2019 ἀπὸ <https://www.patmostimes.gr/category/10129-h-i>

20. Ἀνακτῆθηκε στὶς 18-07-2019 ἀπὸ <https://www.ec-patr.org/dioceses.php?lang=&id=13>

21. «Στὴ Μητρόπολη Γάνου καὶ Χώρας ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης καὶ οἱ Συνοδικοί», *Φῶς Φαναρίου*, ἀνακτῆθηκε στὶς 18-07-2019 ἀπὸ https://fanarion.blogspot.com/2019/07/blog-post_10.html?m=1&fbclid=IwAR1QQRPBb5SCVR8EHDMJJ_-4KVIbVkwDmw1-Lrnqib8iVhV7N djuhLLLVg

22. Ἀμφιλοχίου Μητροπολίτη Νέας Ζηλανδίας, «Τὸ πῦρ τῆς Πεντηκοστῆς στὰ νησιά τῆς Ὠκεανίας», ὁ.π..

Ἐκκλησιαστικές Κατασκηνώσεις τῆς Μητροπόλεώς μας (Καλοκαίρι 2019)

Ἀρχιμ. Μαξίμου Παναγιώτου

Μέ τῇ Χάρει τοῦ Θεοῦ καί τὴν εὐλογία τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου μας κ. Κυρίλλου λειτούργησαν κι ἐφέτος οἱ Ἐκκλησιαστικές Κατασκηνώσεις τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας μας στὴν περιοχή Σταφύλια Λάρδου. Αὐτό τό Καλοκαίρι φιλοξενήθηκαν περίπου 700 παιδιά καί ἔφηβοι.

Τό σύνθημα τῆς φετινῆς κατασκήνωσης ἦταν τό «Συνοδοιπόροι μέ τόν Χριστό». Ἡ ἰδέα προήλθε ἀπό τὴ συνοδοιπορία τοῦ Χριστοῦ μέ δύο μαθητές Του. Τό ἀπόγευμα τῆς ἡμέρας τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ δύο ἀπό τούς Ἑβδομήκοντα μαθητές τοῦ Χριστοῦ, ὁ Λουκᾶς καί ὁ Κλεόπας, πορεύονταν πρὸς τό χωριό Ἐμμαούς συζητώντας τὰ γεγονότα τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ. Στόν δρόμο τούς πλησίασε ἕνας ἄγνωστος καί τούς εἶπε: Ποιά ζητήματα σᾶς ἀπασχολοῦν καί εἴστε σκυθρωποί; Ὁ Κλεόπας τοῦ εἶπε γιὰ τὰ γεγονότα τῶν Ἱεροσολύμων: «Ὁ Ἰησοῦς, ἄνδρας προφήτης, δυνατός στά ἔργα καί στά λόγια, καταδικάσθηκε ἀπό τούς ἀρχιερεῖς καί τούς ἄρχοντες καί σταυρώθηκε. Ἐμεῖς ἐλπίζαμε ὅτι αὐτός ἦταν ὁ Μεσσίας. Ἀλλά κάποιες γυναῖκες μᾶς ἐξέπληξαν σήμερα λέγοντας, ὅτι πῆγαν στό μνημα τοῦ Ἰησοῦ, ὅπου δέν βρῆκαν τό σῶμα Του, καί ὅτι εἶδαν ἀγγέλους, οἱ ὁποῖοι εἶπαν ὅτι ὁ Ἰησοῦς ζεῖ. Πῆγαν καί μερικοὶ μαθητές καί εἶδαν ἄδειο τὸν τάφο, Αὐτόν δέν τὸν εἶδαν». Ὁ ξένος, πού ἦταν ὁ Ἰησοῦς, τούς ἐξήγησε λεπτομερῶς ὅτι ὁ Μεσσίας σύμφωνα μέ τίς προφητεῖες ἔπρεπε νά θυσιασθεῖ. Ἐφθασαν στοὺς Ἐμμαούς καί ὁ ξένος προσποιόταν ὅτι θά πορευθεῖ μακρύτερα. Οἱ μαθητές τὸν ἀνάγκασαν νά παραμείνει, γιατί πλησίαζε τό βράδυ. Στό τραπέζι ὁ ξένος ἔκοψε τό ψωμί μέ τὸν τρόπο πού τό ἔκοβε ὁ Ἰησοῦς καί τότε ἀνοιξαν τὰ μάτια τῶν μαθητῶν καί κατάλαβαν ὅτι εἶναι ὁ Ἰησοῦς. Ἀμέσως ὁ Ἰησοῦς ἐξαφανίσθηκε ἀπὸ μπροστά τους. Οἱ μαθητές γύρισαν στά Ἱεροσόλυμα τό ἴδιο βράδυ καί βρῆκαν τούς δώδεκα μαθητές συγκεντρωμένους. Ὁ Πέτρος ἤδη συνάντησε τὸν ἀναστημένο Χριστό. Σέ λίγο ἐμφανίσθηκε ὁ Ἰησοῦς πρώτη φορά ἐνώπιον ὅλων τῶν μαθητῶν.

Ὁ Χριστός εἶναι πάντα συνοδοιπόρος τῶν χρι-

στιανῶν. Εἶχε ὑποσχεθεῖ στοὺς μαθητές Του, ὅτι θά εἶναι μαζί τους μέχρι τὴ συντέλεια τῶν αἰώνων. Ἐπίσης εἶπε πὼς ὅπου εἶναι δύο ἢ τρεῖς συγκεντρωμένοι στό ὄνομά Του ἐκεῖ θά εἶναι ἀνάμεσά τους καὶ Αὐτός.

Στὴν κατασκήνωση προσπαθήσαμε νά φανερώσουμε στοὺς ἐφήβους ὅτι ὁ Χριστός εἶναι τό πᾶν, εἶναι ὁ φίλος πού δέν προδίδει ποτέ, εἶναι ὁ καλύτερος συνοδοιπόρος. Ὅσοι ζοῦν μαζί μέ τὸν Χριστό, βρίσκουν βαθύ νόημα στὴ ζωὴ τους. Οἱ χριστιανοὶ νέοι συνοδοιποροῦν μέ τὸν Χριστό, ὅταν τηροῦν τίς ἐντολές Του, προσεύχονται σ' Αὐτόν, ἐξομολογοῦνται καὶ κοινωνοῦν τό Τίμο Σῶμα καὶ Αἷμα Του. Οἱ νέοι συνοδοιποροῦν μέ τὸν Χριστό, ὅταν ἔχουν τὸν Λόγο Του γιὰ ὁδηγό καὶ προσπαθοῦν νά πορεύονται σύμφωνα μέ τό θέλημά Του σὰν νά τὸν ἔχουν δίπλα τους, ὅπως οἱ δύο μαθητές, ὁ Λουκᾶς καὶ ὁ Κλεόπας, στόν δρόμο πρὸς Ἐμμαούς. Πόσο εὐκολο εἶναι αὐτό; Χρειάζεται ἀγώνας. Τίποτε δέν εἶναι εὐκολο, γιατί ὁ πειρασμός καραδοκεῖ καὶ θέλει νά βγάλει κάθε νέο ἀπὸ τὸν δρόμο τοῦ Θεοῦ. Πρέπει νά παλέψουν οἱ νέοι ἐναντία στά πάθη τους καὶ νά ἐνισχυθοῦν μέ τὴν πίστη καὶ τὴν προσευχή. Ζοῦν σέ πολὺ δύσκολη ἐποχὴ, πού δέν εὐνοεῖ τὸν χριστιανικὸ τρόπο ζωῆς. Εἶναι πολλές οἱ φορές πού χάνονται οἱ μάχες. Μά μέ τὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ πολλοὶ νέοι προσπαθοῦν νά μὴν χάσουν τὸν πόλεμο. Κι ἂν πέσουν, ξανά θά σηκωθοῦν καὶ θά παρακαλέσουν τὸν Θεό νά τοὺς συγχωρήσει καὶ νά συνεχίσει νά στέκει δίπλα τοὺς ὡς συνοδοιπόρος καὶ προστάτης. Ἡ ἐφηβεία εἶναι μία ἡλικία πού ἡ πίστη δοκιμάζεται. Πολλές φορές οἱ νέοι χάνουν τὸν δρόμο τους. Ὅμως κι ἂν χαθοῦν κι ἂν λαθέψουν κι ἂν δειλιάσουν, θά ἔρθῃ ἡ στιγμή, πού ἡ συνειδηση θά τοὺς ὁδηγήσει νά παλέψουν γιὰ τὴ σωτηρία τους.

Τὰ παιδιά τῶν κατασκηνώσεων εἶχαν κι ἐφέτος τὴν εὐκαιρία νά περάσουν ἔξω ἀπὸ τὰ συνηθισμένα, νά γευθοῦν πνευματικές χαρές, νά κάνουν καινούργιες φιλίες καὶ προπόντων νά ξαναγίνουν παιδιά μέ τό τρέξιμο, τό παιχνίδι καὶ τὴν ἀνεμελιά, κάτι πού λείπει ἀπὸ τὴν ἐποχὴ μας.

Οι ομάδες είχαν τὰ ονόματα: αγωνιστές, ταπεινοί, ἀληθινοί, δίκαιοι, φιλάνθρωποι, εὐγνώμονες καὶ ὑπομονετικοί. Αὐτὰ τὰ ὀνόματα προῆλθαν ἀπὸ διάφορες διδασκαλίες καὶ θαύματα τοῦ Χριστοῦ. Καλέσαμε τὰ παιδιά νὰ ἀποκτήσουν τίς ἀντίστοιχες ἀρετές: ἀγωνιστικότητα, ταπείνωση, εὐλικρίνεια, δικαιοσύνη, φιλάνθρωπία, εὐγνωμοσύνη καὶ ὑπομονή.

Ἡ κατασκήνωσή σας μυρίζει Χριστό μὰ καὶ Ἑλλάδα. Σήμερα ζοῦμε σάν ἔθνος τὴν ἀπαξίωση τῶν σταθερῶν ἀξιών: τῆς πατρίδας, τῆς θρησκείας καὶ τῆς οἰκογένειας. Οἱ ἰσχυροὶ τοῦ κόσμου θέλουν νὰ σβήσουν τό παρελθόν μας καὶ νὰ μείνουμε χωρὶς ἱστορία, προσπαθοῦν νὰ σβήσουν τὴν ἰδιοπροσωπία μας μέ τὴ θρησκεία καὶ τὴ γλῶσσα μας καὶ νὰ ἀκολουθοῦμε ἄκριτα τίς ἀπόψεις τους καὶ τίς προτάσεις ζωῆς γιὰ μᾶς. Χωρὶς πατρίδα θὰ ὁμογενοποιηθοῦμε ὅλοι οἱ λαοὶ καὶ θὰ χαθοῦμε στὴν παγκόσμια χοάνη.

Ἐφέτος τὰ στελέχη, Ἀρχηγοί, Ὑπαρχηγοί καὶ Ὁμαδάρχες, ἄνθρωποι τῆς κουζίνας καὶ τῆς ἀποθήκης, ἱατρικὸ προσωπικὸ, πού ἀφιέρωσαν τὸν πολὺτιμο χρόνο τους στὸ ἔργο τῆς Κατασκήνωσης, ἦταν τὰ ἑξῆς:

Α' περίοδος (Κορίτσια Δημοτικοῦ): Ἀρχηγός: Παρασκευὴ Μαντικοῦ, Ὁμαδάρχες: Κουφλὴ Δήμητρα, Μοσχοβία Τσαβαρῆ, Εὐαγγελία Σταυριανοῦ, Αἰκατερίνα Κατσιδώνη, Κοκώνα Δεριζιώτη, Χρυσάνθη Χρυσοστόμου, Χρυσάνθη Μανωλᾶ, Ἰουλία Ράπτη, Βασιλεία Μπούμπα, Γεωργία Κυριακίδου, Μαρία Μαντικοῦ καὶ Δέσποινα Βερικίουκια.

Β' Περίοδος (Κορίτσια Δημοτικοῦ): Ἀρχηγός: Στέλλα Ξεπαπαδάκη, Ὁμαδάρχες: Κουφλὴ Δήμητρα, Μοσχοβία Τσαβαρῆ, Ζωοπηγὴ Φτάκλα, Σεβαστὴ Φτάκλα, Τριανταφυλλιά Ξεπαπαδάκη, Ἀναστασία Ξεπαπαδάκη, Ζωοπηγὴ Κούλαρου, Ἐλευθερία Νικολίτση, Δήμητρα Κεφάλα, Δέσποινα Διακαντώνη, Ἑλένη Σταυριᾶ, Φανὴ Γκόντια καὶ Παναγιούλα Κωνσταντάκη.

Γ' περίοδος (Κορίτσια Γυμνασίου - Λυκείου): Ἀρχηγός: Ζωὴ Ρέλλου, Ὁμαδάρχες - Βοηθοί: Μαρία Παστρικοῦ, Βασιλικὴ Μιχαηλάκη, Μαρουλίτσα Σταυρῆ, Ἀναστασία Σεῖτη, Περιστερά Γεωργιάδου, Εὐαγγελία Σουλιώτη, Ἀθηνά Γκιουζένη, Καλίτση Νομική, Βασιλεία Μπούμπα, Ἰωάννα Ἀρβανίτη, Φιλοθέη Λάνδρου, Σμαράγδη Καράλα καὶ Χρυσὴ Μιχοπούλου.

Δ' Περίοδος (Ἀγόρια Γυμνασίου - Λυκείου): Ἀρχηγός: Βασίλειος Λυριστής, Ὑπαρχηγός: Σεβαστιανὸς Λυριστής, Ὁμαδάρχες: Σάββας Ζου-

ρούδης, Μάριος Λυριστής, Παναγιώτης Νταβράζος, Κωνσταντίνος Ἀντζαράκης, Κωνσταντίνος Καραγιάννης, Κωνσταντίνος Παπακωνσταντίνου, Ἰωάννης Βογιατζῆς, Νεκτάριος Ταχλιαμπούρης, Δημήτριος Λάνδρος, Μιχάλης Παρδαλὸς καὶ Γεώργιος Κουμέντος.

Ε' Περίοδος (Ἀγόρια Δημοτικοῦ): Ἀρχηγός: Ἀνδρέας Μίχος.

Ὁμαδάρχες: Γεώργιος Σακκομῆτρος, Ἀνέστης Νομικός, Ἰωάννης Παπαγεωργίου, Νικόλαος Παπαγεωργίου, Δημήτριος Παπαδόπουλος, Ἀρσένιος Φρουζάκης, Γεώργιος Χαριστός, Γρηγόριος Δεληγεωργάκης, Γρηγόρης Μπίτσικας, Λάζαρος Μητσοῦ, Γεώργιος Σωτηρόπουλος, Μιχαὴλ Γκάντζιος καὶ Γεώργιος Ζουρούδης.

Στὴν Κουζίνα ἐργάσθηκαν οἱ: Γεωργία Βογιατζῆ, Κυριακὴ Ἀγγελίδου, Παναγιώτα Κυριαζάκου, Σμαράγδη Πεταυράκη, Βασιλεία Μοσχιοῦ, Λάμπρου Σωτηρία, Παπαδοπούλου Εὐστρατία, Κυγὰ Βασιλεία, Κατσικογιάννη Ἰωάννα, Νίκη Λεριᾶ, Αἰκατερίνη Πλατέλλα, Παρασκευὴ Χατζηγηρηγορίου, Στυλιανὴ Καραγιάννη, Παναγιούλα Κωνσταντάκη, Αἰκατερίνη Παπαχριστοδοῦλου, Εἰρήνη Ἡλιοῦ, Καλλιόπη Ξενιδάκη, Σταματία Διμέλη, Χρυσάφια Χατζηνικολοῦ, Βασιλικὴ Βουλγαροπούλου, Ἀναστασία Κασερη καὶ Αὐγερούλα Χατζηπαύλου.

Ἱατροί: Χριστίνα Παυλίδη, Χαρίκλεια Ἀνδρουτσοπούλου καὶ Λουκᾶς Βάσης. **Νοσοκόμες:** Δέσποινα Παυλῆ καὶ Εἰρήνη Φλώρου.

Στὴν ἀποθήκη ἐργάσθηκαν οἱ: Μιχάλης Κλαδάκης, Χατζηγεωργίου Τσαμπίκος, καὶ Γιάννης Βογιατζῆς. Ὁδηγὸς τοῦ Λεωφορείου ἦταν ὁ Μιχάλης Κλαδάκης. Λογιστὴς ἦταν ὁ Νικόλαος Γιορδαμνῆς.

Εὐχαριστώντας ὅλους τοὺς ἐθελοντὲς καὶ τοὺς πολλοὺς δωρητὲς εὐχόμεθα ὁ Χριστὸς νὰ τοὺς ἀντιπροσφῆρει πλούσιες εὐλογίες.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟ

ΧΡΟΝΙΚΑ - ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Πατριαρχική και Συνοδική Θεία Λειτουργία ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ

Ἦ Α. Θ. Παναγιώτης, ὁ Πατριάρχης, τὴν Κυριακὴν τῶν Μυροφόρων, 12ην Μαΐου, μετέβη μετὰ τῆς ἀκολουθίας Αὐτοῦ εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ καὶ προέστη τῆς κατ' ἔτος τελουμένης ἐν αὐτῇ Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Θείας Λειτουργίας. Τὸν θεῖον λόγον ἐπὶ τῇ ἑορτῇ ἐκήρυξεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σικάγου κ. Ναθαναήλ. Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν ἡ Α. Θ. Παναγιώτης ἀπένειμε τό Ὀφθίκιον τοῦ Ἀρχοντος Πρωτονοταρίου τῆς Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μ. Ἐκκλησίας εἰς τὸν Ἐντιμ. κ. Κωνσταντῖνον Βλιαγκόφτην, Γραμματέα τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Γερμανίας, ὃν καὶ συνεχάρη διὰ τὴν ἀγάπην καὶ τὸν σεβασμὸν τοῦ πρὸς τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον καὶ διὰ τὴν ἀφοσίωσίν του εἰς τὰ ἰδανικά του, ἐξάρας ἰδιαίτερώς τὴν προσφοράν τοῦ νέου Ἀρχοντος εἰς τὸν χώρον τῆς θεολογίας καὶ εἰς τὴν μαρτυρίαν τῆς θεοσώστου ταύτης Ἐπαρχίας τοῦ Θρόνου ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ διὰ τῆς συμμετοχῆς του εἰς διορθοδόξους καὶ διαχριστιανικάς ἐπιτροπὰς ἐν τοῖς πλαισίοις τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως.

Ἀκολουθῶς, ἐτέλεσε Τρισάγιον ἐν τῷ Β' Κοιμητηρίῳ τῆς Ἱ. Μονῆς ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν τῶν ἀειμνήστων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν, ὧν τὰ ὀνόματα Κύριος γινώσκει. Τὴν μεσημβρίαν, παρετέθη Μοναστηριακὴ Τράπεζα, εὐλογηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου, καθ' ἣν ὠμίλησε καὶ πάλιν ὁ Πατριάρχης.

Ὁ Πατριάρχης εἰς Ἀθήνας

Ἦ Α. Θ. Παναγιώτης, ὁ Πατριάρχης, τὴν μεσημβρίαν τῆς Τετάρτης, 22ας Μαΐου, ἀνεχώρησεν ἀεροπορικῶς εἰς Ἀθήνας, καὶ ἐτέλεσε κατόπιν ἀδελφικῆς προσκλήσεως τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου,

τά ἐγκαίνια τοῦ ἐν Δήλεσι Βοιωτίας Κέντρου Γεροντολογίας καὶ Προνοιακῆς Ὑποστηρίξεως «Ἅγιος Πορφύριος», παρουσία τοῦ Ἐξοχ. κ. Προκοπίου Παυλοπούλου, Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας.

Ἡ ἑορτὴ τῶν Ἀγίων Ἀρχιεπισκόπων καὶ Πατριαρχῶν ΚΠόλεως

Ἐπὶ τῇ ἰ. μνήμῃ τῶν ἐν Ἀγίοις Ἀρχιεπισκόπων καὶ Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, ἡ

Α. Θ. Παναγιώτης, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. κ. Βαρθολομαῖος ἐχοροστάτησεν ἐν τῷ Π. Πατριαρχικῷ Ναῷ κατὰ τὸν Μ. Ἑσπερινὸν τοῦ Σαββάτου, 25ης Μαΐου, καὶ τὴν ἐπομένην, Κυριακὴν τῆς Σαμαρείτιδος, προέστη τῆς ἐν αὐτῷ τελεσθείσης Θείας Λειτουργίας, καθ' ἣν ἐτέλεσε τὴν εἰς πρεσβύτερον χειροτονίαν τοῦ Ἱερολογ. Διακόνου κ. Βίκτωρος Κορασκι, ὑποψηφίου Διδάκτορος Τουρκικῆς Φιλολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἀγκύρας. Τὸν πανηγυρικὸν λόγον τῆς ἑορτῆς ἐξεφώνησεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κυδωνιῶν κ. Ἀθηναγόρας. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσαντα δεξιῶσιν ἐν τῇ Αἰθούσῃ τοῦ Θρόνου, ὁ Πατριάρχης προσεφώνησε πατρικῶς τὸν νέον κληρικὸν καὶ ἠυχθήσθαι αὐτῷ πιστὴν καὶ εὐορκὸν διακονίαν εἰς τὰς αὐλὰς τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, καὶ δὴ εἰς τὸν τομέα τῆς ποιμαντικῆς μερίμνης τῶν ἐν Τουρκίᾳ διαβιούντων Ὁρθοδόξων ἐκ Γκαγκαουζίας.

Ἡ τελετὴ ἐγκαθιδρύσεως τοῦ νέου Ἡγουμενοῦ τῆς Ἱ. Μονῆς Ἀγίας Τριάδος Χάλκης

Ἦ Α. Θ. Παναγιώτης, ὁ Πατριάρχης, ἐχοροστάτησεν ἐν τῷ Ναυδρίῳ τῆς Ἱερᾷς Μονῆς Ἀγίας Τριάδος Χάλκης κατὰ τὸν Μ. Ἑσπερινὸν τοῦ Σαββάτου, 8ης Ἰουνίου. Ἐν τῷ τέλει τοῦ Ἑσπερινοῦ ἀνεγνώσθη ὑπὸ τοῦ Ἱερολ. Πατριαρχικοῦ Διακόνου κ. Αἰτίου Νικηφόρου τό σεπτὸν Πατριαρχικόν Πιττάκιον διορισμοῦ τοῦ Θεοφιλ. Ἐπισκόπου

Ἐρυθρῶν κ. Κυρίλλου ὡς Ἡγουμένου τῆς Ἱ. Μονῆς ταύτης, ἀκολούθως δέ ὁ Πατριάρχης ἐνεχείρισε τῷ Θεοφιλεστάτῳ τὴν ἡγουμενικὴν βακτηρίαν καὶ οὕτως ἐγένετο ἡ ἐγκαθίδρυσις τοῦ νέου Ἡγουμένου. Κατὰ τὴν προσφώνησίν Του, ὁ Πατριάρχης, ἐξῆρε κατ' ἀρχάς τὸ ἐπιτελεσθέν κατὰ τὴν τελευταίαν ἑπταετίαν ὑπὸ τοῦ πρώην Ἡγουμένου καὶ νῦν ἁγίου Ἀμερικῆς ἐνταῦθα ἀξιοθαύμαστον ἔργον στηρίξεως καὶ προβολῆς τῆς Μονῆς καί, πρό πάντων, τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἐπαναλειτουργίαν τῆς Σχολῆς. Ἀκολούθως, ὁ Πατριάρχης ἐπεσήμανε τὰ περικοσμοῦντα τὸν νέον Ἡγούμενον ἅγιον Ἐρυθρῶν χαρίσματα καὶ τὴν ἀκάματον καὶ θυσιαστικὴν αὐτοῦ διακονίαν κατὰ τὸ πρόσφατον παρελθόν εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Κοινότητα Σμύρνης, ὡς καὶ ἐπ' ἐσχάτων ἐνταῦθα, ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ Πνευματικοῦ τῆς Ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Ὑπευθύνου τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Γεωργίου Ἐδिरνέκαπου, ἐκφράσας τὴν εὐχήν διὰ τὴν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ νέου Ἡγουμένου ἄρσιν τῆς ἐπὶ πεντηκοναετίαν περίπου, παρὰ πᾶσαν ἔννοιαν δικαίου, ἀναστολῆς λειτουργίας τῆς περιπύστου Σχολῆς τῆς Χάλκης καὶ τὴν ἄμεσον ἐπαναλειτουργίαν αὐτῆς, ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς ἀνά τὴν ὑφήλιον Ὁρθοδοξίας. Κατὰ τὴν ἀντιφώνησίν του, ὁ νέος Ἡγούμενος, ἐξέφρασε τὰς θερμὰς εὐχαριστίας καὶ τὴν πηγαίαν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ διὰ τὴν προσγενομένην αὐτῷ τιμὴν, ὑποσχεθεὶς ὅπως ἐκδαπανήσῃ ἑαυτὸν διὰ τὴν εὐόδωσιν τῶν ἀγαθῶν σκοπῶν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας καὶ τὴν συνέχισιν τῆς μαρτυρίας τῆς ἱστορικῆς ταύτης Ἱ. Μονῆς εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον.

Τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἐν Μακροχωρίῳ ἀνακαινισθέντος Μητροπολιτικοῦ Οἴκου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Δέρκων

Μ Α. Θ. Παναγιώτης, ὁ Πατριάρχης, τὴν Κυριακὴν Ζ' ἀπὸ τοῦ Πάσχα, ἐν ἣ μνεῖαν ποιούμεθα τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ τῶν συγκροτησάντων αὐτὴν 318 θεοφόρων Πατέρων, κατόπιν ἀδελφικῆς προσκλήσεως τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Γέροντος Δέρκων κ. Ἀποστόλου Ἰνα Οὗτος προστῇ τῶν ἐγκαινίων τοῦ ἐν Μακροχωρίῳ ἀνακαινισθέντος Μητροπολιτικοῦ Οἴκου, ἐχοροστάτησεν ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Μακροχωρίου τῆς θεοσώστου Ἐπαρχίας ταύτης, καθ' ἣν τὸν θεῖον λόγον ἐκήρυξεν ὁ Πανοσιολ. Μ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Βησσαρίων. Μετὰ τὸ πέρασ τῆς Θ. Λειτουργίας, ὁ Ποιμενάρχης, ἅγιος Δέρκων, κατὰ τὴν προσφώνησίν του, ἠὲ χαρίστησε διὰ λόγων εὐ-

γνωμοσύνης τὴν Α. Θ. Παναγιότητα διὰ τὴν χοροστασίαν καὶ πρόφρονα τέλεσιν τῶν ἱερῶν Θυρανοιζίων τοῦ Μητροπολιτικοῦ Οἴκου, ἐνῷ ἐτόνισε τὴν δημιουργικὴν συνεργασίαν καὶ τὰς ἀόκνους φιλογενεῖς προσπάθειάς τῆς Ἐφοροεπιτροπῆς τῆς Κοινότητος Μακροχωρίου, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἐντιμ. κυρίου Νικολάου Ἀθανασιάδου, ὁμιλήσαντος καταλλήλως, καὶ ἐν τέλει καλωσώρισε τὰ μέλη τοῦ ἐν Ἀθήναις Συλλόγου Μακροχωριτῶν. Ὁ Πατριάρχης, ἀπαντητικῶς, ἐξέφρασε τὴν ὀλοθυμον εὐαρέσκεϊάν Του τῷ Σεβ. Ποιμενάρχῃ καὶ τοῖς συνεργάταις αὐτοῦ διὰ τὸν ἐγκαινιασμόν τοῦ Μητροπολιτικοῦ Οἴκου, εἰς τὸν ὁποῖον θὰ στεγάζονται εἰς τὸ ἐξῆς τὰ Γραφεῖα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Δέρκων, ἀναφερθεὶς εἰς τὴν σημασίαν τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ τὴν συνοδικότητα τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀκολούθως, ὁ Παναγιώτατος ἐτέλεσε τὰ ἐγκαίνια τοῦ νέου Μητροπολιτικοῦ Οἴκου, μετὰ τὸ πέρασ τῶν ὁποίων ἐπηκολούθησε δεξίωσις ἐν τοῖς χώροις αὐτοῦ.

Τὰ ὀνομαστήρια τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου

*Ε*πὶ τῇ ἰ. μνήμῃ τῶν Ἀγίων ἐνδόξων Ἀποστόλων Βαρθολομαίου καὶ Βαρνάβα, ἡμέρᾳ τῶν σεπτῶν Πατριαρχικῶν Ὀνομαστηρίων, ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ὁ Πατριάρχης, ἐχοροστάτησε κατὰ τὸν Μ. Ἑσπερινόν τῆς ἑορτῆς, τὴν Δευτέραν, 10ην Ἰουνίου, ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ. Μετὰ τὴν Ἀπόλυσιν, ὁ Πατριάρχης ἐτέλεσε Τρισάγιον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν τοῦ ἐκ τῶν προκατόχων Του αἰοδίου Πατριάρχου Ἰωσήφ καὶ τοῦ ἀειμνήστου Ἱερομονάχου Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ, τοῦ Ἰμβρίου, οὗτινος τὸ ὄνομα φέρει, ἐν συνεχείᾳ δέ ὠμίλησε πρὸς τὸ ἐκκλησίασμα καλωσώρισας ὅλως ἐξαιρέτως τοὺς Μακαριωτάτους ἁγίους Ἀθηνῶν καὶ Κιέβου, ἐκφράσας τὰς εὐχαριστίας Αὐτοῦ πρὸς τὸν ἰ. Κλῆρον καὶ τὸν λαόν διὰ τὴν παρουσίαν των κατὰ τὴν εὐσημον ταύτην ἡμέραν καὶ ἀπευθύνας κάλεσμα πρὸς πάντας ὅπως φυλάσσουν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ τὴν εὐλογημένην παράδοσιν πίστεως, ἀγάπης καὶ ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς τῆς Ἁγίας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ὁ Μακ. Μητροπολίτης Κιέβου κ. Ἐπιφάνιος, κατὰ τὴν ὁμιλίαν του, ἐξέφρασε τὰς εὐγνώμονας εὐχαριστίας του, ὡς καὶ σύμπαντος τοῦ Οὐκρανικοῦ λαοῦ, διὰ τὴν ἐπ' ἐσχάτων ὅλως ἰδιαιτέρως ἐπιδειχθεῖσαν πρὸς τὴν ὑπ' αὐτόν Ἐκκλησίαν μητρικὴν στοργὴν καὶ τὴν κανονικὴν προστασίαν τοῦ

Οικουμενικού Θρόνου, πρὸς θεραπείαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πληγῶν ἐν Οὐκρανίᾳ, ἀπευθυνθεὶς δὲ καὶ πρὸς τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν, ᾧ τινι καὶ ἐπέδωκεν ἐγκόλπιον καὶ ἀναμνηστικά ἐνθύμια τῆς ἐνθρονίσεώς του, διεζωγράφησε τὴν προσδοκίαν του διὰ τὴν ἐν τῷ ἐγγύς μέλλοντι συλλειτουργίαν μετ' αὐτοῦ, ἐνῷ ἀκολουθῶν, ἐν τῷ αὐλείῳ χώρῳ, ἐτέλεσε καὶ Τρισάγιον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν τῶν ἐν αὐτῷ ἀναπαυομένων, ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίου, αἰοιδίμων Πατριαρχῶν καὶ ἀειμνήστων Ἀρχιερέων.

Ἦκολούθησεν ἐν τῷ προαυλείῳ χώρῳ δεξιῶσι, καθ' ἣν ὁ Πατριάρχης ἐδέχθη τὸν ἱ. κλῆρον καὶ τοὺς πολυαριθμοὺς προσκυνητάς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ τοὺς ὁμογενεῖς, οἵτινες ὑπέβαλον Αὐτῷ τὰ ἐόρτια σέβη καὶ τὰ συγχαρητήριά των. Ἐν τῷ τέλει, τὴν Α. Θ. Παναγιότητα προσεφώνησε κατὰ τὸ ἔθος ἐκ μέρους τῆς σεβασμίας Ἱεραρχίας τοῦ Θρόνου ὁ ἀ' τῇ τάξει αὐτῆς Μητροπολίτης Γέρων Νικαίας κ. Κωνσταντῖνος καὶ ἀντεφώνησεν ὁ Πατριάρχης, ἀναφερθεὶς εἰς τὰς πρωτοβουλίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἀπὸ τῶν περυσινῶν ὀνομαστηρίων Του ἕως σήμερον διάστημα, ὡς ἡ χορήγησις τοῦ αὐτοκεφάλου καθεστῶτος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Οὐκρανίας, προῖόν τῆς ἀγαπητικῆς καὶ ποιμαντικῆς μερίμνης τῆς Μητροῦς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν χεμαζόμενον, λόγω ποικίλων διασπάσεων, εὐσεβῇ οὐκρανικὸν λαόν, τονίσας τὴν ἀνάγκην ὅπως ἡ Ἐκκλησία μὴ ἀδρανή, κινουμένη ἐξ ἀλλοτρίων σκοπιμοτήτων, ἐνώπιον καταστάσεων, αἵτινες διαταράσσουν τὴν κανονικὴν λειτουργίαν αὐτῆς, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἐν Οὐκρανίᾳ, μὴ παραλείψας νὰ ἀναφερθῇ καὶ εἰς τὴν διαδικασίαν προσλήψεως τῶν ἀποφάσεων τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου ὑπὸ τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος.

Χαιρετισμοὺς ἀπηύθυνον ὁ Μακ. Μητροπολίτης Κιέβου κ. Ἐπιφάνιος καὶ ὁ ἅγιος Ἀνθηδώνος, ἐκ μέρους τοῦ Προκαθημένου τῆς Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας. Ἦκολούθησεν ἡ ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Γραφείῳ ὑποβολὴ σεβασμάτων καὶ ἐορτίων συγχαρητηρίων τῆς ἐνταῦθα σεβασμίας Ἱεραρχίας ἡ ὁποία ἐπέδωκεν Αὐτῷ ἀναμνηστικὸν δῶρον, εἴτα δὲ οἱ Κληρικοὶ καὶ οἱ λαϊκοὶ ὑπάλληλοι τῆς Πατριαρχικῆς Αὐλῆς ὑπέβαλον τὰ ἐόρτια σέβη αὐτῶν, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Πανοσιολ. Μ. Πρωτοσυγκέλλου κ. Ἀνδρέου, ὅστις καὶ προσεφώνησε τὸν Πατριάρχην.

Τὴν μεσημβρίαν, ὁ Παναγιώτατος παρέθεσεν ἐόρτιον γεῦμα ἐν τῷ ἐν Μεσαχώρῳ ἐστιατορίῳ «Feriyе», πρὸς τιμὴν τῶν φιλοξενουμένων Αὐτοῦ.

Τὸ διήμερον Πατριαρχικὸν προσκύνημα εἰς Καππαδοκίαν (22 – 23 Ἰουνίου 2019)

Ἦ Α. Θ. Παναγιότης, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος, τὸ Σάββατον, 22αν τ.μ. Ἰουνίου (2019), μετέβη, ὡς κατ' ἔτος, εἰς τὴν ἀγιοτόκον Καππαδοκίαν διὰ τὸ καθιερωμένον ἀπὸ εἰκοσαετίας προσκύνημά Του. Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ὁ Πατριάρχης ἐχοροστάτησε κατὰ τὸν Μ. Ἑσπερινὸν τοῦ Σαββάτου ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ τοῦ Ἀγίου Θεοδώρου Μαλακοπῆς (Derinkuyu), συμπροσευχομένων τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν κ. Τύχωνος καὶ Λέρου, Καλύμνου καὶ Ἀστυπалаίας κ. Παΐσιου, τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Στρατονικείας κ. Στεφάνου, τοῦ Ἐξοχ. κ. Πέτρου Μαυροειδῆ, Πρέσβεως τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἀγκύρᾳ, πιστῶν ἐκ τῆς Πόλεως, ἐν οἷς καὶ οἱ ἐφετεῖνοί ἀπόφοιτοι τῶν Ὁμογενειακῶν Σχολείων αὐτῆς, καὶ ὁμίλων προσκυνητῶν ἐκ Κρήτης, Δωδεκανήσων, Σπάρτης, Λαρίσης καὶ Θράκης. Εἰς τὸ τέλος τῆς ἀκολουθίας τὴν Α. Θ. Παναγιότητα προσεφώνησεν ὁ Πρόεδρος τῆς Πανελληνίου Ἐνώσεως Καππαδοκικῶν Σωματείων Ἐντιμ. κ. Θεοφάνης Ἰσακίδης, τοῦ Παναγιωτάτου ἀντιφωνήσαντος καταλλήλως καὶ καλωσορίσαντος πατρικῶς τοὺς πολυαριθμοὺς προσκυνητάς.

Τὸ ἑσπέρας τῆς ἰδίας, ὁ Πατριάρχης καὶ οἱ οὐν Αὐτῷ παρεκάθησαν εἰς δεῖπνον εἰς τὸ ἐστιατόριον «Old Greek House», εὐγενῶς παρατεθέν ὑπὸ τοῦ Ἐντιμολ. κ. Γρηγορίου Χατζηελευθεριάδου, Ὁφφικαλίου τῆς Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μ. Ἐκκλησίας.

Τὴν ἐπαύριον, Κυριακὴν τῶν Ἀγίων Πάντων, ὁ Πατριάρχης προεξήρχε τῆς Θ. Λειτουργίας, ἐν συλλειτουργίᾳ μετὰ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου κ. Τύχωνος καὶ τοῦ Σεβ. ἁγίου Λέρου, ἐν τῷ αὐλείῳ χώρῳ τοῦ Ἱ. Ναοῦ τῆς Παναγίας (Dereyamanli). Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Θ. Λειτουργίας, ὁ Παναγιώτατος ἐτέλεσε τὴν εἰς διάκονον χειροτονίαν τοῦ μοναχοῦ Ἰακώβου, ἀδελφοῦ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Κυρίας τῶν Ἀγγέλων Γουβερνέτου Χανίων. Εἰς τὸ τέλος, ὡμίλησαν ἡ Α. Θ. Παναγιότης καὶ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Τύχων, εὐχαριστήσας διὰ τὴν τιμητικὴν πρόσκλησιν καὶ εὐλογίαν νὰ παρευρεθῇ ὡς μέλος τῆς Πατριαρχικῆς συνοδείας εἰς τὴν ἀγιοτόκον γῆν τῆς Καππαδοκίας καὶ τονίσας τὴν ἀνάγκην διὰ περαιτέρω συνεργασίαν μετὰ τῆς πρωτοθρόνου Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως. Ὁμίλησεν ἐπίσης καὶ ὁ Διάκονος Ἰακώβος, ἐκφράσας τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα.

Σημειωτέον, ὅτι ἀμφότεροι οἱ ὡς ἄνω Ἱεροὶ Ναοί, ὡς καὶ πλεῖστοι ἄλλοι, πολλοὺς ἐκ τῶν ὁποίων ἐπεσκέφθησαν καὶ ἔψαλαν διαφόρους ὕμνους ὁ Πατρι-

άρχης καί οί συνοδοί Του, εἶναι ἐγκαταλελειμμένοι ἀπό τῆς ἐποχῆς τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν μεταξύ Τουρκίας καί Ἑλλάδος καί μόνον κατά τὰ τελευταῖα ἔτη τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον τελεῖ ἐκτάκτως ἱεράς ἐν αὐτοῖς ἀκολουθίας, κατόπιν εἰδικῆς ἀδείας τῶν ἀρμοδίων ἀρχῶν, κατά τὰ ὀργανούμενα ὑπ' αὐτοῦ ἐτήσια προσκυνήματα.

Ἡ χειροτονία τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Εὐδοκιάδος κ. Ἀμβροσίου

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ὁ Πατριάρχης, τό Σάββατον, 20ήν Ἰουλίου μετέβη ἀεροπορικῶς εἰς Ἀττάλειαν. Τήν ἐπομένην, Κυριακήν, 21ην ἰδίου, ἐν χαρμοσύνῳ ἀτμοσφαίρᾳ καί ἐν πληθούσῃ Ἐκκλησίᾳ, ἡ Α. Θ. Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης κ. κ. Βαρθολομαῖος, προέστη τῆς Θείας Λειτουργίας ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ Ἁγίου Ἀλυπίου Ἀτταλείας, καθ' ἣν ἐτέλεσε τήν εἰς Ἀρχιερέα χειροτονίαν τοῦ Θεοφιλ. Ἐψηφισμένου Ἐπισκόπου Εὐδοκιάδος κ. Ἀμβροσίου. Πρό τῆς Χειροτονίας προσεφώνησε τόν Θεοφιλ. Ἐψηφισμένον ὁ Παναγιώτατος ἐξάρας τήν μέχρι σήμερον ἀφωσιωμένην καί καρποφόρον διακονίαν αὐτοῦ ἐν τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ. Ἐν τῷ τέλει τῆς Θείας Λειτουργίας, ὠμίλησε διά βραχέων ὁ Σεβ. ἅγιος Πισιδίας, ἐνῶ ὁ νεοχειροτονηθεὶς Ἐπίσκοπος ἐτέλεσε τήν Ἀπόλυσιν καί διένειμεν εἰς τό ἐκκλησίασμα τό ἀντίδωρον, δεχθεὶς τάς εὐχάς καί τὰ συγχαρητήρια τῶν συγγενῶν καί φίλων αὐτοῦ, ὡς καί τῶν προσελθόντων πιστῶν.

Ὁ Πατριάρχης εἰς Ἱμβρον

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ὁ Πατριάρχης μετέβη τήν Τρίτην, 13η Αὐγούστου, εἰς τήν γενέτειράν Του Ἱμβρον, ὅπου καί προέστη τῆς Θείας Λειτουργίας καί τῶν λοιπῶν λατρευτικῶν καί πολιτισμικῶν ἐκδηλώσεων, ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.

Ὁ Πατριάρχης εἰς Ἑλβετίαν καί Γερμανίαν

Τήν μεσημβρίαν τοῦ Σαββάτου, 17ης Αὐγούστου, ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ὁ Πατριάρχης μετέβη εἰς Γενεύην. Τήν Τρίτην, 20ήν ἰδίου, ὁ Παναγιώτατος, ἀνταποκριθεὶς προφρόνως εἰς σχετικὴν πρόσκλησιν τοῦ Ἑλλογ. Δρος William F. Vendley, Γεν. Γραμματέως τοῦ Διαθρησκευτικοῦ Διεθνοῦς Ὁργανισμοῦ «Religions for Peace» (RfP), ἐτίμησε διά τῆς ὑψηλῆς Αὐτοῦ παρουσίας καί διά καταλλήλου ὁμιλίας τήν ἐναρκτήριον τελετὴν τῆς ἐν Lindau

Γερμανίας συγκληθεῖσαν κατ' αὐτάς 10ης Γενικῆς Συνελεύσεως αὐτοῦ, ἐπὶ τοῦ θέματος «Caring for our Common Future – Advancing Shared Well-being».

Ὁ Πατριάρχης εἰς Κύζικον Μ. Ἀσίας

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ὁ Πατριάρχης μετέβη τήν Πέμπτην, 22αν Αὐγούστου, ἐκ Πόλεως εἰς Ἀρτάκην (Erdek) καί προέστη διά πέμπτην φοράν, τῆς Θ. Λειτουργίας εἰς τὰ ἐρείπια τῆς ἱστορικῆς Ἱ. Μονῆς Παναγίας Φανερωμένης Κυζίκου, κατά τήν ἐόρτιον ἡμέραν αὐτῆς, τήν Παρασκευήν, 23ην ἰδίου, ἐπὶ τῇ ἀποδόσει τῆς ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἥς ἡ ἐφέστιος καί ὁμώνυμος θαυματουργός ἱερά εἰκὼν φυλάσσεται, ὡς πολύτιμον θησαύρισμα, ἐν τῷ Π. Πατριαρχικῷ Ναῷ.

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ

ΧΡΟΝΙΚΑ - ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Χειροθεσία Άναγνώστου

Τό Σάββατο 4 Μαΐου 2019 ο Σεβασμιώτατος, χοροστάτησε του Έσπερινού στον πανηγυρίζοντα ένοριακό ιερό Ναό Αγίου Αποστόλου Θωμά Μονολίθου και προέβη στην χειροθεσία του διακονούντος στο άναλόγιο του ιερού Ναού κ. Ναθαναήλ Θυρή σέ Άναγνώστη. Επίσης, τίμησε με την επίδοση τιμητικής πλακέτας τον κ. Μιχαήλ Μαλανδρή, ό οποίος επί δεκαετίες διακόνησε τίς Ένορίες Σιάννων και Μονολίθου ως Έροψάλτης.

Έγκαίνια Ίερού Ναού

Τήν Κυριακή 5 Μαΐου 2019 (Κυριακή του Αντίπασχα) ό Θεοφιλέστατος Έπίσκοπος Όλύμπου κ. Κύριλλος τέλεσε τά Έγκαίνια του ιερού Ναού του Αγίου Αποστόλου Θωμά (Έξωκκλησίου της Ένορίας Πλατανίων). Ό Ναός, ό οποίος άνηγέρθη τό έτος 1980, άνακαινίστηκε πρόσφατα μέ πρωτοβουλία του Έφημερίου π. Εύαρέστου Ήλία και δαπάνες των κατοίκων των εύσεβών ένοριτών.

Στό φυτό της Αγίας Τραπέζης κατετέθησαν άποτμήματα από τά ιερά λείψανα των Αγίων: Έρομάρτυρος Κυρίλλου του Λουκάρεως, των έν Μουλίοις της Κρήτης Τριών Νεομαρτύρων και των Όσιομαρτύρων Πατέρων της Έράς Μονής Όσίου του Θεοδοσίου του Κοινοβιάρχου.

Δημιουργώντας τό Βιβλικό μας Πάρκο

Σέ συνέχεια της εκπαιδευτικής δράσης του 4ου Γυμνασίου Ρόδου, στά πλαίσια του μαθήματος των θρησκευτικών, «Δημιουργώντας τό Βιβλικό μας Πάρκο», σέ συνεργασία μέ τό Κέντρο Περιβαλλοντικής Έκπαίδευσης Πεταλούδων, την Ίερά Μητρόπολη Ρόδου, τό φυτώριο της Περιφέρειας Ν. Αί-

γαίου και τό κτήμα φυσικής καλλιέργειας DM Farm στην Κρεμαστή Ρόδου, ύλοποιήθηκε την Κυριακή 19 Μαΐου ή δεύτερη φάση φύτευσης βοτάνων, φυτών και δέντρων πού συναντώνται στή Βίβλο.

Στήν Ίερά Μονή Παναγίας Καλόπετρας στην κοιλάδα των πεταλούδων της Ρόδου, χώρο δημιουργίας του Βιβλικού Πάρκου, έκτός από την δειντροφύτευση έλαβε χώρα πειραματική τοποθέτη-

ση έπεξηγηματικών πινακίδων μέ τεχνολογία AR καί QR καθώς καί δίωρη εισήγηση περιβαλλοντικής εύαισθητοποίησης από τόν ύπεύθυνο του Κ.Π.Ε. Πεταλούδων κ. Συργιάννη Χάρη. Τήν άρρηκτη σχέση Θεολογίας - Οίκολογίας ανέπτυξε ή θεολόγος του 4ου Γυμνασίου Ρόδου κα Κλιάρη Ίωάννα.

Ό αίδεσιμότατος Φιλόθεος Κάλφας έπιστάτησε τών έργασιών καί ύποστήριξε μέ τήν παρουσία του τήν προσπάθεια τών παιδιών. Άρωγός στήν όλη διαδικασία καί ακούραστος λευϊτης στήν όλη διαδικασία ό έπίτροπος τής Μονής κ. Άντωνάς Ίωάννης μέ προσωπικό μόχθο καί μεράκι.

Τό σύνολο τών φυτών ήταν μιά εύγενική προσφορά του φυτωρίου τής Περιφέρειας Ν. Αιγαί-

ου, μέ τήν συνδρομή του ύπεύθυνου γεωπόνου κ. Ρένεση Νίκου καθώς καί του κ. Δραμουντανή Μιχάλη ιδιοκτήτη τής DM Farm. Τό οικονομικό σκέλος του όλου έγχειρήματος ύποστηρίζεται από τήν Ίερά Μητρόπολη Ρόδου.

Στόχος ως τό τέλος τής τρέχουσας σχολικής χρονιάς είναι ή όριστική τοποθέτηση τών διαδραστικών πινακίδων, ή μόνιμη περίφραξη του χώρου, ή τοποθέτηση τής πινακίδας εισόδου του πάρκου καί ή ανάλογη σήμανση για τούς έπισκέπτες.

Ή καθηγήτρια Θρησκευτικών Ίωάννα Κλιάρη

Ό ύπεύθυνος του ΚΠΕ Πεταλούδων
Χαράλαμπος Συργιάννης

Όρκωμοσία Νεοσυλλέκτων Όπλιτών

Μέ κάθε έπισημότητα πραγματοποιήθηκε τήν Παρασκευή 24 Μαΐου 2019, ή Όρκωμοσία τών Νεοσυλλέκτων Όπλιτών του 541 ΤΕ, πού έδρεύει στό Στρατόπεδο «Χαραλάμπους Παπαποστόλου» στήν κωμόπολη Άφάντου.

Τόν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη μας, έκπροσώπησε ό Θεοφιλέστατος Έπίσκοπος Όλύμπου κ. Κύριλλος μέ τήν παρουσία σύνολης τής τοπικής Ήγεσίας του Στρατού, τών Αύτοδιοικητικών Αρχών, καθώς καί οικείων τών Νεοσυλλέκτων.

Μετά τό πέρας τής Τελετής οί Στρατιώτες παρέλασαν στό χώρο τής Μονάδος ενώ ακολουθήσε δεξίωση στό Κέντρο Ψυχαγωγίας Όπλιτών.

Έκδημία π. Έρμανουήλ Παπαντωνίου

Τίς πρωινές ώρες τής Κυριακής 23 Ίουνίου 2019 έξεδήμησε πρός Κύριον, σέ ηλικία 90 έτών, ό Πρωτοπρεσβύτερος Έρμανουήλ Παπαντωνίου, έν ενεργεία Έφημέριος τής Ίερας Μητροπόλεως μας.

Ό μεταστάς γεννήθηκε στά Λάερμα Ρόδου στίς 8 Μαΐου του έτους 1929. Από τόν μακαριστό Μητροπολίτη Ρόδου κυρό Σπυρίδωνα χειροτονήθηκε Διάκονος τήν 16η Ίανουαρίου του έτους 1959 καί Πρεσβύτερος τήν 15η Μαρτίου του ίδιου έτους. Από τής χειροτονίας του διακόνησε ως

Έφημέριος στίς Ένορίες Αγίου Γεωργίου τής γενέτειράς του (1959-1976) καί Αγίας Αναστασίας πόλεως Ρόδου (1976-2019).

Ή νεκρώσιμος Ακολουθία έλαβε χώρα τήν Τρίτη 25 Ίουνίου 2019 στόν ένοριακό ιερό Ναό Αγίας Αναστασίας, προεξάρχοντος του Σεβασμιωτάτου Ποιμενάρχου μας. Στήν νεκρώσιμο Ακολουθία συμμετείχαν ό Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Νουβίας κ. Σάββας, ό Θεοφιλέστατος Έπίσκοπος Όλύμπου κ. Κύριλλος, πολλοί Κληρικοί μας καί πλήθος κόσμου. Ή ταφή έλαβε χώρα στό Δημοτικό Κοιμητήριο του Ταξιάρχου.

Ό Σεβασμιώτατος στήν όμιλία του αναφέρθηκε στήν προσωπικότητα καί έξηρε τήν πολυετή ιερατική διακονία του μεταστάντος.

Ὁ Μητροπολίτης Νέας Ζηλανδίας κ. Μύρων στή Ρόδο

Τήν Ἱερά μας Μητρόπολη ἐπισκέφθηκε ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Νέας Ζηλανδίας κ. Μύρων μεταξύ 26ης καί 29ης Ἰουλίου. Κατά τό διάστημα τῆς παραμονῆς του χοροστάτησε τοῦ Ἑσπερινοῦ στόν ἱερό Ναό Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Παντελεήμονος Σιάννων (26 Ἰουλίου) καί Ὁσίας Εἰρήνης Χρυσοβαλάντου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Παντανάσσης (27 Ἰουλίου), χοροστάτησε δέ τοῦ Ὁρθρου

καί προέστη τῆς Θείας Λειτουργίας στόν Ἱερό Ναό Ἁγίου Παντελεήμονος πόλεως Ρόδου (27 Ἰουλίου) καί Ἁγίας Ἀναστασίας πόλεως Ρόδου (28 Ἰουλίου), παρέστη δέ καί προσφώνησε σχετικῶς στήν ἐκδήλωση πρός τιμὴν τοῦ Προκατόχου του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Γάνου καί Χώρας κ. Ἀμφιλοχίου, ἡ ὁποία ἔλαβε χώρα στόν Καθεδρικό ἱερό Ναό τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τό βράδυ τῆς Κυριακῆς 28 Ἰουλίου.

Ὁρκωμοσία Νεοσυλλέκτων Ὁπλιτῶν

Μέ κάθε ἐπισημότητα πραγματοποιήθηκε τήν Παρασκευή 2 Αὐγούστου 2019, ἡ Ὁρκωμοσία τῶν Νεοσυλλέκτων Ὁπλιτῶν τῆς 2019 Α' ΕΣΣΟ, τοῦ 541 ΤΕ, πού ἐδρεύει στό Στρατόπεδο «Χαραλάμπους Παπαποστόλου» στήν κωμόπολη Ἀφάντου. Τῆς Τελετῆς προέστη ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης μας.

Μετά τό πέρας τῆς Τελετῆς οἱ Στρατιῶτες παρέλασαν στό χώρο τῆς Μονάδος ἐνῶ ἀκολούθησε δεξίωση στό Κέντρο Ψυχαγωγίας Ὁπλιτῶν.

Χειροδεσίες

Τό έσπέρας τής Κυριακής, 11 Αύγούστου 2019, ό Σεβασμιώτατος, κατά τήν χοροστασία στήν Ίερά Μονή Καλοπέτρας προέβη στήν χειροθεσία τοῦ κ. Νικολάου Τζιλήρα σέ Ίεροψάλτη καί τοῦ κ. Βασιλείου Φουρτίνα σέ Άναγνώστη. Στήν προσφώνησή του εξέφρασε τόν ἔπαινό του γιά τήν ἐνασχόλησή τους μέ τήν πατρώα Βυζαντινή Μουσική καί συνεχάρη τόν Δάσκαλό του Ἀρχιμ. Ἀμφιλόχιο Πίκια γιά τήν προσπάθεια πού καταβάλλει στό Φροντιστήριο Ἑκκλησιαστικῆς Ὑμνωδίας.

Ἑορτή Κοιμήσεως Ὑπεραγίας Θεοτόκου

Ἐκλίμα κατάνυξης καί μέ τήν ἀθρόα συμμετοχή τοῦ πληρώματος τῆς τοπικῆς μας Ἐκκλησίας καί τῶν ἐπισκεπτῶν τοῦ νησιοῦ μας ἐορτάσθηκε ἡ κορυφαία ἐορτή τοῦ λεγομένου Θεομητορικοῦ κύκλου, ἡ ἐορτή τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, τό «Πάσχα τοῦ Καλοκαιριοῦ», ἐορτή βαθιά ριζωμένη στή συνείδηση τῶν Ὁρθοδόξων πιστῶν. Στή Μητρόπολή μας πανηγύρισαν οἱ Ἱεροί Ἑνοριακοί Ναοί Ἱαλυσοῦ, Παναγίας Καθολικῆς Κρεμαστῆς, Σαλάκου, Ἀσκληπειοῦ, Λίνδου, Ἑμπωνας καί Ἀφάντου καί μέγας ἀριθμός παρεκκλησίῶν σέ ὅλο τό νησί, μέ ἐπίκεντρο τοῦ ἐορτασμοῦ τόν Ἱερό Ἑνοριακό Ναό Κοιμήσεως Θεοτόκου τῆς Ἱαλυσοῦ.

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης τό βράδυ τῆς Τρίτης, 13 Αύγούστου 2019, προέστη τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ἐπιταφίου τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καί τῆς Λιτανείας στόν ἱερό Ναό Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Ἱαλυσοῦ, μέ τή συμμετοχή τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Νουβίας κ. Σάββα καί τοῦ Θεοφιλεστά-

του Ἐπισκόπου Ὀλύμπου κ. Κυρίλλου. Τήν παραμονή τῆς Ἑορτῆς, Τρίτη 14 Αύγούστου: ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης μας χοροστάτησε τοῦ Ἑσπερινοῦ καί προέστη τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ἐπιταφίου τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καί ἀκολούθως τῆς λιτανείας στόν ἱερό Ναό Παναγίας Καθολικῆς Κρεμαστῆς, ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἰταλίας καί Μελίτης κ. Γεννάδιος χοροστάτησε τοῦ Ἑσπερινοῦ στόν Ἑνοριακό Ἱερό Ναό Κοιμήσεως Θεοτόκου Ἱαλυσοῦ, ὁ ἅγιος Νουβίας στόν Ἱερό Ναό Κοιμήσεως Θεοτόκου Ἀρχαγγέλου καί ὁ Θεοφιλέστατος ἅγιος Ὀλύμπου χοροστάτησε τοῦ Ἑσπερινοῦ καί προέστη τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ἐπιταφίου τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου στόν Ἱερό Ναό Κοιμήσεως Θεοτόκου Ἑμπωνας. Τήν κυριώνυμη ἡμέρα τῆς Ἑορτῆς ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης μας χοροστάτησε τοῦ Ὁρθρου καί προέστη τῆς τρισαρχιερατικῆς Θείας Λειτουργίας, συλλειτουργούντων τοῦ Σεβ. ἁγίου Νουβίας καί τοῦ Θεοφίλ. ἁγίου Ὀλύμπου στόν ἱερό Ναό Κοιμήσεως Θεοτόκου Ἱαλυσοῦ. Μετά τό πέ-

ρας τῆς Θείας Λειτουργίας, ἔλαβε χώρα ἡ μεγαλοπρεπής λιτανεία τήν ὁποία ἀκολούθησε τό σύνολο τῶν τοπικῶν πολιτικῶν καί στρατιωτικῶν Ἀρχῶν τοῦ Νησιοῦ μας καί πλῆθος κόσμου.

Τήν κυριώνυμη ἡμέρα τῆς Ἑορτῆς ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἰταλίας κ. Γεννάδιος προέστη τῆς πανηγύρεως στόν Ἱερό Ναό Κοιμήσεως Θεοτόκου τῆς γενέτειράς του Κρεμαστῆς, ἐνώ ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Γάνου καί Χώρας κ. Ἀμφιλόχιος στόν ἱερό Ναό Κοιμήσεως Θεοτόκου Λίνδου.

Πανήγυρις Ἱ. Μ. Ὑψενῆς - Κουρά Μοναχῆς

Ἡ γυναικεία Κοινοβιακή Μονή τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου Ὑψενῆς εἶναι ἀφιερωμένη στήν Κοίμησιν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καί πανηγυρίζει τήν ἡμέρα τῆς Ἀποδόσεως τῆς Ἑορτῆς (23 Αὐγούστου).

Τοῦ πανηγυρικοῦ Ἑσπερινοῦ, τήν Πέμπτη 24 Αὐγούστου, χοροστάτησε ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Γουινέας κ. Γεώργιος καί παρέστησαν οἱ Σεβασμιώτατοι Μητροπολίτες Εἰρηνουπόλεως κ. Δημήτριος, Γάνου καί Χώρας κ. Ἀμφιλόχιος καί

Νουβίας κ. Σάββας, καθώς καί ὁ Σεβασμιώτατος Ποιμενάρχης μας, ὁ ὁποῖος καί προέβη στήν κουρά σέ ρασοφόρο Μοναχή τῆς Δοκίμου Θέκλας Αἰμα ἀπό τήν Οὐγκάντα, στήν ὁποία ἔδωσε τό ὄνομα Νεκταρία.

Τήν κυριώνυμη ἡμέρα τῆς Ἑορτῆς τῆς τρισαρχιερατικῆς Θείας Λειτουργίας προέστη ὁ Σεβασμιώτατος ἅγιος Γουινέας μέ συλλειτουργοῦς τούς Σεβασμιωτάτους ἅγιο Εἰρηνουπόλεως καί ἅγιο Γάνου.

Ὁρκωμοσία τοῦ νέου Δημάρχου Ρόδου

Στό κατάμεστο ἀπό κόσμο Θέατρο τῆς Μεσαιωνικῆς Τάφρου (Μελίνας Μερκούρη), πραγματοποιήθηκε τό ἑσπέρας τῆς Παρασκευῆς 23 Αὐγούστου 2019, ἡ ὁρκωμοσία τοῦ νέου Δημάρχου Ρόδου κ. Ἀντωνίου Καμπουράκη, Ἀρχοντος Ρεφενδαρίου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου.

Τῆς τελετῆς προέστη ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης μας, ἐνῶ παρέστησαν ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Νουβίας κ. Σάββας καί ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ὀλύμπου κ. Κύριλλος.

Ὁ Σεβασμιώτατος στή σύντομη προσλαλία του εὐχήθηκε στόν νέο Δήμαρχο, τήν δύναμη τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ στά νέα του καθήκοντα καί ἐπιτυχία στό ἔργο, πού ἀναλαμβάνει πρὸς ὄφελος τοῦ τόπου καί τήν εὐημερία τῶν ἀνθρώπων του, εὐχόμενος ιδιαίτερα ἡ θητεία τῆς νέας Δημοτικῆς Ἀρχῆς νά διέπεται ἀπό τήν καλλιέργεια

πνεύματος ἐνότητος καί συνεργασίας. Ὁ νέος Δήμαρχος εὐχαρίστησε τούς Ἀρχιερεῖς, τούς ἐκπροσώπους τῶν Ἀρχῶν καί τόν κόσμο γιά τήν τιμητική τους παρουσία καί ἀναφέρθηκε στίς ἀρχές του γιά τή διοίκηση τοῦ Δήμου.

Ἀπονομή ὀφφικίων

Τήν Παρασκευή 23 Αὐγούστου 2019 πανηγύρισε μέ ιδιαίτερη λαμπρότητα τήν ἐτήσια πανήγυρη του (Ἀπόδοσις Ἑορτῆς Κοιμήσεως Ὑπεραγίας Θεοτόκου) ὁ ἐνοριακός ἱερός Ναός Παναγίας Καθολικῆς Κρεμαστῆς. Τῆς πανηγύρεως προέστη ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἰταλίας καί Μελίτης κ. Γεννάδιος. Κατά τήν Θεία Λειτουργία συλλειτουργῆσαν μαζί του ὁ Σεβασμιώτατος Μητρο-

πολίτης Νουβίας κ. Σάββας καί ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ὀλύμπου κ. Κύριλλος.

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης μας πρό τῆς ἀπολύσεως τῆς Θείας Λειτουργίας προεχείρισε σέ Πρωτοψάλτη καί Λαμπαδάριο τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ρόδου τούς κ. κ. Κωνσταντῖνο Κουκιά καί Μιχαήλ Παπαοικονόμου, Πρωτοψάλτη καί Λαμπαδάριο ἀντίστοιχα τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ. Στήν προσφώνησή του ἐξῆρε τό ἱεροψαλτικό ἦθος τους, ἐξέφρασε πρὸς αὐτούς τήν εὐαρέσκειά τῆς Ἐκκλησίας

γιά την πολυετή προσφορά τους στο Άναλόγιο, τις προσωπικές του ευχαριστίες για την επί σειρά ετών καλή συνεργασία και απέδωσε σ' αυτούς τόν Χρυσούν Σταυρό των έν Δωδεκανήσω Μητροπόλεων του πανσέπτου Οικουμενικού Θρόνου. Αντιφώνησαν άμφοτέροι έκφράζοντας τις ευχαριστίες τους προς την Έκκλησία και τό πρόσωπο του Σεβασμιωτάτου. Επίσης εξέφρασε την ευαρέσκεια και τόν έπαινο της Έκκλησίας στον συνταξιοδοτηθέντα Έφημέριο της Ένορίας π. Μιχαήλ Μάτση, τόν ευχαρίστησε για την πολυετή καλή και ευδόκιμη διακονία του και επέδωσε σέ αυτόν τόν χρυσούν Σταυρό των Μητροπόλεων της Δωδεκανήσου.

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἰταλίας κ. Γεννάδιος στή Ρόδο

Τό χρονικό διάστημα από 12ης μέχρι 26ης Αύγουστου ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἰταλίας καί Μελίτης κ Γεννάδιος βρέθηκε στή γενέτειρά του στή Ρόδο. Κατά τό διάστημα τῆς παραμονῆς του χοροστάτησε τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ἑσπερινοῦ καί τῆς Παρακλήσεως πρὸς τήν Ὑπεραγία Θεοτόκο στον ἱερό Ναό Κοιμήσεως Θεοτόκου Κρεμαστής (12 Αύγουστου), τοῦ πανηγυρικοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς Κοιμήσεως στον Ἱερό Ναό Κοιμήσεως Θεοτόκου Ἰαλυσοῦ (14 Αύγουστου), τήν κυριώνυμη ἡμέρα τῆς Ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου προέστη τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν καί τῆς Θείας Λειτουργίας στήν Κρεμαστή, ἐνῶ προέστη τῆς πανηγύρεως στον ἴδιο ἱερό Ναό κατά τήν Ἑορτή τῆς Ἀποδόσεως τῆς Ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως (23 καί 24 Αύγουστου).

Πανήγυρις Ἀγίου Ἰωάννου Χάλκης

Τό πρωῒ τῆς Τετάρτης 28 Αύγουστου, ὕστερα ἀπό πρόσκληση τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Σύμης κ. Χρυσοστόμου, ὁ ὁποῖος ἀπουσίαζε στό Σεπτό Κέντρο, ὁ Σεβασμιώτατος, μαζί μέ τόν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Νουβίας κ. Σάββα, τόν Θεοφιλέστατο Ἐπίσκοπο Ὀλύμπου κ. Κύριλλο καί συνοδεία Κληρικῶν τῆς Ἱερᾶς Μητροπολεως Ρόδου, μετέβη στό νησί τῆς Χάλκης γιά νά προστεῖ τῆς πανηγύρεως τῆς Ἑορτῆς τῆς Ἀποτομῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου.

Τό ἑσπέρας τῆς Τετάρτης 28 Αύγουστου χοροστάτησε τοῦ Ἑσπερινοῦ στήν Μονή τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου, συγχοροστατούτων τῶν ὡς ἄνω ἁγίων Ἀρχιερέων, ἐνῶ τήν κυριώνυμη ἡμέρα τῆς Ἑορτῆς προέστη τῆς τρισαρχιερατικῆς Θείας Λειτουργίας στον ἱερό Ναό τοῦ Ἀγίου Νικολάου. Μετά τήν Θεία Λειτουργία ἀκολούθησε ἡ Λιτανεία τῆς Εἰκόνας τοῦ Ἀγίου μέ τήν συνοδεία τῆς Φιλαρμονικῆς τοῦ Δήμου Ρόδου.

Στίς Ὁμιλίες του τόσο κατά τόν Ἑσπερινό, ὅσο καί κατά τήν Θεία Λειτουργία ευχαρίστησε τόν Σεβασμιώτατο ἅγιο Σύμης γιά τήν φιλάδελφη πρό-

σκληση, καθώς καί τόν ἀπερχόμενο Δήμαρχο Χάλκης κ. Μιχαήλ Πατρό γιά τήν ἐγκάρδια ὑποδοχή καί τήν ἀβραμιαία φιλοξενία.

Μετά τό πέρας τῆς πανηγύρεως ὁ Σεβασμιώτατος μετέβη στό Δημαρχεῖο Χάλκης καί προέστη τῆς τελετῆς Ὁρκωμοσίας τοῦ νέου Δημάρχου Χάλκης κ. Ἀγγέλου Φραγκάκη. Στήν σύντομη προσλαλιά του εὐχήθηκε τά δέοντα καί μετέφερε τίς εὐχές τοῦ Ποιμενάρχου τους Σεβασμιωτάτου ἁγίου Σύμης.

ΕΝΩΣΙΣ ΙΕΡΟΨΑΛΤΩΝ ΡΟΔΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΙΧΩΡΩΝ

ΙΕΡΟΨΑΛΤΙΚΑ ΝΕΑ

www.ieropsaltesrodou.gr

Μετά τή Διακαινήσιμο εβδομάδα της Λαμπροφόρου Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου μας, ὁ σύλλογος Ἱεροψαλτῶν Ρόδου «Εὐάγγελος Μουτάφης» συνέχισε τίς δραστηριότητές του μέ τή συμμετοχή μελῶν του σέ πανηγυρίζοντες Ἱερούς Ναούς τῆς Μητροπόλεώς μας, ὅπου λάμπρυνε μέ τή χοροστασία του ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης μας κ. Κύριλλος.

Ἰδιαίτερη παρουσία εἶχαν μέλη τῆς Βυζαντινῆς χορωδίας τοῦ συλλόγου στίς ἀκολουθίες τῆς Παναγίας μας κατά τόν Δεκαπενταύγουστο, στίς Παρακλήσεις, Ἐπιτάφιο καί Ἐγκώμια τῆς Θεοτόκου.

Ἡ Βυζαντινή χορωδία συνέχισε τίς προετοιμασίες της γιά διάφορες ἐκδηλώσεις στό ἐπόμενο διάστημα μέ χοράρχη τόν συνάδελφο Πρωτοψάλτη Παναγ. Μανουσάκη.

Ἰδιαίτερη στιγμή γιά τόν σύλλογο ἦταν καί ἡ χειροθεσία ἀπό τόν Σεβασμιώτατο Ποιμενάρχη μας κ. Κύριλλο τῶν συναδέλφων Ἱεροψαλτῶν τῆς Παναγίας Κρεμαστής, δασκάλου Κωνσταντίνου Κουκκιᾶ εἰς Πρωτοψάλτη τῆς Ἱερᾶς μας Μητροπόλεως

καί τοῦ ἱατροῦ Μιχαήλ Παπαοικονόμου εἰς Λαμπαδάριο τῆς Ἱερᾶς μας Μητροπόλεως.

Ἡ χειροθεσία ἐγίνε κατά τή διάρκεια τῆς πολυαρχιερατικῆς Θ. Λειτουργίας στόν πανηγυρίζοντα Ἱερό Ναό Κρεμαστής στά Ἐννεαήμερα τῆς Παναγίας.

Εἶναι τιμή γιά τόν Ἱεροψαλτικό κόσμο οἱ τιμητικές διακρίσεις συναδέλφων ὡς μία ἀναγνώριση τῆς προσφορᾶς των στήν Ἐκκλησία.

Ἡ σχολή Βυζαντινῆς μουσικῆς τοῦ συλλόγου Ἱεροψαλτῶν, ἡ ὁποία λειτουργεῖ ὑπό τήν αἰγίδα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ρόδου, ξεκίνησε τίς ἐγγραφές γιά τή νέα σχολική χρονιά. Στή σχολή λειτουργεῖ καί τμήμα παραδοσιακῆς μουσικῆς. Πληροφορίες δίδονται στά τηλέφωνα, 6932220378, 6972235951 καί 6936299623. Τά μαθήματα θά ξεκινήσουν ἀρχές Ὀκτωβρίου.

Ἐπί τῇ εὐκαιρίᾳ, ὁ σύλλογος Ἱεροψαλτῶν συγχαίρει τά παιδιά τῶν συναδέλφων πού εἰσάγονται φέτος στά Ἀνώτερα καί Ἀνώτατα ἐκπαιδευτικά ἰδρύματα καί εὐχεται καλή πρόοδο σέ ὅλους.

Ἐκκλησία καί διασπορά

Οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχή γιὰ διάφορους λόγους μετανάστευαν. Τίς ἡμέρες μας μίᾱ ἄλλη Ἑλλάδα βρίσκεται στὸ ἐξωτερικό. Ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ὅταν μετανάστευαν, ἔπαιρναν ἱερό φῶς ἀπὸ τὸν βωμὸ τῆς μητέρας πόλεως, ἔτσι καὶ οἱ νεώτεροι μετανάστες ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τῆς ξενιτειᾶς ἔκτισαν ναοὺς γιὰ νὰ λατρεύσουν τὸν Χριστό.

Στοὺς ναοὺς ἡ Ἐκκλησία μὲ τίς ἀκολουθίες καὶ τίς θρησκευτικὲς γιορτές τῆς τοὺς ἔνωσε καὶ τοὺς παρηγοροῦσε· μὲ τὰ κηρύγματα τοὺς τροφοδοτοῦσε πνευματικά· μὲ τὰ Μυστήρια τοὺς πάντρευε, βάπτιζε τὰ παιδιά τους, τοὺς κοινωνοῦσε μὲ τὰ Ἄχραντα Τίμια Δῶρα καὶ τοὺς πρόσφερε τὴν πνευματικὴ κάθαρση μὲ τὴ θεία Ἐξομολόγησι. Ἡ Ἐκκλησία γιὰ τοὺς μετανάστες ἀποτελοῦσε καὶ ἀποτελεῖ τὴν πνευματικὴ μητέρα, ὅπως καὶ στίς περιόδους τῶν παρελθοντικῶν ξενικῶν ὑποδουλώσεων. Ἡ Ἐκκλησία ὅπως στὴν Τουρκοκρατία πρωτοστατοῦσε στὴ δημιουργία σχολείων, ἔτσι καὶ σήμερα στὴ διασπορά διατηρεῖ ἐνοριακὰ σχολεῖα ἐκμάθησις τῆς μητρικῆς ἐλληνικῆς γλώσσας. Ὑπάρχει σὲ ὅλο τὸν κόσμο ἓνα τεράστιο δίκτυο σχολείων ὃχι μόνο γιὰ μικρά παιδιά, ἀλλὰ καὶ γιὰ μεγάλους. Μὲ τὰ σχολεῖα, τὴν ἐκκλησιαστικὴ λατρεία καὶ τὴν ὀρθόδοξη πνευματικότητα ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία παντοῦ ἀγωνίζεται ἐνάντια στὴν ἀφομοίωση τῶν Ἑλλήνων μεταναστῶν στίς ξένες κοινωνίες.

Ἡ ὀρθόδοξη πίστις καὶ ἡ ἐλληνικὴ γλώσσα εἶναι τὰ δύο γνωρίσματα πού διαφοροποιοῦν τὸν Ἕλληνα ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαοὺς. Κυρίως ἡ ὀρθόδοξη πνευματικότητα. Ὅπως ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ὅποιοι ἀλλαξοπιστοῦσε χάνονταν γιὰ τὸ ἔθνος, ἔτσι καὶ σήμερα στὴ διασπορά ὅποιοι ἀλλαξοπιστεῖ χάνεται γιὰ τὸ ἔθνος. Γίνεται αὐτό, γιατί χάνεται ὁ ὁμφάλιος λώρος, πού τὸν ἐνώνει μὲ τὴν ἐθνικὴ κοιτίδα. Καὶ στὴν Τουρκοκρατία ἔχουμε Ἕλληνες, πού ἔχασαν τὴ γλώσσα τους, ὅμως ἡ θρησκεία διατήρησε μέσα τους τὴν ἐλληνικὴ συνείδηση, ὅπως οἱ Καραμανλῆδες στὴ Μικρὰ Ἀσία. Στὸ ἐξωτερικὸ σήμερα ὅποιοι γίνεται Μάρτυρας τοῦ Ἰεχωβά, Προτεστάντης ἢ Καθολικός μὲ τὸν καιρὸ ἀπομακρύνεται καὶ χάνει τὴν ἐλληνικὴ συνείδηση.

τισμός πρόσφερε στὸν χριστιανισμό τὴ γλώσσα καὶ τὴ φιλοσοφία γιὰ νὰ ἐκφραστοῦν οἱ λεπτές ἔννοιες τῶν δογμάτων τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ μεταδοθεῖ εὐκόλα ἡ νέα πίστις σ' ὅλη τὴν ἑλληνομαθῆ λεκάνη τῆς Μεσογείου καὶ τὴν Εὐρώπη. Τό ἐλληνίζειν εἶχε ἀφομοιωθεῖ ἀπὸ τὸν χριστιανισμό. Καὶ ἐκτός ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας οἱ ἱεραπόστολοι, ὅπου πηγαιναν, μετέφεραν μαζί μὲ τὸν χριστιανισμό καὶ τὸν ἐλληνικὸ πολιτισμό.

Γνωρίζουμε ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῶν σλάβων ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς Κύριλλο καὶ Μεθόδιο, ὅτι οἱ ἱεραπόστολοι αὐτοὶ πῆραν μαζί τους στὴ Μοραβία τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης ἐκτός ἀπὸ τὰ μεταφρασμένα θρησκευτικὰ κείμενα τῆς Ἀγίας Γραφῆς, τῆς ὀρθόδοξης λατρείας καὶ τῶν κανόνων τῶν οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν συνόδων, καὶ μεταφρασμένους νόμους τοῦ κράτους καὶ εἰδικούς τεχνίτες (ναοδόμους, ἀγιογράφους κ.λπ.) γιὰ νὰ ὀργανώσουν τὴν καινούργια τοπικὴ Ἐκκλησία καὶ νὰ βοηθήσουν στὸν ἐκχριστιανισμό καὶ ἐκπολιτισμό καὶ τῆς δομῆς τοῦ σλαβικοῦ ἀνοργάνωτου κράτους.

Καὶ σήμερα οἱ ὀρθόδοξοι ἱεραπόστολοι σ' ὅλο τὸν κόσμο προσπαθοῦν σεβόμενοι τίς τοπικὲς παραδόσεις, πού δὲν ἀντιτίθενται στὴν ὀρθόδοξη πίστις, νὰ ὀργανώσουν τίς νέες Ἐκκλησίες μὲ τὸ ἀνεκτικὸ καὶ ἐλεύθερο πνεῦμα τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας. Οἱ νεόφυτοι χριστιανοὶ τῶν ἱεραποστολικῶν προσπαθειῶν αἰσθάνονται καὶ λίγο Ἕλληνες, γιατί οἱ νεοέλληνες ἔχουμε ἀντιρατσιστικὴ στάση ζωῆς, πραγματικὸ σεβασμὸ τοῦ ἄλλου καὶ βαθειὰ ἀγάπη. Οἱ ὀρθόδοξοι ἱεραπόστολοι προσπαθοῦν νὰ βοηθήσουν τοὺς νέους χριστιανούς νὰ ζοῦν ἀνεξάρτητα καὶ αὐτόνομα. Πολλοὶ νέοι ἀπὸ τίς ἱεραποστολικὲς Ἐκκλησίες, ἰδιαίτερα τῆς Ἀφρικῆς, ἐρχονται στὴν Ἑλλάδα καὶ σπουδάζουν θεολογία καὶ ἄλλες ἀναγκαῖες ἐπιστῆμες γιὰ τὴν ὀργάνωση τῆς τοπικῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος. Οἱ ὀρθόδοξοι ἱεραπόστολοι ποτέ δὲν συνεργάσθηκαν μὲ καταπιεστικά ἀποικιοκρατικὰ καθεστώτα, ὅπως ἔκαναν δυτικοευρωπαῖοι ἱεραπόστολοι, ἀλλὰ ἦταν κοντὰ στὸν ἀπλό λαό.

Ἀρχιμ. Μαξίμου Παναγιώτου

Ἐκκλησία καὶ ἐλληνισμός στὴν ἱεραποστολή

Ο χριστιανισμός ἀρχικὰ διαδόθηκε στὸν ἐλληνορωμαϊκὸ κόσμο, ὅπου κυριαρχοῦσε ὁ ἐλληνικὸς πολιτισμός. Ὁ ἐλληνικὸς πολι-

ΕΝΤΥΠΟ ΜΕΤΕΓΧΕΙΡΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ